

1. Nejstarší památky světového písemnictví /starověk, antika/

Nejstarší památky světového písemnictví

- písemnictví vzniklo v Mezopotámii (dnešní Irák) a v Egyptě

- nejstarší písmo (obrázkové, posléze klínové) vynalezli ve 4. tis. př. Kr. **Summerové**, kteří žili v **Mezopotámii**.

Byla to převážně náboženská poezie a hrdinská epika, z lyriky mj. elegie.

Epos o Gilgamešovi (akkadský epos) - z doby asi 2000 let př. Kr. pojednává o panovníkovi z města Uruk, který vládl velmi krutě.

Bohové na něj seslali divokého člověka Enkidua, se kterým se spřátelil. Snaží se získat věčnou slávu hrdinskými činy. Enkiduova smrt v něm vyvolá strach z konce a touhu po věčném životě. Poté, co získá ze dna moře květinu života, o ni nešťastnou náhodou přijde. Smrti

nemůže nikdo uniknout, ani takový hrdina – tak zní ponaučení eposu.

Egypt - hieroglyfy, později démotické písmo. Dochovaný zlomek děl je uchován na papyrech a na stěnách chrámů (většinou životopisy vtesané do hrobek velmožů, rady do života; do hrobů se vkládaly např. Knihy mrtvých)

Povídka o Sinuhetovi - vysoký úředník v paláci faraóna. Po faraónově smrti obviněn z jeho vraždy. Sinuhet utekl z milovaného Egypta do Sýrie. Tam si vybudoval velmi dobré postavení, lidé ho měli rádi. Vedl spokojený rodinný život, ale pořád mu chyběl Egypt. Po nástupu nového faraóna se případ uzavřel a Sinuhet byl pozván do Egypta, kde se mu dostalo nejvyšší pocty. O velkém vlastenci a o dobru, které nezůstalo neodměněno.

Hymnus na boha Slunce – nalezen na hrobu faraóna Achnatona (hymnus = píseň oslavující bohy)

Čínská kultura – velmi dlouho izolovaná od okolního světa. Psali na papír a používali obrázkové (znakové) písmo – co znak, to slovo

***LaoC'** – básník, přírodní a milostná poezie

Kniha písní – obsahuje stovky písní a básní

Indie – ovlivněna velkým počtem lidí na malém prostoru à vypracovali si systém vnitřního úniku (vesmíru) à **pacifistická filozofie**. Používali starověký indický jazyk sanskrt.

Védy – souhrnný název pro posvátná písma hinduismu. Zahrnují čtyři sbírky většinou hymnických textů

Mahábhárata – epos s asi dvě stě tisíci verši popisující bratrovražedné hádky o moc

Rámajána – o princovi Rámovi a jeho hrdinských skutcích. Bojoval s králem démonů, který unesl jeho ženu

Kamasutra – kniha sexuálních praktik proložená básněmi – důležitá fyzická a psychická souhra

Bible

- složena ze **Starého zákona** (dále jen SZ) a **Nového zákona** (dále jen NZ).

- **SZ** patří do **Hebrejské literatury**. Bylo kanonizováno 24 knih a ty nyní tvoří SZ. Základem SZ je **5 knih Mojžíšových** (řecky Pentateuch)

1. kniha **Genesis** líčí stvoření světa a člověka k obrazu svému, v sedmi dnech (7. den Bůh odpočíval), život prarodičů - Adama a Evy – v ráji, jejich prvotní hřích a následné vyhnání z ráje, Kainovo zavraždění Ábela, zkázu bájněho města Sodoma, potopu světa, zmatení jazyků při stavbě babylonské věže, vznik národů.

2. kniha **Exodus** a vypráví o zajetí Židů v Egyptě a jejich vyvedení z Egypta Mojžíšem.

3. kniha **Leviticus** je o cestě 12 izraelských kmenů do zaslíbené země a nastolení božího zákona ve vyvoleném národě s mnoha morálními, etickými a kultovními ustanoveními.

4. kniha **Numeri** a 5. kniha **Deuteronomium** obsahují židovské obřady a rozloučení Mojžíše.

Další část tvoří **Prorocké knihy**, jež obsahují jednak vyprávění z dějin Izraele s častým líčením bojů mezi Židy a jejich nepřáteli (knihy Jozue, Soudců, dvě knihy Královské a dvě knihy Letopisů), jednak vlastní skutky a výroky 12 proroků (Ezdráš, Nehemjáš, Izajáš, Ezechiel, Jeremiáš,...).

Třetí nejmladší soubor obsahuje hlavně **Žalmy**, knihy **Jób**, **Přísloví**, tzv. **Pět svátečních svitků** (Píseň písní, Rút, Kazatel, Jeremiášův pláč, Ester) a knihu proroctví **Daniel**, kterou začíná literatura apokalyps. Prorocké knihy obsahují mj. řadu epických vyprávění např. o silném Samsonovi, o statečné Juditě, o Davidu a Goliáši, o moudrém králi Šalamounovi, a také předpovědi příchodu Mesiáše (vykupitele).

NZ je svod nejstarší křesťanské literatury z 1. a 2. stol. po Kr. a obsahuje **27 kapitol**. Byl sepsán v **řečtině** na základě starších hebrejsko-aramejských pramenů.

První čtyři tvoří **evangelia** (evangelisté: Matouš, Marek, Lukáš, Jan), líčí narození, život, působení, učení a umučení Ježíše Krista.

Následuje kniha **Skutků apoštolských**, jež vypráví o působení Ježíšových nejbližších žáků a o rozvoji prvních křesťanských obcí. Pak **21 listů apoštolských** neboli epištol (sv. Pavel popisuje křesťanskou víru v dějinách) a konečně Zjevení sv. Jana neboli Apokalypsa (= konec světa).

Bible přispěla k **rozvoji evropské vzdělanosti a kultury**, silně ovlivňovala duchovní a světonázorový vývoj lidstva. Rozšířila se nejprve v **latinském** překladu sv. Jeronýma zvaném Vulgáta. Překlady do národních jazyků zpravidla zahajují rozvoj vlastního písemnictví a tříbení spisovného jazyka. První překlad části Bible do **staroslověnštiny** byl pořízený Konstantinem a Metodějem ve Velkomoravské říši v 2. pol. 9. stol. Související staročeské překlady vznikají v 11. – 12. stol.

Z Bible čerpali: Dante Alighieri (Božská komedie), John Milton (Ztracený ráj), Thomas Mann (Josef a bratři jeho), Ivan Olbracht (Biblické příběhy), J. Durych, J. Deml, V. Hugo, Francois Rabelais, Jean Racine a další.

Antické základy evropské literatury v řecké a římské literatuře

- období antické (1. tis. př. Kr. v Řecku – 5. stol. po Kr. v Římě: rozpad Říše římské na Východo- a Západofranskou říši)
- Řecko – „kolébka evropské civilizace“: základy přírodovědných a filozofických oborů
- zeměpisná poloha → křižovatka cest → obchodování
- **písmo**: Řecko – převzato od Feničanů (arabské číslice)
- Řím – převzato od Etrusků

Řecko

I. Archaické období (od nejstarších dob – 6. stol. př. Kr.)

- vychází z ÚLS (z bájí)
- hrdinové: rekové, bohové („období olympských bohů“)
- díla: fixovaná písmem

lyrika (6. stol. př. Kr.)

***Sapfó** (1. básnířka světa)

- milostná lyrika
- z ostrova Lesbos

***Alkaios**

- monodická lyrika = sólová, o sobě, svých problémech

***Pindaros**

- sborová lyrika
- oslavná: hymny, ódy

***Anakreón**

- lehký život, rozkoš, láska, ženy, víno: vtipné básně

- sb. *Anakreonteia*

bajky

***Ezop** (Aisopos)

- zakladatel bajky

lyrika i epika

***Hésiodos**

- sb. *Práce a dni*

epika

***Homér**

- žil asi v 8. stol. př. Kr.
- zobrazován jako slepý pěvec
- už za života úspěšný, na sklonku života pozván do Athén, cestou zemřel na ostrově Ios
- **eposy: Ilias** (Ilium = Trója)
- starší, rozsáhlejší

- válečný epos o Trójské válce města Trója s Řeckem

- existenci Tróji potvrdil něm. archeolog Heinrich Schliemann

Bohyně se přelý, která z nich je nejkrásnější, rozsoudit je měl Paris (syn trójského krále Priama). Héra mu slíbila moc a nesmrtelnost, Athéna moudrost a Afrodité nejkrásnější ženu starověku, Helenu, manželku spartského krále Menelaos. Paris přisoudil jablko Afrodité („Paridovo jablko sváru“). Paris unesl Helenu a Menelaos povolal svého bratra Agamemnona na trestnou výpravu do Tróji (s nimi i Odysseus, Achilleus). Válka trvala 10 let, Homér líčí posledních padesát dní. Válka nerozhodná, Odysseus vymyslel lest: Trójského koně, ve kterém byli ukryti řečtí bojovníci, dali jej darem Trójanům („Danajský dar“) a i s loděmi se ukryli za útesy. Trójané oslavovali výhru, Řekové vyskákali z koně a všechny Trójaný zabili. Ženy odvedli a Tróju zapálili.

Odyssea

- mladší asi o 50 let, navazuje na Ilias
- líčí návrat Odyssea z Trójské války

Odysseus se vrací na rodný ostrov Ithaka za ženou Penelopé a synem Telemachem. Cesta mu však trvala 10 let:

- země Lotofagů: krmili je plodem lotosu, plodem zapomnění

- země Kyklopů (jednoocí obři): obr Polyfémus je zavřel v jeskyni, vypíchl mu oko a přivázání na ovčích uprchli

- kouzelnice Kirké: po jídle se Řekové proměnili v prasata, bůh Hermes dal Odysseovi kouzelnou bylinu, kterou přinutil Kirké odčarovat druhy

- Poseidón rozpoutal bouři jako pomstu za syna Polyféma

- mořské víly Sirény: lákaly námořníky na skaliska u svého ostrova, Řekové si zalepili uši voskem, Odysseus se přivázal ke stožáru

- obludy Skylla a Charybdis: chrlily vodu, tříštily lodě o skály

- nymfa Kalypsó: hostila Odyssea a na ostrově ho zdržela 7 let

Dobří Fajákové ho nakonec dopravili domů. Setká se se synem, který ho šel hledat. V paláci zatím hodovali Pénélopiini nápadníci.

Odysseus se v přestrojení zúčastnil závodu o Pénélopiinu ruku. Úkolem bylo jeho lukem prostřelit otvory 12 seker. Odysseus závod vyhrál a všechny nápadníky zabil a získal zpět manželku.

- myšlenky: žebříček hodnot (rodina, vlast), boj člověka s osudem

II. Attické období (5. – 4. stol. př. Kr.)

- největší rozkvět řecké kultury a literatury
- centrum vzdělanosti: **Athény** (Attický poloostrov)

- vytvořeny základy téměř všech vědních a literárních oborů

drama (drao = hrát, tančit)

- filosofická platnost (mezilidské vztahy, charaktery)

- „nadčasové“

- vzniklo na počest boha Dionýsa = **dionýsie** (oslavy: 3, poté 4 dny, hrály se hry)

- základní pravidlo: **zákon tří jednot - času** (děj v průběhu jednoho dne), **místa, děje** (pouze jeden příběh)

- při nedodržení zákona tří jednot „**deus ex machina**“ (princip náhlého a nečekaného vyřešení situace)

- herci pouze muži (i ženské role), masky (s „megafony“), vysoké podpatky = kothurny

Řecko – nejprve jeden člověk + chór (sbor), pak 2 herci → dialog

– **theatros** – půlkruhový tvar, tesán do skály

Řím – **amfitheatros** – kruhový tvar, stavěn na rovině

I. **Tragédie** (tragos = zpěv kozla)

- náměty z mytologie, řešily filozofické otázky (bytí, vina, trest, zrada, žárlivost)

- vedle lidí vystupovali bohové

***Aischylos - Oresteia** – jediná dochovaná trilogie

- Agamemnón byl po návratu z Tróji zavražděn manželkou Klytáimnéstrou a jejím milencem Aigistem a ti společně převzali vládu. Dcera Elektry poslala mladšího bratra k příbuzným a sama v paláci trpěla. Po letech se bratr vrátil, poklonil se otcově památce, a tak Elektra poznala, že je to on. Spolu provedli pomstu otcovy smrti, mečem probodli matku i Aigista. Orestes byl pronásledován bohyněmi pomsty krvavých činů Erinyemi. Odebral se vyhledat pomoc do Delf. Byl poslán do Tauridy přinést sochu bohyně Artemis. Zde ho však zajali a měl být obětován. Utéci mu pomohla sestra Ifigenie, která zde byla kněžkou. Nakonec se bohyně moudrosti Pallas Athéna přiklonila na Orestovu stranu a zbavila jej viny. Tím zlomila moc Erinyí a ty odletěly.

***Sofokles** → **Král Oidipus** → Thébskému králi Láiovi a jeho ženě Iokastě bylo předpovězeno, že se jim narodí syn a ten se stane otcovrahem a manželem své matky. Po porodu nechali syna odnést do hor, zde jej však zachránil pastýř a pojmenoval ho Oidipus. Pak se ho ujal korintský královský pár. V dospělosti se dověděl pravdu o nepravých rodičích i o věštbě a raději odešel z Korintu. Při putování se na cestě střetl s vozem, pustil se do hádky a starce na voze zabil. Byl to jeho pravý otec. Pokračoval dál, do Théb. Tam však na skále před branami seděla Sfinga, která dávala pocestným hádanku, kdo neuhodl, byl svržen ze skal. „Ráno to má 4 nohy, v poledne 2 a večer 3...“ Oidipus uhořel a matka se stala jeho ženou. Měli čtyři děti, jedním z nich byla Antigona. Do Théb vstoupil mor, měl ustoupit, až bude vrah Láiose potrestán. Oidipus poznal, že je to on. Iokastě se oběsila, Oidipus si vypíchl oči a odešel s dcerou Antigonou do vyhnanství. Hledala místo odpočinku v háji Erinyí.

- **Antigona** - Synové Oidipa Eteokles a Polyneikos se přeli o thébský trůn, dostane ho ten, který bude mít na své straně Oidipa. Ten se však nepřiklonil ani k jednomu a v háji Erinyí zemřel. Antigona se vrátila do Théb. Bratři se v boji muž s mužem vzájemně zavraždili. Etokla nechali pohřbít, ale Polyneikovo tělo pohodili před branami. Antigona ho i přes zákaz pohřbila, za trest měla být zazděna do skály, sama se raději oběsila.

***Euripides - Médea** - Iáson byl poslán pro zlaté rouno (vlastník měl být nástupcem krále) a s řeckými hrdiny (Argonauty) se vydal na cestu. Dopluhl na ostrov Kolchida ke králi Aiétovi, který vlastnil rouno. Přivítat je přišla jeho dcera Médea, ta pomohla Iásonovi splnit úkol (poořit s ohnivými býky, zasít dračí zuby a pobít bojovníky, kteří z nich vyrostou – dala mu ochrannou mast) a ukrást rouno. Odplula s ním do vlasti, ale Iáson si našel jinou ženu. Médea se pomstila – nevěště poslala rouno, které se na ní vznítlo a zabilo ji. Médea pak ještě zabila i své dvě děti, které měla s Iásonem.

- myšlenka: zradou a zločinem si nelze vydobýt štěstí a lásku

II. **Komedie**

- mladší o 50 let, hrály se 4. den

- díla na aktuální témata (nešvary ve společnosti)

***Aristofanés** – **Lysistarta, Jezdci, Ptáci, Žáby**

Historie

***Hérodotos** – životopisec Homéra

- **Historia**

- zakládající dílo historické literatury (beletrie)

- dějiny minulosti

***Thukydidés**

- odborná historie (vědecké dějepiscectví)

- přesné prameny, dějiny jeho doby

- **Dějiny peloponéské války**

Řečnictví = rétorika

- kladen velký důraz → školy

- řečníci přitahovali vrstvy lidí, kteří neuměli číst

- řečnictví: **politické, soudní** (obhajoba zákonů), **oslavné** (oslava skutků, života, práce osobností)

***Démosthénés**

- původně špatný řečník (koktal, slabý hlas) → dával si kamínek pod jazyk, snažil se překřičet

příboj, ostříhal si půlku hlavy, aby ho to netáhlo do společnosti a mohl se věnovat studiu řečnictví

Filozofie (filó = miluji)

- výchozí vědou pro další

- dva směry podle otázky: „Co bylo prvotní? Idea nebo materia?“ → **idealismus** a **materialismus**

***Sókratés**

- manželka Xantypa, odsouzen k smrti vypitím bolehlavu; učitel Platóna a Aristotela

*Platón

- zakladatel idealismu
- *Symposion*

*Aristotelés

- materialista (z něj vychází přírodovědci)
- *Poetika* (základy básnictví)
- *Rétorika* (základy řečnictví)

Filipiky – řečnil proti Filipu Makedonskému

III. Helénistické období (3. – 1. stol. př. Kr.)

- úpadek: vláda a vzdělanost slábne
- centrum: Alexandrie
- rozvoj přírodních věd: fyzika – **Archimédes**
- matematika – **Euklides, Pythagoras**
- poezie – lyrika

*Theokritos

- venkovská selanka, idylický život
- *Pastýřské zpěvy*
- vzniká nová komedie
- z ní po té vznikne římské drama
- hrdinové obyčejní lidé, otroci, kteří přelstí svého pána

*Menandros

- dramatik
- populární v Římě → Římany často přepisován

Řím - vychází ze vzdělanosti Řecka

I. Doba stará (3. – 2. stol. př. Kr.)

- navazuje na Helénistické období, nejprve **překlady řeckých děl** do latiny (v Říme množství Řeků) – **římská tvorba nevznikala**
- pak rozvoj literatury, ale i historie, řečnictví, básnictví
- vznik velkých eposů (vliv Homérových eposů)
- vzorem pro římské drama **nová komedie**

*Plautus

II. Doba klasická (1. stol. př. Kr.)

- největší rozmach římské vzdělanosti (básnictví)

politika

*Cicero

- politik, filozof, řečník
- jeho latina základem tzv. klasické latiny (ciceronská latina) – jednacím jazyk učenců po několik tisíciletí

poezie

- „mladořímská škola“

- za vlády Augusta

- lyrika i epika

*Publius Vergilius Maro

- už za života významný
- velký talent, ale zpracovával „lfbivá“ témata → uznávaný

- lyrika – *Zpěvy pastýřské, Zpěvy rolnické*

- idyla venkova (navázal na Theókrita)

- epika – *Aeneis*

- hrdinský epos po vzoru Homéra

- na zakázku Augusta, který toužil být uctíván jako potomek hrdiny Aenea z Trójské války; také oslavou Itálie

- Aeneas, legendární praotec Říma, se vrací po dobytí Tróje domů. Přistává u italských břehů, kde žije kmen Latinů. Ožení se s dcerou krále a založí Římskou říši.

*Quintus Horatius Flacus

- po Caesarově smrti vstoupil do republikánských vojsk → nedobrovolné vyhnanství, vrací se po udělení amnestie → stane se zastáncem Augusta

- sponzoroval ho přítel **Maecenaos** = mecenáš (podporoval umění)

- vyznával filozofii **epikurejství** (podle filozofa Epikura) – pocit blížící se smrti → setkání v lázních s přáteli → přehřiznutí žil

- sb. *Ódy*

*Publius Ovidius Naso

- o generaci mladší, už za života uznávaný, nejplodnější z této trojice

- na přání otce úředník → unesen společností, bohatstvím → věnuje se literatuře
- znelíbil se Augustovi → vyhnanství ve městě Konstance (Rumunsko), zde zemřel
- **Metamorfózy** = *Proměny* - 250 řeckých a římských bájí a pověstí, vždy zde dochází k proměně: → krásný mladík Narcis zamilovaný do sebe → proměnil se v narcis (narcismus)
- královna Niobe se povyšovala nad bohy → za trest zkameněla
- sochař Pygmalion vytvořil sochu, zamiloval se do ní → Afrodité ji oživila
- staří manželé Filemon a Baucis pohostí Dia, plní jim přání zemřít společně → promění se ve dva stromy, dub a lípu
- Caesar → změní se ve hvězdu
- **Tristia** = *Žalozpěvy*
- napsal ve vyhnanství s vědomím, že se už nemůže vrátit
- **Umění milovat** - vtipné rady mladým mužům a ženám, jak se zalíbit protějšku

III. Doba postklasická = stříbrná doba (přelom letopočtu)

- vládá císaře **Nerona** (období „rozmařilosti Říma“)
- Neronův vychovatel **Seneca**, donucen podřezat si žíly

*Petronius

- „arbiter elegantiae“ = soudce krásy, určovatel vkusu
- na dvoře Nerona, spáchal sebevraždu ---**Satirikon**
- Hostina u Trimalchiona

*Tacitus

- **Anály** (ánus = rok) - letopisy z období od Tiberia (nepohodlné lidi házel z útesu na ostrově Capri) po Neronovu smrt

IV. Doba úpadku (2. stol. po Kr. – 476, začátek středověku)

- na toto období navazovala **Byzanc** a jiné kultury
- opisována díla antických autorů a znovu vydávány starší práce
- konec řečtiny, jazykem vzdělanců **latina**

*Marcus Aurelius

*Plutarchos

- původem Řek, životopisec

Inspirace antikou: Eduard Petiška: Staré řecké báje a pověsti, Sluneční vůz, Jarmila Loukotková: Není římského lidu, Spartakus, Vojtěch Zamarovský: Řecký zázrak, Umberto Eco: Jméno růže, Henryk Sienkiewicz: Quo vadis, Mary Renault: Alexander Makedonský, Do poslední kapky

2. Nejstarší památky naší literatury od staroslověnských počátků po vrcholná díla doby Karlovy.

- sídlo VM – Veligrad
- středověká literatura - 4. - 5. stol. (r. 313 – uznání křesťanství – Edikt Milánský)
- příchod křesťanského dogma; pozemský život je jen přípravou k věčnému posmrtnému životu
- křesťanství se postupně stalo mocenskou ideologií
- největší raný šířitel – Karel Veliký
- 13. - 14. stol. – rozštěpení křesťanské církve

Zvláštnosti středověké literatury

1. literatura nerozlišuje literární druhy, je jednotlivý celek
2. veškerá literatura se zaměřuje na obecné situace nebo na legendy o svatých
3. každý autor byl z církevních kruhů (mniši) až na výjimky např. Karel IV.
4. veškeré texty jen v liturgických jazycích – hebrejšтина, řečtina, latina, staroslověnština
5. 1000 let se jinde než v kostele literatura nenacházela

Křesťanští filozofové

*Karel Veliký

- 7. – 8. stol. - rozšířil násilím křesťanství

*František z Assisi

- mnich, žil podle zásad: skromnost, pokora, sebezdokonalování, odpírání
- jeden z prvních ekologů, po něm františkáni (žebřavý řád, žili z milodarů) – 3 uzly: víra, naděje, láska

*Tomáš Akvinský

- 13. stol. – založil scholastiku – zásady vyučování teologie
- filozofický směr tomismus – dodnes žije
- *Sv. Augustin
- 4. – 5. stol. – napsal *Vyznání*, zemřel mučednický
- filozoficky zdůvodňuje křesťanství
- jeden z prvních velkých teologů

5. – 6. stol. – stěhování národů

- Slovanské kmeny přišly k toku Moravy. Před nimi tu žili Keltové, Bójové. Usadil se zde český kmen. Byl to negramotný zemědělský barbarský národ.
- Jeden z prvních státních útvarů – Velká Morava (9. stol. – poč. 10. stol. zanikla).
- 4 knížata: Mojmír I., Rastislav, Svatopluk, Mojmír II.
- za Rastislava vzniká staroslověnská literatura

Staroslověnština

Roku 860 se Rastislav rozhodl odpoutat od latiny: vyslal někoho k Michalu III. do Konstantinopole. Michal III. vyslal ze Soluně věrozvěsty Konstantina a Metoděje

- (přišli r. 863) - vymysleli staroslověnštinu, přinesli literaturu, vytvořili hlaholici. Konstantin (Cyril) dožil v Římě. Metoděj se vrátil na Moravu a učil mnoho žáků. Přijel k němu i Přemyslovský Bořivoj s Ludmilou a nechali se pokřtít. Krutý a tvrdý panovník Svatopluk vyhnal z říše Metodějovy žáky. Vymýtil staroslověnštinu a zavedl latinu.
- Sázavský klášter (vybudoval Oldřich v 11. stol.) – sv. Prokop – chudý mnich, poustevník. Pokoušel ho ďábel, ale nesvedl ho. Dokonce satanem zoral pole – shromáždil uprchlé mnichy a skrývali se v Sázavském klášteře.
- Zvítězila latina, ve 12. – 13. stol. se objevila stará čeština.

*Konstantin a Metoděj vytvořili:

- *Proglas* – veršovaná lyrická předmluva k evangeliu – staroslověnsky, každý má právo na vzdělání
- *Překlad 4 evangelií do staroslověnštiny*
- *Panonské legendy* – život Konstantinův – Metodějův, staroslověnské legendy sepsané žáky těchto světců
- Sáz. klášter: *Legenda o sv. Václavovi*, *Legenda o sv. Ludmile*

*Kosmas

- děkan svatovítské kapituly, byl moudrý, vzdělaný, ovládal latinu
- byl to vlastenec, příbuzný s Přemyslovci
- začala potopou světa, zmatení jazyků, praotec Čech, Krok, Libuše, Přemysl Oráč
- z 9. – 11. stol. popisuje už ne legendy, ale úplnou historii
- jediný věrohodný pramen
- dochovaly se jen opisy, ne originál
- poutavé humorné vyprávění, perfektní latina, ve verších – básník
- psal ji tajně, o pohanech se nesmělo psát

Kronika Kosmova – základní pramen o naší historii

Později více kronik, 1280 – 90 se v Praze rozmohl Zbraslavský klášter – **Zbraslavská kronika** (bratři Žitavští) – vrcholná, latinsky psaná kronika, popisující události až do posledních Přemyslovců.

*Karel IV.

- **VITA CAROLI** – autobiografie
- ve stf. Evropě byly za jeho vlády Čechy nejmocnější
- „Pokud bude stát bohatý a bezpečný, pak budu já také“
- zemřel přirozenou smrtí, byl tvrdý, přísný, ale prospěšný státu
- po něm vládl jeho slabý syn Václav IV., Čechy opět upadaly

Gragoriánský chorál

- 1000 let se psalo pouze latinsky – univerzální jazyk, Gregorius – Řehoř, římský papež: nařízení o zpěvu liturgických písní
- světové kulturní dědictví
- dnes Schola Gregoriana v Praze

Veršovaná epika česká – nejstarší česky psané památky

Hospodine Pomiluj ny

- nejstarší česky psaná píseň – z 10. století
- Kyrie eleison = Krleš

Sv. Václave

- chorál, jež se zpíval v nejhorších časech, měl 3 sloky
- sv. Václav – patron České země
- byl zabit svým mladším bratrem Boleslavem u dveří kostela, jeho babička Ludmila uškrcena závojem

Trojánská kronika

- dílo pozdního středověku
- dochovány pouze opisy
- 1. vytištěná česká kniha

Dalimilova kronika

- 1. česká kronika, veršovaná, protiněmecká, politický pamflet.
- Popisuje rvačky o osídlování území, nadřazuje Čechům – vlastenec,
- napsáno v polopravdách v 13. – 14. století

Alexandreis

- česky napsaný epos, nejstarší, pochází ze 13. stol., je napsán nacionalisticky neznámým autorem, hlavním hrdinou je Alexandr Veliký
- patrně napsán na objednávku Přemysla Otakara II., autor vychvaluje vlast

Vyvrcholení gotické slovesné kultury v Čechách

*Jan z Jenštejna

- kardinál, psal náboženské texty – latinsky

*Přibík Pulkava z Radenína

- napsal latinsky nejrozsáhlejší kroniku – dějiny českých zemí

*Bartoloměj z Chlumce

- jazykovědec, napsal vokabulář – nejstarší dochovaná latinsky psaná mluvnice spisovné češtiny

*Jan z Holešova

- muzikolog, rozebral píseň Hospodine pomilujny

Žákovská poezie

- „žáci darebáci“ píší rošťácké texty
- **bohemika** - česká slova v latinském textu
- **glosy** – přípisky vedle textu
- víno, ženy, zpěv

Česky psaná literatura vrcholného středověku

Dramatická tvorba

- křesťanské hry, 1. české divadlo
- latinsky

Mastičkář

- výjev z Bible, Marie jdou na trh kupovat vonné masti, pohádají se s prodávacem; postupně se hra z kostelů přemístila před kostel

Hra veselé Magdalény

- commedie dell'arte

Hra o Kristovu zmrtvýchvstání

- náboženská hra

Legendistika

- národ se stmelil v **legendě o sv. Václavovi**, 1000x zpracované
- **legenda o sv. Kateřině, Prokopu, ...**
- **legenda o sv. Dorotě** – zachovaná jako píseň

- svatí zemřeli mučednickou smrtí, po jejich smrti se dějí divné věci – připisují se jim nadpřirozené vlastnosti

Světská veršovaná epika

Tristram a Izolda – (nenaplněná láska) rytíř Tristram dostal od svého pána rozkaz přivést nevěstu, jenže se do ní zamiluje a ikdyž se oba ožení, stále se milují – nejsilnější zpracování R. Wagner (Tristan a Izolda) z 19. století

Velká růžová zahrada a Malá růžová zahrada – dobrodružná literatura

Světská lyrika

Závišova píseň – trubadúři psali milostné básně

Dřevo se listem odieva

Ztratilat' jsem milého

Otep myrry – napodobenina Písně písni z Bible

„*Svítáníčka*“ – staročeské milostné básně

Satvrické básně

Píseň veselé chudiny – asi studenti, zesměšňuje boháče – anakreónská poezie – Češi mají výborný smysl pro humor

Epická próza

- přichází později než verše

- hloupá, ale čtivá literatura, populární

- knížky lidového čtení, brak, lži

Bruncvík – rytíř, který si do Čech přivezl lva

Cestopisy

- próza, v 14. – 15. stol. překládány z jiných jazyků

Mandevillův cestopis – vymyšlený, ale lidé mu věřili, populární četba

Milión – Marco Polo se po smrti svého otce vrátí do Benátek a ve věznici píše památky ze svých cest, milión lží – nikdo tomu nevěří;

1. velký tvůrce cestopisů

Vrchol a konec české středověké literatury

Tkadleček

- kvalitní dílo – rozhovor řemeslníka s neštěstím, vyvrací mu jeho představy a ideály, filozofický rozhovor, předzvěst renesanční myšlenky

Podkoní a žák

- hádka lidí ze dvou vrstev – dvořana a intelektuála
- napsáno vulgární češtinou, velmi populární
- dílo končí rvačkou

Hradecký rukopis

- předzvěst revoluce, politický pamflet, v české společnosti to začíná vřít- autor neznámý

- Karel IV. po sobě zanechal velký majetek -> bohatla církev

3. Česká literatura 15. století, Mistr Jan Hus, jeho předchůdci a pokračovatelé

Po smrti Karla IV. dochází na půdě Karlovy univerzity k ostrým názorovým střetům, zvláště mezi Čechy a dalšími národy na univerzitě. Václav IV. nedokáže ovládnout svůj národ. 1408 – je vydán Dekret kutnohorský – zajišťuje většinu hlasů ve vedení univerzity pro Čechy (poměr hlasů 3:1). Vydání dekretu způsobilo, že většina cizích učenců z univerzity odešla, a rektorem univerzity se stal Jan Hus, což mu umožnilo, aby na univerzitě propagoval své myšlenky. České království bylo považováno za odbojnou zemi, jejíž vztah vůči církvi se vyostřil po Papežském schizmatu (Trojpapežství), které bylo základním tématem kostnického koncilu.

Husovi předchůdci

podle jejich názoru se má křesťanství reformovat a vrátit k původnímu stavu „chudé církve“

*Konrád Waldhauser

- německy a latinsky kázající teolog, pozván na univerzitu Karlem IV.
- *Apologie* – obhajuje své učení a vystupuje proti papeži

*Jan Milíč z Kroměříže

- český kazatel, kázal v Betlémské kapli, vystupoval proti bohatým
- *Knížka o Antikristu* – antikristem nazýval Karla IV.
- zemřel v Avignonu

*Matěj z Janova

- latinský kazatel, studoval na Sorboně
- po vlivem kázání Jana Milíče
- *Pravidla starého a Nového zákona* – kritizuje stav společností na základě rozborů Bible, staví se na stranu reformace

*Tomáš Štítný ze Štítného

- laik (přesto sloužil mše a kázal), psal a kázal česky
- *Knížky o šašiech* – přirovnává společnost k šachové hře
- *Sborník opatovický* – pedagogická kniha o výchově dětí, napsal ji pro svoji dceru

- *Knížky šestery o obecných věcech křesťanských*

- náboženské traktáty
- *Řeči besední* – obyčejné rozmluvy lidí
- *Řeči nedělní* – // –

Mistr Jan Hus (1371, Husinec – 6.7.1415, Kostnice)

- pocházel z chudých poměrů, vystudoval artistickou a teologickou fakultu
- poté, co byl vysvěcen na kněze, tak zůstal na fakultě jako profesor
- psal česky i latinsky
- stal se osobním přítelem krále Václava IV.
- kázal v Betlémské kapli, za svůj vzor přijal Johna Wycliffa
- v době jeho pobytu na Krakovci, kdy nesměl pobývat v Praze, byl pozván na koncil v Kostnici (Konstanz na jihu Německa)
- i přes záruky od císaře Zikmunda byl po několika slyšeních uvězněn, do vězení k němu směly pouze ty návštěvy, které jej přemlouvaly, aby odvolal
- Hus neodvolal své názory, byl exkomunikován, označen za kacíře, upálen a jeho popel nasypán do Rýna
- dílo: - v díle vystupuje proti poměrům v církvi, jejímu majetku,...
- *De Ecclesia* – „O církvi“, napsáno latinsky, vystupuje proti tehdejší církvi
- *Knížky o svatokupectví* – kritizuje prodávání odpustků
- *Postila* – soubor kázání na věty z Písma
- *O šesti bludiech* – filozofický traktát
- *Dcerka* – pedagogická kniha, výchova dítěte v útlém věku
- *Výklad Viery, Desatera a Páteře* - 3 části: výklad víry, Desatera přikázání a Otčenáše
- *De Orthographia Bohemica* – o českém pravopisu, zavádí do českého pravopisu tzv. nabodenička (krátké a dlouhé) místo spřežek
- *Listy kostnické* – česky psané vlastenecké dopisy domů, varuje před násilím

Husovi pokračovatelé

- navazují na učení Mistra Jana Husa

*Jeroným Pražský

- kazatel, upálen v Kostnici

*Jakoubek ze Stříbra

- kazatel, své názory v Kostnici odvolal

*Jan Želivský

- radikální pražský kazatel, vůdce Pražanů při revoluci po upálení Husa

***Jan Žižka**

- *Žižkův vojenský řád*
- husitský vojevůdce

***Křišťan z Prachatic**

- medik
- *Lékařské knížky*

Budyšínský rukopis

- husitský traktát
- odráží situaci v českém království
- autorem je nejspíš Vavřinec z Březové
- 3 části: - Žaloba Koruny České, Porok Koruny České, Hádání Prahy s Kutnou Horou

Václav, Havel a Tábor – zesměšnění husitů

Doznívání husitských ideálů

- do čela státu se dostává Jiří z Poděbrad (utrakvista)

***Jan Paleček**

- králův šašek
- „moudrý blázen“
- satyrik, glosátor
- sám nic nepsal, ale mnoho je zapsáno jinými

***Petr Chelčický**

- známý v celé Evropě
- protestantský kazatel, teolog; pacifista
- jeho pokračovatelé založili Jednotu bratrskou
- jeho myšlenky pacifismu ovlivnily také Tolstého, T.G. Masaryka
- *O boji duchovním* – jediný přípustný boj byl pro něj duchovní boj se sebou samým
- *Siet' viery pravej* – alegorická kritika tehdejší církve; vychází z podobnosti na téma rybolovu z evangelia sv. Lukáše; síť=záchrana
- *O trojím lidu* – kritika společenských poměrů, kdy jsou lidé rozděleni do tří stavů – šlechta, duchovenstvo, prostý lid
- *Postila* – kázání, kritika odklonu života kněží od Bible

***Jan Rokycana**

- teolog, přítel Jiřího z Poděbrad, rektor Karlovy univerzity
- kazatel v Týnském chrámu

Cestopisná díla

- rozvoj cestopisů

***Václav Šašek z Bířkova**

- *O putování pana Lva z Rožmitálu a Blatné z Čech až na konec světa* – popis cesty Lva z Rožmitálu a Blatné, který vedl diplomatickou výpravu s poselstvím od krále Jiřího z Poděbrad; první český cestopis o putování po Evropě

4. Renaissance a humanismus v evropské literatuře

Renaissance (renaissance – znovuzrození, obnova)

- 13.- 14. století, Itálie - Florencie, kolébka renesance
- znovuoobnovení antických ideálů, kult rozumu
- renesanční člověk byl všestranný, mluví několika jazyky, má rozhled po stránce politické, filosofické i kulturní => nastává rozvoj umění, vědy, lidského smýšlení, ...

Humanismus (= člověčenství)

- myšlenkový proud, podoba renesance v literatuře
- podstatou je zlepšit podmínky pro život formou vzdělání

- **astronomie:**

- Mikuláš Koperník
- Galileo Galilei
- Giordano Brunno
- Johannes Kepler
- Tycho de Brahe

- **zámořské objevy:**

- Vasco de Gama
- Kryštof Kolumbus
- James Cook
- Fernando Magalhães
- Francis Drake

- **výtvarné umění**

- Leonardo da Vinci
- Michelangelo Buonarrotti
- Sandro Botticelli
- Rafael Santi

- **filosofie:**

***Niccolo Machiavelli**

- člověk, který si jde tvrdě za svým cílem = machiavelista

Vladař – popsal jak uplatnit v politice svůj názor, počátek politologie

***Erasmus Rotterdamský**

- Holanďan, žil v Anglii, psal vlámsky

Chvála bláznovství – popisuje, co je humanismus.

Člověk má v sobě ideu, snaží se lidstvo posouvat dál, v myšlence je síla.

ITÁLIE

***Dante Alighieri**

- píše staroitalsky, předzvěst renesance
- jeho ideálem je milovaná žena Beatricie, které píše všechna svá díla

Božská komedie

- rozsáhlá lyricko – epická skladba inspirovaná antickými ideály
- vypráví o putování Danta peklem, očistcem a rájem. Na jeho cestě se nechává provázet antickým básníkem Vergiliem.

Peklo – „Zanech naděje, kdo vstupuješ“

Očistec – Získává zde naději očistit své hříchy

Ráj – před branami ráje musí Vergilius Danta opustit, protože jako pohan sem není hoden vstoupit. Ujímá se ho proto Beatricie, která znázorňuje symbol krásy a dokonalosti. Přivádí ho ke stromu poznání a je očištěn vodou z mystické říčky Eunoé.

***Francesco Petrarca**

- lyrický básník, udržoval korespondenci přátelské vztahy s Karlem IV.
- píše sonety jejichž námětem byla láska k Lauře
- sonet = znělka, milostná poezie: 4verše + 4 verše + 2*3 verše:

1. teze – obecná platnost, co už víme

2. antiteze – opak teze

3. syntéza – vznikne nová skutečnost

Zpěvník - desítky sonetů, *Sonety Lauře*

***Giovanni Boccaccio**

Dekameron

- 10 x 10 novel (novela = delší povídka, kratší román)

- 7 žen a 3 muži utíkají po 10 dní z Florencie před morem a každý den vypráví každý z nich jeden příběh, jehož námětem je láska, erotika, rozmary štěstěny, vtíp

- po mnoha letech se opět začalo svobodně psát o erotice a sexu, i z tohoto důvodu je toto dílo považováno za renesanční.

FRANCIE

***Francois Villon**

- narodil se v Paříži v chudé rodině, ujal se ho příbuzný – biskup, který mu umožnil vzdělání. Vystudoval teologickou fakultu na Sorboně. Jeho osoba je opředena mnoha tajemstvími, žil životem vydědence mezi spodinou společnosti. Byl mnohokrát souzen a vězněn za své přestupky, nakonec byl vyhnán z Paříže.

- píše básně a balady z ponurého pařížského podsvětí, o odvrácené straně života = *Villonská balada* – obžaloba zla

- je přiřazován k prokletým básníkům

- používá *oxymorón* = protiklad a *refrén* = poslední verš strofy, který se opakuje

Velký testament (testament = závěť)

Malý testament

*Francois Rabelais

Gargantua a Pantagruel

- satirický román o obrech, otci a synovi. Otec je zastánce středověkého dogmatu, zaujímá konzervativní a puritánské postoje, syn je naproti tomu renesanční hejsek. Dochází ke střetu těchto dvou přesvědčení. Román vyjadřuje odpor vůči středověkému učení, je napsán lidovým jazykem s nadsázkou a vulgarismy.

*Michel de Montaigne

- zakladatel liter. žánru *eseje* = úvaha na odborné téma, spojení umělecké a odborné literatury

ŠPANĚLSKO

- silně katolický stát s bohatou tradicí, to se promítlo i do literatury. Renesance, zlatý věk španělského písemnictví

*Miguel de Cervantés Saavedra

- voják, přišel ve válce o ruku, vrátil se do Španělska a napsal 2-dílný román:

Důmyslný rytíř Don Quijote de La Mancha

- chudý šlechtic tráví všechny svůj čas čtením starých rytířských románů a tento fiktivní svět ho zcela pohltí. Vydá se do světa na své herce Rosinantě se sluhou Sancho Panzou, aby chránil paní, pomáhal sirotkům a vzkřísil zašlou rytířskou slávu. Jeho ideálem se stane lehká žena Dulcinea a on se jí dvoří. Bojuje s větrnými mlýny, má velké ideály. V momentě, kdy prohlédne a vrací se zpět do reality, umírá.

- donquijotství – touha člověka jít do předem prohraného boje

*Lope de Vega

- španělský dramatik, napsal stovky her

- psal tzv. *komedie pláště a dýky* – komedie o intrikách a pomluvách

Fuente Ovejuna

- námětem byly skutečné události. Ve španělské vesnici vypukla vzpoura proti tyranovi Gomézovi. Utiskoval lid, obtěžoval ženy a dívky, vnucoval se starostově dceři, která však milovala někoho úplně jiného, a nakonec ji zneuctil. Za toto provinění ho vesničané zabili. Vedlo se vyšetřování a hledal se vrah, všichni však odpovídali: „Fuente ovejuna“ (= ovčí pramen). Celá vesnice chtěla nést vinu za tuto vraždu, ale žádný viník nebyl prozrazen a celá vesnice byla zproštěna viny.

- myšlenka díla: Každý člověk musí umět za svou svobodu bojovat

*Tirso de Molina

- dramatik, dal počátek Don Juanovi

Kamenný host

- Don Juan je svůdník žen, jenž překračuje všechny hranice a tabu. Zabije v souboji komtura a za trest je vyhnán z Madridu. Mu se však po chvíli zasteskne a rozhodne se vrátit. Rozhoduje se, kterou z dívek má onen večer navštívit když v tom potká ženu o které se dozví, že je ženou komtura, kterého zabil. Don Juan po ní zatouží a smluví si s ní schůzku na hřbitově u hrobu jejího manžela. Uvidí tam jeho sochu a začne se mu vysmívat. Ať se prý přijde další den podívat do svého domu, že tam bude on, jeho vrah s jeho ženou. Večer je přijat k vdově domů a ta mu vyzná lásku, v tu chvíli přichází do domu Komturova socha. Don Juan se ani toho však nezalekne, dokonce mu chce podat ruku k přivítání a v té chvíli se propadne do hlubin pekelných.

*Pedro Calderón

- básník a dramatik

ANGLIE

- 16. století, doba Jindřicha VIII. a Alžběty I. – alžbětinská doba

*Thomas More

- anglický právník, filosof a spisovatel, sloužil v diplomatických službách Jindřicha VIII.

Utopia

*Francis Bacon

- zakladatel *empirismu* – tvrdil, že každá myšlenka musí být prověřena praxí, experimentem
- jeho myšlenky se ujaly v osvícenství a realismu
- psal eseje

*Geoffrey Chaucer

Canterburské povídky

- humorné, satirické povídky inspirované Dekameronem, poutníci z různých společenských vrstev putují z Londýna do Canterbury a vypráví si zábavné, poučné i tragické příběhy.

*Ben Jonson

- autor mnoha děl, dramatik, předchůdce Shakespeara

*Christopher Marlowe

Faust

- starý pán se celý svůj život zabývá studiem, chce naplnit svou touhu po absolutním poznání, ale vzhledem k jeho věku mu to není umožněno. Faust ještě nikdy nepocítil pocit absolutní štěstí. Začne studovat magii a zjeví se mu ďábel Méfisto. Ten mu přislíbí věčné mládí, ale pouze do té doby dokud nepocítí absolutní štěstí. Faust svolí, protože ještě nikdy nepocítil štěstí. Ďábel mu dává všechno, milovanou ženu, postavení a v momentě, kdy zažije pocit absolutního štěstí propadá pecku.

- zpracování: J.W. Goethe, M. Kopecký, M. Bulgakov, J. Švankmajer

William Shakespeare (1564 – 1616)

- narodil se i zemřel ve Stratfordu upon Avon

- začínal jako herec, později se stal ředitelem divadla Globe v Londýně

I. ETAPA

- radostné období, psal komedie, zesměšňoval lidskou hloupost

Komedie plná omylů

- komedie Dell'arte, situační humor

Zkrocení zlé ženy

- idealistická hra o ženě, která chce předčít muže.

Muž ji chce naopak zkrotit a jediným východiskem

je láska

Kupec benátský

- o židovském kupci Shylockovi, který je vyvržen z kolektivu

Sen noci svatojánské

- děj se odehrává v antickém Řecku, vystupují zde

pohádkové i reálné postavy

- skřítek Puk si dělá loutky z lidí a míchá jejich

osudy

Psal historické hry, které nebyly shodné s fakty:

Jindřich IV. Jindřich VI. - v těchto hrách se objevuje známá veselá, moudrá postava Falstaffa, která se snaží všechny problémy vyřešit svým optimismem

Richard III.

- panovník z rodu Yorků neměl nárok na trůn, ale násilně si ji prosadil, hra pojednává o člověku, který je tělesně zmrzačený a duchem zrůda

Julius Caesar

- zpracování antického tématu – renesanční motiv

Romeo a Julie

- dva mladí lidé, Romeo Montekue a Julie Kapuletová pocházeli z dvou rodů, mezi kterými po dlouhá léta vznikaly sváry a nenáviděly se. Navzdory tomu se Romeo a Julie do sebe zamilovali a tajně se vzali. V šarvátce Juliin bratranec Tybalt zabil Romeova kamaráda Merkucia a Romeo se rozhodl ho pomstít. Zabil Tybalta a za trest byl vypovězen z Verony. Kněz Vavřinec, který je sezdával, přislíbil Romeovi, že po čas jeho vyhnanství bude zprostředkovávat zprávy mezi ním a Julií. Kapuletové se rozhodli Julií provdat za jakéhosi mladého šlechtice. Ta si nevěděla rady, a tak se uchýlila k Vavřinci. Ten jí dal lektvar, po jehož vypití se jeví jako mrtvá, ale po určité době zase procitne. Tak by se dalo předejít sňatku a zároveň zamaskovat její útěk s Romeem. Julie lektvar vypila a mezitím Vavřinec poslal Romeovi dopis o její falešné smrti, na základě tohoto dopisu měl Romeo unést probouzející se Julií z hrobky. Nešťastnou náhodou však tento dopis k Romeovi nedorazil, ale naopak mu jeho věrný sluha přinesl informaci o smrti Juliině. Romeo se ihned dal na cestu, koupil si jed a v domnění, že je Julie mrtvá, ho u její hrobky vypil a zemřel. Když se Julie probudila a zjistila, že Romeo je mrtev, probodla se jeho dýkou. V tom přichází Vavřinec s otcem Romea i Julie, ale už je pozdě. Oba otcové si až nad hrobem svých dětí uvědomují malichernost jejich sporů a usmířují oba svoje rody.

II. ETAPA

Othello

- černoš Othello se zamiluje do Desdemony. Jeho sluha Yago mu namluví, že ho podvádí, on tomu uvěří a uškrtí ji. Až po její smrti se ukáže její nevina, ale už se to nedá vzít zpátky. Přílišná láska může člověka i zabít.

Macbeth

- král miluje svou ženu, ale jejich láska je

poskvrněna zločinem

- hra popisuje touhu po moci a užírání svědomí

Král Lear

- otec rozdělil majetek mezi 3 dcery, 2 starší dcery

ho nenáviděly, nejmladší ho milovala a on ji. Ona

zemře a on pro ni žalem.

Hamlet, princ dánský

- děj se odehrává na hradě Elsinor, kde vládne král Hamlet. Má bratra Klaudia, který se spolčí s jeho manželkou a společně Hamleta zabijí. Na trůn nastoupí jeho syn, mladý Hamlet. Na hradbách straší duch starého Hamleta a prozradí svému synovi, jak byl zabit, dále také žádá, aby ho pomstil. Ten mu pomstu slíbí a začne trápit svou matku tím, že začne bláznit. Nechce se stát vrahem. Hamlet má snoubenku Ofélii, jejíž otec donášil na Hamleta Klaudiovi. Hamlet otce zabije, stane se vrahem proti své vůli. Ofélie ničemu

nerozumí, ale už nechce dál žít a spáchá sebevraždu. Matka, která si myslí, že Hamlet šílí povolá na hrad divadlo, aby ho rozptýlila. Hamlet napíše scénář o vraždě jeho otce a při představení Klaudius uteče ze sálu – Hamlet má důkaz. Jediným jeho přítelem zůstal Horatius. Když se Oféliin bratr Laertes dozví o osudu své sestry, vrací se do Dánska s touhou zabít Hamleta. Nakonec je však sám zabit Hamletem, spolu s Claudiem. Hamletova matka vypije otrávené víno a Hamlet, smrtelně zraněn, umírá v náručí přítele Horatia.

III. ETAPA

- Shakespeare překonává krizi a píše komedie a tragédie se složitými, alchymistickými, těžce vysvětlitelnými prvky

Bouře

- smíření Shakespeara se světem před smrtí

Zimní pohádka

- velká část se odehrává v Čechách

- píše **sonety** (154 sonetů):

1) věnovány mladému muži, byl obviněn z bisexuality

3) sonety politické, filosofické

2) věnovány tzv. černé krásce – „black lady“

Překladaelé Shakespeara:

- J. V. Sládek; A. E. Saudek; Martin Hilský; Jan Vladislav

5. Humanismus a renesance v české literatuře Jan Amos Komenský

- prostřednictvím vzdělávání zlepšit podmínky pro život
- česká lit. se stává rovnocennou evropské = rudolfínská doba
- relativní svoboda slova
- Rudolf II. Vytvořil z Prahy centrum kultury aj.
- **Bible kralická** – vrchol této literatury

Alchymisté:

*John Dee

- slavný alchymista

*Edward Kelly

- snažil se vyrobit zlato
- údajně objevil kámen mudrců

*HYNEK Z PODĚBRAD

- syn krále Jiřího z Poděbrad
- milostná renesanční lyrika
- *Verše o milovníku* – typ F. Petrarce

*JAN Z RABŠTEJNA

- *Dialogus* – politický traktát; úvaha o politice v té době; latinsky

*JAN BLAHOŠLAV

- přeložil do češtiny Nový zákon, zemřel 1571
- psal latinsky i česky
- dal popud k přeložení Starého zákona => Bible kralická
- *Akta jednoty bratrské* – popisuje její historii
- *Filipika proti misomusům* – útočné řeči proti lidem, kteří nemají rádi umění, proti křesťanskému dogmatu, obhajuje vzdělanost, náboženství

- kroniky

*VÁCLAV HÁJEK Z LIBOČAN

- *Kronika česká* – asi z 50% výmysly, obsáhla, populární

Cestopisy:

*VÁCLAV VRATISLAV Z MITROVIC

- velmi bohatý šlechtic
- byl zatčen a vězněn v Cařihradu
- *Příhody*
- umírá za 30-leté války

*JAN JESSENIUS

- původem Slovák, studoval v Německu, osobní lékař Rudolfa II., zavedl desinfekci
- 1600 vykonal 1. veřejnou pitvu, mrtvoly mu přinášel kat Mydlář
- 1621 byl popraven
- Lékař umírajícího času – Vladimír Körner – psal o osudech Jessenia

*TADEÁŠ HÁJEK Z HÁJKU - matematik a lékař

- začínají se šřit tiskárny, byla v každém větším městě

*DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA

- historik, prof. na univerzitě
- přičlenil se do rodiny Melantrichů -> zdědil tiskárnu
- tiskli u něj všichni velcí spisovatelé
- *Kalendář historický*

*Rabbi Löw

- přišel na tajemství hmoty
- stvořil Golema

*Jan Mydlář

- kat
- *Paměti kata Mydláře*

*BOHUSLAV HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC

- spisovatel, filozof, šlechtic
- psal latinsky, snažil se napodobit řecké básníky

*VIKTORÍN KORNEL ZE VŠEHRD

- velký vlastenec
- zpočátku psal latinsky, pak i česky

- *Kancionál šamotulský* – církevní písně

- *Muzika* – jak vyučovat hudbu, prosazoval zpěv do škol

- *Gramatika česká*

Historická próza:

*KRYŠTOF HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC

- prof. na univerzitě, diplomat, filozof, teolog, popraven 1621 na Staroměstském náměstí
- psal také politické traktáty
- účastnil se 2. pražské defenestrace
- *Putování aneb cesta z Království českého do Benátek a odtud po moři do země Svaté, země judské a dále do Egypta*

Vědecká literatura:

Vydavatelství

*MIKULÁŠ DAČICKÝ Z HESLOVA

- velký provokatér
- žil v Kutné Hoře
- Cech panen kutnohorských (Otakar Vávra)
- skládal básně, písně – frejřská poezie

*KAREL STARŠÍ ZE ŽEROTÍNA

- velmi bohatý protestantský šlechtic
- celý rod zlikvidován ve 30-ti leté válce
- vynikající politik a diplomat, z jeho peněz financován tisk a překlad Bible kralické

*JAN CAMPANUS VODŇANSKÝ

- profesor na univerzitě, člověk s nešťastným životem
- výborný muzikant
- protestant, poté přestoupil na katolismus – chtěl udržet univerzitu
- 1622 spáchal sebevraždu

Po Bílé hoře mnoho lidí utíká do exilu, zuří 30-letá válka

Poprvé v historii se píše česká literatura v exilu:

*VÁCLAV HOLAR

- malíř, žil v Londýně
- odešel z Čech kvůli náboženským problémům

Knížky lidového čtení

- příběhy vymyšlené, hloupé, populární a zábavné
- *Fortunatus* – chodil po světě, přinášel štěstí
- *Faust, Meluzína, O zadržané slečně*

JAN AMOS KOMENSKÝ (28.3. 1592 – 15.11.1670)

- narodil se na uherskobrodsku (ve sporu Uh. Brod, Nivnice, Komňa)
- žil s rodiči v UB, po jejich smrti se o něj starala teta ve Strážnici, zde začal studovat
- r. 1608 začal studia na latinské škole v Přerově, odkud odchází na vysokou školu do Herbornu a Heidelbergu v Německu
- r. 1616 byl vysvěcen na kněze, poté působil jako správce církevního sboru ve Fulneku
- zde se oženil s Magdalenou Vizovskou
- po porážce stavovského povstání byl nucen opustit Fulnek a skrýval se na různých místech po Moravě, protože odmítal konvertovat ke katolictví
- jeho první žena a 2 děti mu umřeli r.1622 na mor
- 1624 působil v Brandýse nad Orlicí, zde se seznámil s druhou ženou Marií Dorotou
- 1628 odchází do emigrace do polského Lešna, zde byl zvolen biskupem a písařem, brzy se stal i zástupcem rektora gymnázia -> zájem o pedagogiku
- v tomto období vznikla velká část jeho děl, především z pedagogiky
- postupně se jeho díla stala známa po nekatolické Evropě -> zván na různá místa na univerzitách, nabídky však odmítal
- až 1641 přijal nabídku anglického parlamentu na přednáškové turné, vystoupil i před Královskou akademií věd
- 1642 odchází do Švédska, pak do Německa a Uher
- 1648 se vrátil do Lešna, zde mu umřela i jeho druhá žena, ale již o rok později se oženil potřetí s Janou Gajusovou
- 1656 mu v Lešně shořel *Česko-německý slovník*, na kterém pracoval prakticky celý život, mělo to být jeho stěžejní dílo, z této ztráty se nikdy nevzpamatoval
- konec života strávil v holandském Amsterdamu (zde se setkal s Rembrantem)
- 2.11.1670 ještě napsal dopis Mikuláši Dráblíkovi a 15.11.1670 umřel
- pochován ve valonském kostele V Naardenu

I. díla filozofická a teologická

- *LABYRINT SVĚTA A RÁJ SRDCE* – Básník se vydává do světa jako poutník (tj. on sám), svět je zobrazen jako město, které mu připadá jako bludiště. Město má Bránu východu (životu) a Bránu rozchodu, je rozděleno na šest hlavních ulic, které symbolizují jednotlivé řády (stav domovní, vrchnost, řemeslníci, učenci, duchovní, správci a rytířský – vojáci). Uprostřed města je Hrad štěstí (Arx Fortuna), který je určen pro vyvolené. Hrad je rozdělen na tři patra:

1. pro boháče
2. pro lidi toužící po rozkoši
3. pro lidi toužící po slávě

Uprostřed města je umístěno náměstí, kde se mohou scházet všechny stavy. Po tomto světě, který vnímá jako okrouhlé město rozdělené spoustou uliček se spoustou lidí, ho provází jeho průvodci: Všezvěd Všudybud a Mámil. Tito průvodci mu neřekají pravdu, Mámil mu nasazuje růžové brýle, ale nasazuje mu je špatně a on koutkem oka vidí reálný svět, ze začátku se ho snaží ignorovat, ale pak věnuje téměř celou pozornost pravdě. Nejprve prochází Branou východu, později dojde k Bráně rozchodu (tj. vstup do povolání). Poutníkovi je líčen krásný svět (Mámil jej vnímá jako krásnou dívku), ale on koutkem oka vidí klam, marnost, faleš, nesvobodu, neřesti, bídu a intriky. Je tímto světem znechucen a chce z něj utéci, ale nemá kam. Východisko nachází v uzavření do sebe sama (**ráje srdce=víra v Boha**). Toto dílo má mimořádnou literární hodnotu a ve své době nemá obdobu.

- *LISTOVÉ DO NEBE* – fiktivní dopisy chudých ke Kristu

- *TRUCHLIVÝ* – zamyšlení nad rozporem rozumu a víry, napsal po smrti 1. ženy a dětí

- **HLUBINA BEZPEČNOSTI** (Centrum securitatis) – pouze ve víře v Boha se nachází bezpečnost člověka
- **KŠAFT UMÍRAJÍCÍ MATKY JEDNOTY BRATRSKÉ** – kšaft=závět'

II. díla didaktická a pedagogická

- zavedl periodizaci škol: 0-6 let = mateřská (výchova v rodném jazyce)
- 6-12 let = základní (povinná, pouze rodný jazyk, čtení, psaní, počítání)
- 12-18 let = latinská (nejnadanější žáci, min. 1 cizí jazyk)
- 18-x let = akademie (pouze elitní nadaní žáci)
- **INFORMATORIUM ŠKOLY MATEŘSKÉ** – matkám pro výchovu dětí v předškol. věku
- **VELKÁ DIDAKTIKA** (Didactica Magna) – veškeré návody na učení, zákl. principy; děti by se **neměly učit z paměti texty**, kterým nerozumí: 1.) z důvodů jazykových; 2.) odmítal středověkou scholastiku = učení se nazpaměť; vyuka by měla být v **mateřském jazyce**; texty, které se učí, by jim měly být srozumitelné =>
- **SCHOLA LUDUS** (Škola hrou) – říká, že látka se má přizpůsobit věku dítěte; postup od jednodušších ke složitějším věcem, od konkrétních k obecným
- **BRÁNA JAZYKŮ OTEVŘENÁ** (Janua linguarum reserata) – obsahuje *vestibulum* = návod na použití; učebnice cizího jazyka, několik století používána
- **ORBIS PICTUS** (Svět v obrazech) – první obrázková učebnice na světě

III. díla pansofická

- všeobecné, pansofista = vševědec
- tvrdil, že skrze pansofii lze zlepšit svět, každý občan má být vzdělán ve všem
- **VIA LUCIS** (Cesta světla) – jak se má člověk usmířit s ostatními
- **OBEČNÁ ROZPRAVA O NÁPRAVĚ VĚCÍ LIDSKÝCH** – psané latinsky

Komenského myšlenky

- „*Kde se hledá solidní vzdělání, budiž dána výsost tomu, co je bezcenné nebo tomu, o čem můžeme prokázat, že je pravdivé nebo užitečné.*“ - Didaktika analytická
- „*Všechno ať plyne samo od sebe, ať násilí je vzdáleno věcem.*“ - Komenského heslo
- „*Věřím, že vláda věcí tvých zpět se k tobě navrátí, ó lide český.*“ - Komenského nejslavnější věta

6. Baroko, klasicismus a osvícenství v české a evropské kultuře

BAROKO - klade si otázky o smyslu života, baroko = perla

Hudba:

***Antonio Vivaldi**

***Jan Jakub Ryba**

- „*Česká mše vánoční*“

- vesnický kantor, spáchal sebevraždu

***Johan Sebastian Bach**- zemřel r. 1750, konec baroka, zemřel v Lipsku

***Georg Fridrich Händel**

***Adam Michna z Otradovic**

- „*Česká mariánská muzika*“, „*Loutna Česká*“

- kantor, žil v Jindřichově Hradci

Sochařství

***Johann Brokoff**

- celá jejich rodina sochaři

- sochy na Karlově mostě

Výtvarné umění

***Matyáš Bernard Braun**

- socha Sv. Luitgardy – Zjevení Sv. Luitgardy

- zámek Kuks, alej se sochami

České barokní sochařství je nejlepší na světě.

Architektura

***Jan Blažej Santini**

- kostel Sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře

***Diezenhoferovi**

- chrám Sv. Mikuláše na Malé Straně

Chrám Sv. Jana Křtitele – Kroměříž, Kostel Sv. Michala, Chrám Panny Marie Sněžné – Olomouc, Vnorovy – barokní kostel

Malíři

***Karel Škréta**, ***Petr Brandl**, ***Peter Paul Rubens** – Holanďan, ***Rembrandt van Rijn**

Teologové, filozofové

***Ignác z Loyoly**

- založil řád jezuitů, měli se starat o čistotu

literatury, měli na starost cenzuru

***Koniáš** – významný jezuita

- vytvořili Klementinum, velmi vzdělání

- dávali peníze na literaturu, vzdělání

Básníci

***Tereza z Avilly** - duchovní poezie

Baroko v evropské literatuře

Itálie:

***Torquato Tasso**

- cestoval po Evropě

Osvobozený Jeruzalém – dlouhá lyricko – epická skladba

Anglie

***John Milton**

Ztracený ráj – román, přeložil ho J. Jungmann,

mystické myšlenky

- velký význam pro vývoj českého jazyka

Německo:

***Hans J. Grimmelshausen**

Simplicius Simplicissimus – ukazuje, že válka je k ničemu, nejvíc na ni doplatí prostí lidé, člověk má být pokorný

Baroko v Čechách

A) UMĚLÁ LITERATURA

***Adam Michna z Otradovic**

- varhaník, skladatel, učitel z Jindřichova Hradce

Loutna česká – sborník písní, *Svatořeční muzika* – sborník písní

***Bedřich Bridel**

- barokní básník, mnich, kněz, jezuitsky vzdělaný

Co Bůh? Člověk? – báseň, člověk je nízký oproti

Bohu, pokorný

***Felix Kadlinský**

- jezuita, psal poezii, žil i v Uh. Hradišti

Zdoroslaviček – Navzdory slavíčkům – Kristus

zpívající písně na kříži

***Bohuslav Balbín**

- pražský jezuita z Klementina, psal jazykovědné spisy

Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého

- obsahuje právo na existenci češtiny

- základní kámen pro vybudování moderní češtiny

B) LIDOVÁ BAROKNÍ TVORBA

- vznikala v prostředí negramotných lidí: *pořekadla, pranostika, rčení, přísloví,...*
- pranostika – výsledkem pozorování přírody – Medardova kápe 40 dní kape,...
- *pohádky, pověsti, legendy, báje, proroctví* – **Proroctví slepého muže**
- vznikají *interludia* – v dramatické scéně se objeví humorná vsuvka
- *kramářská píseň* – epické básně podle skutečných událostí, příběhy o vraždách
- *lidové písně*

KLASICISMUS

- vzniká na počátku 18. století, baroko odchází
- střídmost, vyrovnanost, návrat k antickým ideálům
- souměrnost, vyváženost, dokonalé, ale ne přeplácené☺

Hudba:

***Joseph Haydn**

- vrcholný představitel klasicistní hudby
- napsal přes 100 symfonií

***Ludwig van Beethoven**

- vrcholný skladatel, předznamenává éru romantismu
- ***9. symfonie, Óda na radost***
- vyjadřuje touhu po svobodě, míru

***Wolfgang Amadeus Mozart**

- narodil se v Salzburgu r. 1756, otec skladatel, W.A.M.napsal 41 symfonií
- povýšil Prahu na evropské, kulturní město
- ***Figarova svatba, Don Giovanni***
- císař Josef II. zavrhl jeho dílo, zničil ho – ve Vídni se neprosadil, pak přijel do Prahy – tam ho milovali, řekl větu: „*Mí pražané mi rozumějí.*“
- jeho poslední, nedokončené dílo je ***Requiem*** – zádušní mše

V Čechách Stamic, Mysliveček

Filozofie:

- dává přednost racionalismu
- lidská existence je podmíněná myšlením
- filozofové tvrdili, že život se dá vyložit, popsat, podporovali vzdělání
- ***René Descartes** - „*Cogito ergo sum!*“ – Myšlím, tedy jsem.

Exaktní vědy:

Fyzika: **Isaac Newton**

Dramatická tvorba

***Pierre Corneille**

- dramatik
- Cid*** – o rytíři, který vyhnal Maury z Pyrenejského poloostrova
- člověk, který se vzdá své ženy, kariéry, štěstí pro věrnost své ženy – Don Rodrigo
- král symbolem Francie, tuto hru miloval Ludvík XIV.

***Carlo Goldoni**

- psal situační komedie vycházející z dell'arte, nejnplodnější italský autor
- Sluha dvou pánů*** – mladý sluha má malý plat, sežene si více pánů, kteří ale nesmí vědět, že slouží oběma
- Poprask na laguně***

***Jean Racine**

- Faidra*** – tragédie, 2. manželka athénské krále Thésea se zamiluje do svého nevlastního syna Hipollyta. Theseus odjíždí pryč, Faidra vyzná lásku Hipollytovi, ten ji odmítl. Theseus se vrací domů. Služebná Oioné poradí Faidře, aby mu řekla, že ji Hipollytos obtěžoval. Theseus ho prokleje, syn zemře. Oioné a Faidra spáchají sebevraždu. Theseus trpí.

- poučení: lidský rod nesmí nechat průchod svým citům! Ubližujeme tím i ostatním. Pokud člověk propadne citům, má ze života peklo

***Molière - Jean Baptiste Poquelin**

- největší dramatik světa, herec, režisér, principál divadelní společnosti
- mistr komedie, vyšel z komedie dell'arte
- měl problémy s cenzurou
- dělal si legraci ze špatných lidských vlastností
- Lakomec*** – hlavní hrdina Harpagon – má doma truhlu zlatáků, každý den je přepočítá, nechce ale nic utratit, dceru chce prodat bez věna. Jeho syn miluje ženu, kterou si má Harpagon vzít. Truhlu mu nakonec vezmou a Harpagon málem zešílí
- před ním toto téma zpracoval Plautus - Komedie o hrnci
- Tartuffe*** – hra o kariéristovi, chce využít inteligence, šarmu, aby se dostal nahoru
- dělá si legraci z církve, měl problémy z cenzurou
- Misanthrop*** – člověk, který vidí na lidech jen to špatné, nemá přátele, neumí se přetvařovat

Zdravý, nemocný – dělá si legraci z hypochondrie - jeho poslední dílo, umírá

Poezie

*Jean de La Fontaine

- psal bajky, král Ludvík XIV. ho měl velmi rád, žil na jeho dvoře

OSVÍCENSTVÍ

- obrovský kult rozumu, dbali na vzdělání
- většinou ateisté
- vrchol ve Francii – **encyklopedisté** – chtěli vytvořit knihu, která by zahrnovala veškeré vědění lidstva
- ve **filozofii** navázali na Francise Bacona – empirismus
- věděli, že když člověk přijde na svět, tak je čistý – „Tabula rasa“ – nepopsaná tabule, tvrdil to **John Locke**

Ekonomie

*Adam Smith

- zakladatel tržní ekonomiky, tvrdil, že člověk je nedokonalý, chamtivý a egoistický tvor
- založil kapitalismus

Anglický osvícenský román

*Daniel Defoe

Robinson Crusoe – dobrodružný román, podle skutečné události

- chtěl zobrazit člověka v mezní situaci, musí se umět postarat sám o sebe
- chtěl zobrazit touhu člověka po svobodném životě
- člověk nemá nic z úspěchu, pokud se o něj nemůže podělit s někým jiným

*Jonathan Swift

Gulliverovy cesty – 4-dílný román, zavádí nás do různých vymyšlených protředí, utopický román, je plný symbolů, šifer, jinotajů, alegorií

- 1.díl: Cesta do Liliputu – Samuel ztroskotá a ocitne se mezi liliputy – symbolický příběh o tom, jaký má člověk pocit, když převyšuje ostatní
- 2.díl: Cesta do Brobdingnagu – země obrů, pocit člověka, že je něco méně než ostatní

- 3.díl: Cesta do Laputy – vznášející se ostrov, klade si otázky, jak je možné, že se ze společnosti vždycky někdo vyčlení, dostává se mezi normální lidi, ale nerozumí jim
- 4.díl: Cesta do země Hvajninimů – lidé (Yahoové) jsou zkažení, zlí, daleko výš nad nimi jsou koně

*Henry Fielding

Tom Jones – nalezenec, který se ocitl v kolébce v jednom hrabství, je vychován v bohaté rodině

Francouzské osvícenství

- vyvrcholení encyklopediemi

*Denis Diderot

- zorganizoval francouzskou encyklopedii, shromáždil lidi a začal s vydáváním
- velké problémy s cenzurou – byl ateista
- také spisovatel

Jakub Fatalista – román o sluhovi, který putuje se svým pánem, vypráví si příběhy, všechny jsou nedomyšlené, čtenář si to má domyslet sám

O 200 let později napsal Milan Kundera divadelní román *Jakub a jeho pán*

*Jean Jacques Rousseau

- filozof, tvrdil, že se máme učit od přírody, velký ekolog, idealista, žil mimo realitu
- jeho dílo vyprovokovalo VFR, je základem preromantismu
- také přispíval encyklopedistům

*Montesquieu

- filozof a právník
- Duch zákonů* – vysvětluje myšlenku, že člověk vymyslí zákon a každý zákon má ducha – jak to vyložit slovně

*Voltaire

- přísný a ostrý kritik, velký ateista, filozof
- žil u Bedřicha Velikého v Prusku, platil mu jeho knihy

Candide (Optimismus) – o klukovi, který je vychováván na zámku, je mu vštěpováno, že je svět dokonalý. Pohádá se se strýčkem, ten ho vyhodí, musí odejít ze zámku, ocitá se v realitě

- nikdo z nich se nedožil VFR

8. Národní obrození

Národní obrození - pokus o znovuzrození, znovuvytvoření, obrodu české společnosti, pokus o vytvoření moderní češtiny, kultury a vědy

I. období národního obrození (1770-1805)

- na počátku tereziánské a josefínské reformy

1) počátky české jazykovědy

***Josef Dobrovský**

- Modrý abbe (nickname), nevysvěcený kněz, osvícenský učenc, vytvořil český jazyk
- *Geschichte der böhmische Sprache und Literatur* - dějiny českého jazyka a literatury, napsané německy
- *Zevrubná mluvnice jazyka českého* - první pokus o kategorizaci češtiny, napsané německy
- *Základy jazyka staroslověnského* - založil slavistiku (věda o slovanských jazycích)
- *2-dílný Německo-český slovník*

2) počátky českého novinářství

***Václav Matěj Kramerius** - koupil tiskařský stroj a začal vydávat české noviny

- *Pražské poštovské noviny* -> *Pražské CK vlastenecké noviny*
- nakladatelství *Česká expedice*

3) počátky českého dějepytu

***Gelasius Dobner** - zkritizoval kroniku Václava Hájka z Libočan a přepsal ji, psal německy, latinsky

***František Martin Pelcl** - kněz, napsal kroniku, psal česky

4) počátky českého divadla

-**V kotcích** -vlastenecké hry, primitivní čeština, např. *Kníže Honzik*

-**U hybernů**

-**Bouda** - dřevěná scéna, skupina kolem Václava Tháma

-**Nosticovo divadlo** (pak přejmenováno na *Stavovské divadlo*) - na počátku německé hry, italské opery

5) počátky české poezie

- první pokusy nesmělé, primitivní, nevěděli jakým systémem psát
- *časoměrný verš* - pravidelné střídání dlouhých a krátkých slabik
- *syllabotomický verš* - stejný počet slabik, přízvuk na 1. slabice, střídání přízvučných a nepřízv. slabik
- *syllabický verš* - musí se opakovat počet slabik
- *volný verš*

***Thámovci** - *Básně v řeči vázané* - almanach (více autorů), anakreónské básně

***Puchmajerovci** - *Sebrání básní a zpěvů*

***Šebestián Hněvkovský** - *Děvín* - zesměšňuje historii ženské války

II. období národního obrození (1805-1830)

- období skepse, lidé přestali číst česky

1) jazykověda

***Josef Jungmann** - profesor UK, lingvista, psal nové učebnice

- přeložil román *Atala* (Fr), *Ztracený ráj* (Ang) a překládal Goetheho, Schüllera, Heineho

- *Slovesnost* - vyjádřil teorii literatury

- *Historie literatury české* - česky

- *5-ti dílný Česko-německý slovník* - na 100let základ pro lidi, kteří chtěli psát česky (spoluautoři: bří. Preslové, J. E. Purkyně, Antonín Marek)

2) historie

***František Palacký** - studoval v Bratislavě, tam se mluvilo maďarsky, uměl německy, latinsky, řecky, po studiích přišel do Prahy, dobře se oženil; Otec národa (nickname)

- Jungmann mu doporučí historii -> nejlepší historik, pracuje v Nár. Muzeu, vydává *Časopis českého muzea*

- *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*

- základ české historie, jednostranně vykreslené hus. války (polopravda)

- *Z dějin národu českého v Čechách a v Moravě* - výběr

- Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie - lit. teorie, prosadil syllabotomiku

***Pavel Josef Šafařík** - kamarád Palackého z Blavy, psal česky, žil v bídě

- *Slovanské starožitnosti* - popsal a rozdělil slovanské kmeny, chtěl zvednout morálku českého národa

3)poezie

*Jan Kollár

- ze slovenské vesnice, talentovaný ->poslán na studia do něm. města Jena, po vystudování na evangelického kněze odchází do Pešti
- zamiloval se do dívky, které přezdíval Mina, rodiče mu ji nechťeli dát, ale nakonec happy end, dochovala se jejich korespondence
- *Slávy dcera* - několikařilná lyricko epická skladba, pět řek (3real, 2unreal), první pokus o složitou fil. poezii
- Sála, Dunaj, Labe, Léthé (nebe pro Slovany), Acheron
- předzpěv - vyjadřuje Slovanskou vzájemnost (sjednocení pod vládou Ruska)

*František Ladislav Čelakovský

- snažil se psát jednoduše, napodoboval lidovou poezii
- zabýval se sběratelstvím - přísloví, pranostiky, pořekadla
- proslavil se ohlasovou poezií

Mudrosloví národu slovanského v příslovích

Ohlas písní ruských - napodobuje byliny, ohlasová poezie

Ohlas písní českých - obsahuje 1. umělou českou baladu Toman a lesní panna, Pocestný

Kvítí - sbírka epigramů (krátké, útočné, satirické)

Růže stolistá - milostná poezie

4)rukopisy

- *Rukopis Královédvorský a Zelenohorský* - dodnes není jasné fake/true

*Václav Hanka - básník, objevil ve Dvoře Královém několik svitků, na nich byly české legendy, odhad 11.-13. stol

*Josef Linda - dostal anonymně balíček ze Zelené hory, odhad 9.-10. stol

- napsal knihu *Záře nad pohanstvem* - popisuje počátky křesťanství

5)Divadlo

*Jan Nepomuk Štěpánek - zakladatel hereckého rodu, dramatik

*Václav Kliment Klicpera - dramatik, profesor na gymnáziu v Hradci, jeho žák J. K. Tyl

- *Divotvorný klobouk* - veselohra

- *Každý něco pro vlast* - vlastenecká hra

III. období národního obrození (1830-1855)

- končí vydáním děl na evropské úrovni

*K. H. Mácha - patří sem časově, ale je v jiné MO

*Josef Kajetán Tyl

- nejvýznamnější obrozenecký dramatik, založil tradici české vlastenecké literatury

- herec, režisér, majitel divadelní společnosti, divadlo se stalo jeho domovem

- pracoval i ve Stavovském divadle, po revoluce 48 ho vyhodili z Prahy

- umírá v bídě v Plzni

1)Novinářství - *Květy české* - časopis pro ženy v domácnosti, velmi populární

- *Pražský posel* - závažnější články

2)Próza - *Rozervanec* - proti Máchovy, hanlivá, satirická povídka

- *Poslední Čech* - myšlenka: vlastenectví musí být nezištné

3)Divadelní hry:

a)frašky: *Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná*

rvačka - krejčí s uzenářem se hádají, kdo je větší vlastenec; slepec tam zpívá Kde domov můj (hudba - František Škroup)

b)sociálně kritické: *Paličova dcera* - chtěla se vdát, ale celá vesnice ji odsoudila za činy otce, drama, tragédie

- *Pražský flamendr* - kritika alkoholismu

c)dramatické báchorky: - *Lesní panna*

- *Tvrdohlavá žena*

- *Jiřikovo vidění*

- *Strakonický dudák*

d)historická dramata:- *Jan Hus*

- *Jan Žižka*

- *Kutnohorští havíři*

- *Krvavé křtiny* - o vraždě sv. Václava

*Karel Jaromír Erben

- překládal do češtiny pohádky bratří Grimmů, psal v romantickém stylu

- *Zlatovláska*

- *Tři zlaté vlasy děda Vševěda*

- sběratel ústní lidové slovesnosti

- sbírka balad - docílil základního smyslu NO

- Kytice - soubor 13 umělých baladických příběhů:

1)Kytice - umírá matka, na hrobě vyraší mateřídouška, děti chodí na její hrob cítí dech matky, matka pravd. představuje českou řeč, ta zemřela, ale nevymřeli Češi

2)Poklad - matka s dítětem jde kolem skály, ta se otevře a uvnitř zlato... jde tam, dítě položí, nabere zlato, vyjde ven a skála se zavře... za rok jde kolem, skála otevřená, vezme děcko a zdrhá

3)Svatební košile - práh smrti se nesmí překročit, jediná jistá věc v životě, je zde použita anticipace - předpověď konce na začátku

4)Polednice - základní myšlenka: zamysli se, než otevřeš hubu

5)Zlatý kolovrat - morbidní balada o závisti, triáda (morbidní pohádka)

6)Štědrý den - 2 předlady vidí v kalné vodě svoji budoucnost, 1. vidí, že se dobře vdá, 2. vidí smrt, zbytek života prožije v beznaděži

7)Holoubek - vdova zapomene na svého vdovce a vezme si jiného, není šťastná, ptz za ní přilétá holoubek(svědomí) a vrká a vdovci, na kterého zapomněla

8)Záhořovo lože - nic není beznadějně, člověk má vždycky šanci to napravit, pokud to myslí upřímně

9)Vodník - generační problém, když si pořídíme dítě, musíme se o něj starat, nejvíc to tu odnese nevinné dítě

10)Vrba - duše ženy se v noci převtěluje do vrby, manžel vrby pokácí a tím zabije svou manželku, z vrby pak udělá kolébku pro dítě

11)Lilie - krásná mladá dívka zemře, na jejím hrobě vyroste lilie, šlechtic ji přesadí na svou zahradu, jde do války, jeho matka kytku zničí

12)Dceřina kletba - dcera zabije své dítě, jde na popravu, matku prokleje

13)Věštkyň - vlastenecká báseň

***Karel Havlíček Borovský**- básník, prozaik, žurnalista, reportér, politik, kritik

- studoval v Německém brodě, pak v Praze - na kněze, vyhodili ho a on začal nenávidět církev

- s Palackým vymysleli Austroslavismus - "Kdyby nebylo Rakouska, museli bychom si ho vymyslet."

- za účast na revoluci 48, odvezen do Brixenu - mohl se pohybovat volně, ale musel se hlásit denně policii, psal zde nejlepší díla, onemocněl tuberkou a dostal milost, vrací se do Čech, zde se ho ale všichni bojí, zemřel sám, na pohřeb přišla jen Božena Němcová (na rakev mu položila trnovou korunu)

1)žurnalistika: - *Pražské noviny* - *Česká včela* (lit.příloha)

- *Národní noviny* - *Šotek* (lit.příloha)

- *Slovan* - vyjadřoval austroslavistické názory

2)reportáže: - *Obrázky z Rus* - 5 cestopisných reportáží, pohřbil názor panslavismu

3)básnická tvorba: - *Tyrolské elegie* - popisuje své zatčení a cestu do Tyrol, kritizuje bachův absolutismus

- *Král Lávr* - král popravuje své holiče, ptz má oslí uši, jednoho nechá naživu, ale nesmí to nikomu říct - pošeptá to vrbě, houslista si z vrby uřízne kolík a pak začne hrát: král Lávr má oslí uši, ten se nechá ostříhat veřejně a všichni jsou na něj pyšní

- *Křest sv. Vladimíra* - jak se pokřtil 1. ruský car, kritizuje zneužitelnost ideologií k vlastnímu prospěchu

4)epigramy - krátké, útočné, zesměšňující básně

***Božena Němcová**

- narodila se ve Vídni, její otec mluvil jen německy

- jmenovala se Barbora Panklová, její matka Novotná

- neví se, jestli byl Pankl její skutečný otec, nejfantasmagoričtější teorie tvrdí, že se nápadně podobala kněžně Zaháňské

- neměla přístup ke vzdělání, jediná funkce ženy bylo mateřství

- pak se přestěhovali do Čech, do Ratibořic

- v 17 si vzala Josefa Němce (34), 4 děti, manželství zkrachlo

- její život byla tragédie, absolutní bída, po smrti nejoblíbenějšího syna Hynka napsala Babičku (její babička, co ji vychovala Magdaléna Novotná)

1)pohádky: - *Národní báchorky a pověsti* - (*Princ Bajaja, Čert a Káča, Sedmero krkavců, Čertův švagr*)

- *Slovenské pohádky a pověsti*

2)sběratelství: - *Obrázky z okolí domažlického* - úvahy, popisy

3)povídky: - vliv fr. feministky G. Sandové, hlavní postava žena převyšující muže

- *Divá Bára* - nevěří pověrám, obviněna z čarodějnictví, osvobodí ji

- *Karla, Baruška*

- *Chýže pod horami*

- *Dobry člověk*

- *Pan učitel*

- *V zámku a podzámčí*

- *Pohorská vesnice*

4)román: - *Babička* - univerzální recept na šťastný život

9. Umělecké zásady a tvůrčí principy preromantismu a romantismu, představitelé ve světové literatuře

Preromantismus

- Přejížděné období mezi klasicismem a romantismem, forma – klasicismus, obsah romantický
- krása je v pravdě, opírá se o Descarta, čerpá z antiky
- proniká citlivost, fantastičnost; krize rozumu, nevěří se v rozumové poznání
- rozvíjí se nové žánry – román, lidové písně a baladické útvary
- měšťanstvo se dostává k literatuře, umění; měšťanské umění se dostává do slavných scén
- podstatný je cit – tragické příběhy

Anglie

- průmyslově nejrozvinutější
- **sentimentalismus** – citový román; lidé, kteří se nedokážou zařadit do společnosti
- ***Samuel Richardson**- forma epistolárního románu,
- ***Laurence Sterne**

Francie

- tradiční nacionalistické základy
- **občanské drama** – hlavní hrdina prochází co nejdojemnějším utrpením, aby ctnost došla odměny

***Antoine Francois Prévost**

- říkalo se mu Abbé
- Manon Lescaut** – zamiluje se do rytíře, společně utečou. Nemají peníze, a proto začnou krást. Když je chytí, pošlou je do Ameriky. Na konci mu umírá v náručí.
- Zpracování: V. Nezval, E. F. Burian

***René de Chateaubriand**

- Attala aneb láska dvou divochů v pustině** – nejvýznamnější román, zanechal starou formu, nový obsah – přenesl příběh na jih dnešní USA; nový jazyk, popisy láskyplných scén => romantismus
- Křesťanská dívka Attala se zamiluje do Indiána, utečou, ona umře.

***Jean Jacques Rousseau**

- filozof, typ moderního člověka (archetyp), racionalista, svými myšlenkami zapříčinil Velkou francouzskou revoluci; říkal, že i jedinec může přetvořit řád
- základ viděl v přírodě, kritizoval měšťanský život, obdivoval kult přírody
- Emil, čili o výchově** – založil výchovný román, jeho ideje – vést člověka k samostatnosti.
- Vyznání** – zápisky o jeho životě, vyšlo až po smrti
- Nová Heloisa** – v dopisech, vymyšlené postavy

***Pierre Ambroise Francois Choderlos de Laclos**

- Nebezpečné známosti** – napsáno v dopisech, hlavní téma sex, Valmont svádí všechny ženy – libertin. Je mu potěšením, když se mu podaří ženu svést a následně kompromitovat ve společnosti, či jinak zničit.

***Markýz de Sade**

- zchudlý šlechtic, žil nevázaným způsobem života, pohrdal konvencemi, posedlý literaturou – chtěl podat svědectví, většinu textů napsal v blázninci, dal si za cíl popsat lidské tělo – potřeby, pudy, zvrácené tužby
- Justine** – příběh dospívající dívky, která neví, co si počít s vlastním tělem

Německo

- počátkem 18. století občanské drama

***Gotthold E. Lessing**

- epigramy, ovlivnil K. H. Borovského
- **občanská tragédie** – porušoval pravidlo tří jednot – místa, času, děje

***Johann Gottfried Herder**

- myslitel – lidová tvorba nejlepší
- v první fázi NO velký vliv – každý národ má právo na sebeurčení
- Myšlenky k filozofii dějin lidstva**

*Johann Wolfgang Goethe

- žil ve Výmaru

- v mládí začínal jako romantik, hnutí Sturm und Drang (bouře a vzdor) – vzednutí silného jedince, genia, prosazování individuality, proti osvícenským tendencím

- psal básně, divadelní hry, pohádky, hledal téma k vyjádření lidské duše

- dožil se vysokého věku, měl hodně žen

Utrpení mladého Werthera – nejslavnější literární dílo své doby, dva díly, vrchol sentimentalismu.

Mladý muž nešťastně zamilovaný do zasnoubené dívky, ona si svého snoubence vezme, Werther odjíždí. V druhém díle se vrací, na konci se zastřelí – u mladé generace toto dílo zvýšilo počet sebevražd.

Faust – dvoudílné básnické drama, psal ho desítky let – dialog dobra a zla

1. díl – starý Faust si říká, že už poznal všechno, ale ví toho míň než na začátku, má pocit, že promarnil svůj život. Dábel

Mefistofeles mu nabídne, že mu vrátí mládí, nechá vědomosti a bude mu sloužit do okamžiku, kdy Faust pozná štěstí, pak propadne peklu. Faust začne žít znovu, snaží se vyvarovat svých chyb, ale mnohdy se to pokazí ještě víc. Faust chce poznat lásku, Mefisto mu najde Markétu. Zamilují se do sebe. Markéta otěhotní a Faust ji opustí. Markéta ze zoufalství dítě zabije a čeká na popravu. Faust požádá Mefistu, aby Markétu osvobodil, ale ona odmítne. Faustovi zkamení srdce. Ve druhém díle se snaží odčinit hříchy z prvního.

2. díl – Faust dělá rádce králi, společně s Mefistem se mu podaří dostat království z finančních obtíží. Stále ale není šťastný. Opět zestárne a připadá mu, že promarnil i svůj druhý život. Od krále si vyprosí pruh země, kde začne zúrodňovat bažinu – smysluplně pracuje. Ke stáru oslepne a umírá. Dělníci mu kopají hrob, on si myslí, že zúrodňují bažinu, že je naučil pracovat. V tom okamžiku se cítí šťastný. Bůh se nad Faustem smiluje a omilostní ho.

Podstata lidské existence je v smysluplné práci.

*Friedrich Schiller

- přítel Goetha, žil trochu v jeho stínu, bydleli poblíž sebe. Schiller byl mladší a dřív zemřel. Výborný básník, spisovatel a dramatik.

Oda na radost – demokratické myšlenky, svobodný bratrský svět, proslavil ji Beethoven ve své 9. symfonii

Loupežníci – divadelní hra, část se odehrává v Čechách

Zákon ještě nevytvořil žádného velikána, ale ze svobody se rodí obři.

Romantismus

- rozpor jedince a společnosti, odpor k autoritám

- příběhy se odehrávají v zvláštním prostředí – středověk, divoká příroda, hřbitovy, zříceniny; staré legendy, nadpřirozené jevy

Hudba: Robert Schumann, Fryderyk Chopin, Franz Schubert, Ludwig van Beethoven

Malířství: Francisco Goya, Eugene Delacroix

Německo

- poezie „**modrého květu**“ – symbol romantického ideálu, něčeho nedosažitelného

*Novalis

- těžký život, brzy onemocněl a zemřel

Hymny noci – metafyzická poezie

Anglie

„**Jezerní básníci**“ – skupina básníků ze severu

*William Wordsworth – lyrické balady

*Samuel Taylor Coleridge - **Píseň o starém námořníkovi** – zavraždí albatrose

*George Gordon Byron

- z šlechtické rodiny, vzdělaný, obdivoval hlavně antiku a středověké legendy

- výstředně se oblékal, na veřejnosti četl své provokativní básně

- v Anglii propukl byronismus = psaní vzdorných romantických básní, důležitý je hlas srdce

- v mládí se dostal na vrchol slávy, hodně cestoval – Švýcarsko (zpracoval alpské legendy), Itálie, Řecko

- nakazil se cholerou a zemřel

-**Child Haroldova pout'** – putuje po Itálii a Řecku,

srovnává svůj život s antickými hrdiny

-**Džaur, Korzár, Don Juan**

-**Kain** – neodsuzuje ho jako bratrovraha

-**Manfred** – divadelní hra, nedá se hrát

*Percy Bysshe Shelley

- básník, průkopník **titanismu** (odpor vůči autoritám)

- utekl svojí manželce s Mary Shelley do Evropy, pronásledovala je policie... jednoduše žil podle sebe

- vyhledával smrt – vyjel s lodí na moře a utopil se

Odputaný Prométheus – lyrickoepická báseň

*Mary Shelley

Frankenstein – Homunculus = umělý člověk; naučí se číst, uvědomí si, že nemá identitu, touha po lásce ho donutí vraždit, zabije nakonec i svého „otce“ Frankensteina

***Walter Scott**

- Skot, později žil v Anglii
- zakladatel **historického románu** = na základě historických událostí vymyšlený příběh

Waverley- próza

Ivanhoe – fiktivní příběh křižáckého rytíře: najde svoji vlastní zemi v rozkladu, začne bojovat proti nespravedlnosti

- **schematismus** = dopředu dané, které postavy jsou kladné nebo záporné

Francie

Romantismus nepříliš rozvinutý, spíš se držel klasicismus a osvícenství

***Victor Hugo**

- zažil klasicismus, romantismus i realismus
- zmlada revolucionář, napsal nějaké pamflety, vyhnán z Francie, emigroval na Normanské ostrovy(mezi Francií a Anglií), po revoluci se vrátil

DRAMATA

- **Cromwell** - jediný, komu se podařilo zrušit v Anglii monarchii
- nejdůležitější je **předmluva – manifest romatismu**

POEZIE

Východní zpěvy- sbírka ovlivněná tureckými válkami, romantická, revoluční

Zpěvy soumraku- reakce na červencovou revoluci

Legenda věků- snaha o univerzální popis světa; básnickou formou popisoval biblické příběhy, titány atd.

ROMÁNY

Bídnič – Jean Valjean- ukradne chleba pro děti, dostane 20let na galejích

- člověk byl předurčen chudobou konat zlo, ale koná dobro; relativizuje pravdu

Chrám Matky Boží v Paříži – prostupuje do realismu

Muž, který se směje – relativizuje povrchnost – člověk, který má vrozený škleb ve tváři – směje se, ale ve skutečnosti je nešťastný

Devadesát tři – o revoluci, **Dělníci a moře**

***Stendhal** - vojenský důstojník

Červený a černý- Julian Sorel se dostane ke starostovi jako vychovatel jeho dětí, zamiluje se do jeho ženy, paní de Renal, která ho taky miluje. Ze strachu z prozrazení Julian odjíždí, zasnoubí se s dcerou markýze, zpovědník paní de Renal pošle markýzovi jejím jménem dopis, ve kterém Juliana obviňuje, tím svatbu překazí. Julian se rozhodne paní de Renal zabít, v kostele ji postřelí, okamžitě ho zavřou, je odsouzen k smrti

Kartouza parmská–hlavní hrdina je uvězněn a zamiluje se do dcery správce věznice

***Alfréd de Musset**

- vášnivý vztah s George Sandovou
- alkoholik, většinu děl nedokončil, asi nejtalentovanější
- Zpověď dítěte svého věku** – popisuje svůj život, revoluční názory
- nakonec zešílel, zemřel v ústavu pro choromyslné

Rusko

- projevy vzdoru proti samoděržaví, carismu, zaostalosti, negramotnosti; odvážný romantismus – samí vlastenci
- **poema** – na rozhraní prózy a poezie

***Alexandr Sergejevič Puškin**

- pokrokový, vzdělaný; na lyceu se seznámil s revolucionáři (DĚKABRISTÉ), kteří chtěli svrhnout cara – povstání krvavě potlačeno, Puškin se nemohl zúčastnit; celý život ho hlídala tajná policie
- vzal si krásnou mladou ženu – chtěla se bavit, měla spoustu milenců
- ke konci života zůstal sám – všichni přátelé mrtví, věznění nebo v exilu – zhnusený životem, izoloval se od okolí
- provokoval a vyhledával smrt

Evžen Oněgin – veršovaný román

- mladý šlechtic bez peněz- cestuje, dostane se k venkovskému šlechticovi, jeho dcera Taťána se do něj zamiluje, on ji odmítne a odjede. Po letech se setkávají v Moskvě, kde se on do ní zamiluje a ona jako vdaná žena odmítne jeho

Kavkazský zajatec, **Boris Godunov**- divadelní hra, **Kapitánská dcera**- povídka

***Michail Jurijevič Lermontov**

- Puškinův pokračovatel, šlechtic v armádě
- po smrti Puškina napsal carovi protestní dopis, výsledkem bylo vyhnanství na Kavkaze

Démon- životní dílo, poema; 8 verzí

- démon bloudí světem, šíří zlo, dokud nepotká Tamaru, do které se zamiluje, začne ji pronásledovat, ona utíká. Démon trpí svým prokletím. Prvních 7 verzí končí tím, že Tamara podlehne, on ji políbí a tím ji zabije; osmá verze končí smrtí démona

Hrdina naší doby – několik novel; hrdina Pečorin

Maškaráda - jediné dokončené drama, několik verzí

- hlavní hrdina nikomu, ničemu nevěří, miluje jen svoji ženu, doslechne se, že je mu nevěrná, zabije ji, později se doví, že to nebyla pravda

Polsko

***Adam Mickiewicz - Konrád Wallenrod, Pan Tadeáš**

Maďarsko

***Szándor Petöfi**- šel do války proti Rusům, zemřel v zajetí na Sibíři

USA

***Edgar Allan Poe**

- žil v Baltimoru; chtěl se živit literaturou, zemřel v bídě
- alkoholik – próza i poezie plná snových představ

Havran

Povídky- **horor, psychologický sen(= noční můra) detektivka**

Jáma a kyvadlo – sen vojáka na frontě, **Zánik domu Usherů, Vraždy v ulici Morgue**

***James F. Cooper - Poslední mohykán** – romantický příběh z období osídlování Ameriky

***Henry W. Longfellow - Píseň o Hiawathovi** – dobrodružství Indiána

10. Český romantismus

*Karel Hynek Mácha

(10. listopadu 1810 Praha – 6. listopadu 1836 Litoměřice) byl český básník, největší představitel českého romantismu.

Narodil se 16. listopadu roku 1810 v Praze na Malé Straně v rodině, kde matka pocházela z hudební rodiny a otec byl mlynářský pomocník, jenž přišel do Prahy z venkova.

V letech 1824 – 1830 studoval na městském gymnáziu (německém), doma mluvili česky. Po maturitě začal studovat filozofii v Praze, vystudoval práva (r. 1836) a nastoupil jako advokátní praktikant u soudu v Litoměřicích.

Jelikož se stýkal s polskými revolucionáři a pomáhal jim, měl poměrně často problémy s policií. Byl obdivovatel Velké francouzské revoluce. Působil jako herec v Kajetánském divadle. Jeho velkým koníčkem bylo cestování po hradech, které zaznamenal v četných kresbách. Zamiloval se do Marinky Štichové, ta však zemřela. Po její smrti je Máchova tvorba obzvlášť tragická. Poté se v kajetánském divadle seznámil s Eleonorou Šomkovou. Po tom, co se jim narodil syn, se Mácha rychle chystá ke svatbě. Umírá však 6. listopadu roku 1836 na následky podchlazení při hašení požáru. Pohřeb, který byl velice skromný, měl o dva dny později v den své plánované svatby. V úmrtním listě stálo, že příčinou smrti byl zápal plic, ale je možné, že Mácha ve skutečnosti zemřel na tyfus nebo úplavici, podle některých zdrojů údajně také trpěl na syfilis, který se ale na jeho náhlé smrti mohl podílet jen dost nepřímo tím, že mohl mít v jeho důsledku sníženou odolnost organismu.

Mácha už jako student hltal vše co mu přišlo pod ruku, od rytířských románů až po Shakespeara. Ve svých dílech se nechal inspirovat především těmito autory:

Shakespeare, Goethe, Byron (postavy jeho děl Máchu provázely ve snech), Hájek, Herder

Jako další faktor v jeho dílech vyskytuje především příroda. Mácha jako dobrodruh se rád potuloval po kraji a např. v Máji se mu inspirací stala krajina okolo hradu Bezděz.

Cikáni

-novela
-próza, nemá samostatný děj, chtěl zde vyjádřit smutek a rozčarování ze života

Kat

-rozpracovaný cyklus středověkých povídek (Křivoklad, Valdek, Karlův Týn, Vyšehrad), dokončil pouze jednu.

Márinka

-lyrická povídka o velice krásné dívce, která žije se svým otcem – slepým houslistou, který je žebrák. Márinka je pro básníka ideál krásy – brzy umírá. Povídka o jeho lásce.

Krkonošská pout'

-próza

Máj

-vyšel krátce před jeho smrtí
-veřejností i odborníky byl v době svého vydání naprosto nepochopený
-temně laděná báseň byla považována za málo vlasteneckou a osvětovou
-syllabotnický verš

První zpěv

-zaobírá se přírodním motivem
-u jezera čeká dívka Jarmila na Viléma (vůdce loupežníků)
-přijde, ale jiný muž a rekne, že Vilém sedí ve vězení za vraždu
-zabil muže, který chtěl Jarmilu (byl to jeho otec)
-Jarmila je tuze nešťastná, takže skočí do jezera

Druhý zpěv

-Vilém čeká na popravu, myslí si, že je Jarmile ukradený
-vzpomíná na to, jak byl loupežníkem a pak zabil otce
-zaobírá se myšlenkou o vině a trestu a jeho budoucí smrti
-propadá zoufalství a prázdnotě

První intermezzo

-příroda se snaží přijmout duši Viléma
-duchové připravují pohřeb

Druhé intermezzo

-Vilém umírá

Třetí zpěv

-popisuje popravu
-časté použití oxymoronu a metafor
-zahrnuje také vlastenecké pocity

Čtvrtý zpěv

-Mácha se vciťuje do Viléma
-všechno z děje je pryč
-díky tomuto zpěvu byl zatracován

...viz. MO 8:

*Josef Kajetán Tyl *Karel Jaromír Erben *Božena Němcová

11. Vývoj českého a světového dramatu v české a světové literatuře, antické Řecko

Vznik divadla

- divadlo vzniklo na oslavu bohů - **Dionýsie**

1. tragédie

- herci na sobě měli **kozí kůže** a zpívali → (tragos = zpěv kozla); předváděly se v amfiteátrech. Nejprve hrál jeden herec (monolog), kterého doprovázel sbor. Později předváděli příběh 2 herci (vznik dialogu). Herci mohli být **pouze muži** (tzn. hráli i ženské role), používali **masky** (vyjádř. postavy, ale také zesil. hlas) a **koturny** (vysoké dřevěné podpatky). Antické tragédie měly vždy tři části (trilogie), protože slavnost Dionýsie trvaly vždy 3 dny. Pro tragédie v Antice byl uplatněn tzv. **zákon tří jednot**: jednota času (děj během 24 hodin), místa (děj pouze na jednom místě) a děje (jen jedna hlavní dějová linie bez odboček). AISCHYLOS zavedl pomůcku a pojem **deus ex machina** (božský stroj) - když si nevěděl rady, tak se v dramatu objevilo něco (jako z nebe od boha), co složitost situace vyřešilo. Uplatňovala se též tzv. **moira** = úděl hrdinů nevzniká ze situace, ale je dán už při narození.

- na představení chodil, kdo chtěl (vstup. platili jen bohatí); nikdy **netleskali** (křičeli X syčeli, mlaskali ...)

- předst. byly zároveň **soutěž** - vítěz dostal věnec a jméno bylo vyryto do mramor. desky

*AISCHYLOS

zakladatel řecké tragédie; v díle: střet nadlidských sil s bohy → bohové trestají

-*Oresteia*

*SOKLES

-*Elektra, Král Oidipu, sAntigona*

*EURIPIDÉS

-*Médea*

2. komedie

- jsou zhruba o půlstoletí mladší a byly hrány čtvrtý den, který se přidal k Dionýsiím. V komediích, které byly jednoduché, se řešili zpravidla **aktuální otázky doby**, které byly ukazovány s humorem

*ARISTOFANÉS - *Jezdci, bŽáby, Ptáci*

ANTICKÝ ŘÍM

*TITUS MACCIUS PLAUTUS

-*Komedie o hrnci* - člověk neví co s penězi

-*Lišák Pseudolus* - o lidské vypočítavosti

RENESEANCE

*LOPE DE VEGA

Tzv. komedie pláště a dýky - komedie o intrikách a pomluvách

-*Fuente Ovejuna*

*TIRSO DE MOLINA

Dal počátek Don Juanovi

-*Kamenný host*

*CHRISTOPHER MARLOWE -*Faust*

*WILLIAM SHAKESPEARE

I. etapa

- radostné období, psal komedie, zesměšňoval lidskou hloupost

-*Komedie plná omylů* - komedie Dell'arte, situační humor

-*Zkrocení zlé ženy* - idealistická hra o ženě, která chce předčít muže. Muž ji chce naopak zkrotit a jediným východiskem je láska

-*Sen noci svatojánské* - děj se odehrává v antickém Řecku, vystupují zde pohádkové i reálné postavy - skřítek Puk si dělá loutky z lidí a míchá jejich osudy

-*Kupec benátský* - o židovském kupci Shylockovi, který je vyvržen z kolektivu

- psal historické hry, které nebyly shodné s fakty:

-*Jindřich IV.*

-*Jindřich VI.*

-*Richard III.* - panovník z rodu Yorků neměl nárok na trůn, ale násilně si ji prosadil, hra pojednává o člověku, který je tělesně zmrzačený a duchem zrůda

-*Julius Caesar* - zpracování antického tématu - renesanční motiv

-*Romeo a Julie*

II. etapa

-*Othello* - černoch Othello se zamiluje do Desdemony. Jeho sluha Yago mu namluví, že ho podvádí, on tomu uvěří a uskrtní ji. Až po její smrti se ukáže její nevina, ale už se to nedá vzít zpátky. Přílišná láska může člověka i zabít.

-*Macbeth* - král miluje svou ženu, ale jejich láska je poskvrněna zločinem, hra popisuje touhu po moci a užívání svědomí

-*Král Lear* - otec rozdělil majetek mezi 3 dcery, 2 starší dcery ho nenáviděly, nejmladší ho milovala a on ji. Ona zemře a on pro ni žalem.

-Hamlet, princ dánský

III. etapa

- Shakespeare překonává krizi a píše komedie a tragédie se složitými, těžce vysvětlitelnými prvky

Bouře - smíření Shakespeara se světem před smrtí

Zimní pohádka - velká část se odehrává v Čechách

KLASICISMUS

***PIERRE CORNEILLE**

- **Cid** - o rytíři, který vyhnal Maury z Pyrenejského poloostrova, člověk, který se vzdá své ženy, kariéry, štěstí pro věrnost své ženy – Don Rodrigo, král symbolem Francie, tuto hru miloval Ludvík XIV.

*

JEAN RACINE

- **Faidra** – tragédie

***MOLIÈRE – JEAN BAPTISTE POQUELIN**

- největší dramatik světa, herec, režisér, principál divadelní společnosti

- mistr komedie, vyšel z komedie dell'arte

- měl problémy s cenzurou

- dělal si legraci ze špatných lidských vlastností

Lakomec – hlavní hrdina Harpagon – má doma truhlu zlat'áků, každý den je přepočítá, nechce ale nic utratit, dceru chce prodat bez věna. Jeho syn miluje ženu, kterou si má Harpagon vzít. Truhlu mu nakonec vezmou a Harpagon málem zešílí (před ním toto téma zpracoval Plautus - Komedie o hrnci)

Tartuffe – hra o kariéristovi, chce využít inteligence, šarmu, aby se dostal nahoru

Misanthrop – člověk, který vidí na lidech jen to špatné, nemá přátele, neumí se přetvařovat

Zdravý, nemocný – dělá si legraci z hypochondrie

***CARLO GOLDONI**

- psal situační komedie vycházející z dell'arte, neplodnější italský autor

Sluha dvou pánů – mladý sluha má malý plat, sežene si více pánů, kteří ale nesmí vědět, že slouží oběma

Poprask na laguně

PREROMANTISMUS

***FRIEDRICH SCHILLER**

Loupežníci – divadelní hra, část se odehrává v Čechách, („zákon ještě nevytvořil žádného velikána, ale ze svobody se rodí obři.“)

REALISMUS

***NIKOLAJ VASILJEVIČ GOGOL**

- satirik

Ženitba – zobrazuje pokrytectví lidí (svatba pro peníze, ne pro lásku), přetvářku

Hráči - o zloději, který je okraden

Revizor – zesměšnění zkorumpované společnosti, hejtman městečka se dozví že má přijet revizor, přijede muž, o kterém si myslí, že je revizor (ale je to zloděj), tak mu všichni podlézají

***ANTON PAVLOVIČ ČECHOV**

- lyrické drama - není příliš důležitý děj, ale mnohem důležitější jsou myšlenky, pocity a sny hrdinů. Velkou roli hrají i přírodní scenerie. Hrdinové jsou většinou lidé dobří, čestní, citliví

- Čechov hluboce soucítí s ostatními - lidé, kteří sní o lepším světě. Jsou to většinou lidé se slabou vůlí - neumí převrátit ve skutečnost své sny a ideály.

Višňový sad.

Strýček Váňa - o neopětované lásce

Tři sestry - o rozpadu rodiny

Racek – symbol smrti, strnulosti

MODERNÍ DRAMA

***OSKAR WILDE**

Jak je důležité mít Filipa, Ideální manžel

***BERTHOLD BRECHT**

- tvůrce *epického divadla* - odtržení diváka od hry, aby si zachoval nadhled - pomocí zcizovacího efektu = titulky, komentář, oslovení publika ⇒ dává najevo, že nejde pouze o divadlo, ale i o život

- **Matka** - přepracované dílo Gorkého; markytánka věří, že jí válka živí, ale ve skutečnosti ji ničí

- **Třigrošový román** - (pův. Žebrácká opera - satira na vládnoucí vrstvy v Anglii před 200 lety); popisuje život v kapitalismu, ovládnutí chudých bohatými

-Matka Kuráž a její děti

-Strach a bída Třetí říše - parodie na Hitlera

-Svatá Johanka městských jatek - vyjadřuje utopický problém, zda se dají následky vykořisťování vykořisťovatelskou společností řešit charitativní činností, dochází k názoru, že ne charitativní činností, ale bojem.

***GEORGE BERNARD SHAW**

- považován za anglického dramatika, ale pochází z Irska.

Pygmalion - proslavil ho díky muzikálové podobě *My Fair Lady*

***EUGEN O'NEILL**

Smutek sluší Elektře - námět z antiky, naplněný aktuální současností (dodnes platí); ukazuje prohnulost měšťanského života

***MAXIM GORKIJ**

- v čele *mladé sovětské literatury* - radil začínajícím autorům, organizoval činnost

- zavedl pojem *sociální realismus* - u nás: Majerová, Pujmanová, Olbracht ...

Matka - sociálně-filosofické drama, hlavní hrdinové - lidé na dně

HISTORIE ČESKÉHO DIVADLA

- počátky divadla u nás spadají do konce 12.století a počátku 13.století a jsou náboženského původu (liturgické drama), hrají se většinou v kostelech, herci byli kněží, mniši, později i žáci (vnášejí světský prvek)
- později už nejsou jen náboženská témata, hraje se nejen v kostelech
- vznikají tzv. interludia – předchůdce středověkého dramatu
- nejstarší české drama je *Mastičkář* (2. pol. 14. stol.)
- u nás do 18.stol. nebyla žádná stálá divadelní scéna, první stálou scénou byla (více ale kočovná) Loutková scéna Matěje Kopeckého

PRVNÍ A DRUHÁ FÁZE NÁRODNÍHO OBROZENÍ

divadlo v paláci U Hybernů – první české divadlo

divadlo V Kotcích – první stálá divadelní scéna v Praze (kamenné divadlo), první česká hra zde byla uvedena 1771- *Kníže Honzik*, jinak se hrály německé hry

Nosticovo divadlo – založil František Nostic 1783, bylo přejmenováno na Stavovské, pak Tylovo a dnes se jmenuje opět Stavovské, 1785 první česká hra *Odběhlec od lásky synovské*, Němci ale české hry zakázali, poslední česká hra byla *Břetislav a Jitka* od J.V. Tháma

divadlo Bouda – dřevěné divadlo na Koňském trhu, vydrželo pouze 3 roky, kolem se vytvořila skupina českých vlastenců vedená J. V. Thámem

hrály se hry z minulosti (rytířské hry, historická dramata z národních dějin) nebo veselohry ze současnosti

***VÁCLAV THÁM**

- překládal hry Shakespeara nebo Schillera – upravuje děj do českého prostředí

Vlasta a Šárka, Břetislav a Jitka

- jeho bratr Ignác Thám byl filolog, upravoval spisy

***VÁCLAV KLIMENT KLICPERA**

- psal hry rytířské, historické, zpracovával pohádkové motivy i hry ze současnosti

- v jeho hrách většinou vítězí mladí lidé svým vtípem a morální převahou

Divotvorný klobouk, Každý něco pro vlast

TŘETÍ FÁZE NÁRODNÍHO OBROZENÍ

- vrcholu dosáhlo ve 40. letech 19. stol. Záslouhou Josefa Kajetána Tyla – vedl divadelní společnost ochotníku – *Kajetánské divadlo*

***JOSEF KAJETÁN TYL**

- byl dramaturgem Stavovského divadla, novinář, režisér, dramatik, prozaik

- vytvořil literaturu *všední reality* – most mezi romantismem a realismem

- frašky: psal tzv. singspiely – hra se zpěvy

Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka

- dramatické obrazy ze života – hry ze současnosti:

- *Paličova dcera, Pražský flamendr*

- dramatické báchorky:

- *Tvrdohlavá žena*

Jiříkovo vidění

Lesní panna

Strakonický dudák

- historické hry:

- *Jan Žižka*

Jan Hus

Kutnohorští havíři aneb krvavý soud

Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové

DRUHÁ POLOVINA 19. STOLETÍ

- objevují se snahy o vytvoření kamenného českého divadla, avšak proti sobě stojí dvě strany: **staročeši** (prosazovali koncepci prozatímního divadla) a **mladočeši** (prosazovali divadlo velkolepé, obrovské – přímo Národní divadlo)
 - vítězí staročeši a 18. 11. 1862 je zahájen provoz Prozatímního divadla hrou **V. Hálek – Král Vukašín**
 - za současného provozu Prozatímního divadla se konaly sbírky na Národní divadlo pod heslem „Národ sobě“
 - **16. 5. 1868** byl položen základní kámen Národního divadla, hlavní architekt **Josef Zitek** navrhl budovu v novorenesančním slohu, výzdobu zajistili **Vojtěch Hynais** (druhá opona po vyhoření), **Mikoláš Aleš** (cyklus Má vlast), **Josef Václav Myslbek** (Socha hudby) a **Bohuslav Schnirch**. Bylo otevřeno **11. 6. 1881** Smetanovou Libuší, vyhořelo v srpnu téhož roku, začali nové sbírky, **18. 11. 1883** bylo znovu otevřeno
- *FRANTIŠEK ADOLF ŠUBERT**
- prvních 20 let vedl Národní divadlo, angažoval herce,..

GENERACE NÁRODNÍHO DIVADLA

Skladatelé:

- **ANTONÍN DVOŘÁK** – *Rusalka* (opera, libreto napsal Jaroslav Kvapil)
- **ZDENĚK FIBICH** – skládal na verše Vrchlického (melodram *Hippodamie*), na verše Erbena, opera *Šárka*
- **BEDŘICH SMETANA** – *Prodaná nevěsta, Dalibor, Libuše, Hubička, Braniboři v Čechách* (otevřeno Stavovské divadlo)

Realistická dramatická scéna:

***LADISLAV STROUPEŽNICKÝ**- dramaturg, dramatik
- humorné prózy, veselohry
Naši furianti

***GABRIELA PREISSOVÁ**
- psala hry z jihomoravského kraje
Gazdina roba
Její pastorkyňa – zhudebnil Leoš Janáček

***JAROSLAV VRCHLICKÝ**
- básník, dramatik, literární kritik
Hippodamie – tragédie, melodram, triologie
Noc na Karlštejně

***JULIUS ZEYER**
Radúz a Mahulena

***ALOIS JIRÁSEK**
- historik
Jan Hus, Jan Žižka, Lucerna – pohádková hra

***ALOIS A VILÉM MRŠTÍKOVÉ**
Maryša

***JAROSLAV KVAPIL**
- ředitel Královského divadla na Vinohradech, manželka Hana Kvapilová (herečka ND)
- vychází ze symbolismu a poetismu
Princezna Pampeliška,
Rusalka

ČESKÉ DIVADLO MEZI VÁLKAMI

OSVOBOZENÉ DIVADLO

- 1923 – u zrodu Jiří Frejka
- 1925 – divadlo Na Slupi – Karel Teige přejmenoval na Osvobozené divadlo, dramaturg V. Nezval
- Jindřich Honzl – důraz na přesné nastudování role, proti improvizaci, 1927 se kolektiv rozštěpil, Frejka a Burianem založili vlastní divadlo Dada
- Voskovec s Werichem byli původně přizváni pouze na hostování, ale později dostali stálé angažmá, což byl začátek jejich kariéry

***JIŘÍ VOSKOVEC A JAN WERICH**

- 1927 - jejich první hra *Vest Pocket Revue* - soukromé studentské představení; sami si navrhli dekorace a kulisy; putování kolem světa - jako klauni; při představení spadly kulisy → museli jít před oponu a nějak zabavit publikum → vedli dialog na *forbíně* - neaktuálnější hříčky, které nejvýrazněji a nejlépe pomocí symbolů vystihovaly aktuální situaci a reagovaly na ni. Později se to stalo součástí vystoupení při změně kulis. Touto hrou se začíná OD stávat profesionálním divadlem.
 - základním prvkem *revue* - dramaticky uvolněný žánr s uvolněnou kompozicí, kde se střídají dramatická, slovní, hudební i taneční vystoupení
 - obecnost se stává „třetím partnerem“ v dialogu → zaměřuje se na hloupost, nadutost maloměšťáků; dělali si srandu z obyčejných věcí a nosili *bílé masky* (z Itálie - komedie del'arte)
 - **Jaroslav Ježek** do Osvobozeného divadla přinesl - improvizaci v hudbě, dadaismus, skládal písničky k hrám V+W: *Ezop a brabenec, Hej rup, Svět patří nám*
- *Pudr a benzín; Osel a stín*
 - *Caesar* – hra proti fašismu; *Kat a blázen*

- V+W hrají „**spoutané divadlo**“ - na půdě Rokoka; nová hra – **Balada z hadrů**

- **Pěst na oko**

D34

- založil roku 1934 **Emil František Burian**, divadlo působilo do roku 1938 (vždy název podle roku - D35, D36...). Burian byl pod vlivem divadla Bertolda Brechta, nevytvořil moc děl, spíše adaptoval mnoho literárních děl. Působil jako režisér, skladatel, scénárista, herec, zpěvák, novinář. Začínal u Osvobozeného divadla až do vytvoření D 34.

***JIRÍ MAHEN**

- **Husa na provázku** – humorná

***BRATŘI ČAPKOVÉ**

- **Adam Stvořitel** - Adam zničil svět, protože se mu nelíbil, za trest musí stvořit nový svět, pak ale zjistí, že to, co stvořil je ještě horší než předtím ⇒ vytvořit něco lepšího je nesmysl
- **Ze života hmyzu** - satirický, alegorická komedie

***KAREL ČAPEK**

- ve svých dramatech uplatňuje různé filosofie, uplatňuje myšlenku ohrožení člověka vědou a technikou, vrcholem jsou díla s antimilitaristickou tematikou

- **Loupežník** - romantická oslava mládí a života; aktuální i dnes; mladí lidé si chtějí vytvořit vlastní svět proti vůli rodičů - rodiče nakonec pochopí, že není správné mladým zakazovat lásku;
- **R.U.R.** - utopistická hra; zájem o technický pokrok, obavy o osud lidstva, atomové zbraně.
- **Věc Makropulos** - utopistický příběh o otci, který vynalezl elixír mládí a vyzkoušel ho na své dceři - zpočátku toho využívala, ale nakonec sama nedokázala nalézt smysl nekonečného života a zničila tento recept.
- **Bílá nemoc** - proti válce, nedával jména konkrétního národa, ale jména mezinárodní - tím tuto problematiku povýšil na mezinárodní.
- **Matka** - příběh ženy, která přišla o muže i syny kvůli válce - zůstal jí pouze jediný Toník - sám chce jít bojovat, ale ona ho nechce pustit. Poté co uslyší v rádiu zprávu o potopení lodi, vzala zbraň a řekla mu: „*Jdi!*“ ⇒ vlastenectví zvítězilo nad mateřským citem.

12. Dílo Májovců, Ruchovců a Lumírovců

- po r. 48 - nepříznivá politická situace – Borovský, Frič a Sabina uvěznění
- vydáním Babičky je obrození u konce, umírá Tyl, Borovský...
- čeština se stala svéprávným jazykem, noví autoři o nic nebojují, snaží se prosadit a navázat na obrozence
- Češi nikdy nevedli dobrou politiku, své názory vyjadřovali kulturou

MÁJOVCI

Lada Niola – sborník anarkeonské poezie, vydal **Josef Václav Frič** a mladí básníci, provokuje mladé autory k činnosti

Máj – almanach (1858)

-mladí básníci (Neruda, Hálek) objevili Máchu a hlásili se k němu

-chtěli skončit s vlastenčením a povznést literaturu na světovou úroveň – rozporuplné reakce veřejnosti (některým se stýskalo po Jungmannovi a starých obrozencích)

do Máje přispěli:

1.Starší spisovatelé

***Božena Němcová *Karel Sabina *Karel Jaromír Erben *Josef Václav Frič**

2.Začínající autoři

***Jan Neruda *Karolína Světlá *Vítězslav Hálek *Sofie Podlipská *Adolf Heyduk *Rudolf Mayer**

***VÍTĚZSLAV HÁLEK**

- uznávaný básník, populární zapamatovatelná poezie

-*Večerní písně* – sbírka, kterou zhudebnil Smetana

-*Městská a venkovská próza*

-*Poldík Rumař* – o chudém, ale hodném metaři, který má rád dívku svého kamaráda. Kamarád ale umře a metař se s ní nakonec ožení.

-*Muzikantská Liduška, Výminkáři*

Drama

-*Král Vukašín* – první činohra hraná v Prozatímním divadle (první operou byli Braniboři v Čechách)

***KAROLÍNA SVĚTLÁ**

-vlastním jménem Johanka Rottová, poch. ze staroněmecké rodiny usdlé v Praze, české kořeny, ovlivněna Boženou Němcovou – vlastenectví, hrdinkami jsou silné ženy

-milostná korespondence s Nerudou, nejspíš spolu nikdy nic neměli (Ot. Vávra – Příběhy lásky a cti)

povídky z Prahy

-*Černý Petříček* – vypadal odporně, ale měl ušlechtilé srdce

Ještědské romány - z vesnického prostředí, hlavní postavy jsou lidé s moderním myšlením, avšak svázáni vesnickou pověřčivostí, vystupují i nadpřirozené bytosti

-*Vesnický román, Kříž u potoka, Kantůrčice, Frantina, Nemođenec*

***ADOLF HEYDUK**

propagoval československou vzájemnost, často pobýval na Slovensku

-*Cimbál a husle* – básnická sbírka

-*Cigánské melodie* – zhudebnil A. Dvořák

***KAREL SABINA**

-sporná postava – bojoval na barikádách a deset let byl vězněn v Olomouci, po propuštění psal libreta k operám atd. Jenže podepsal spolupráci s policií a když ho prozradili, byl veřejností zatracen. Nakonec dožil v exilu v Paříži.

-*Oživené hroby* – čerpal ze svých zážitků z vězení

-*Braniboři v Čechách, Prodaná nevěsta* - libreta

***JAN NERUDA**

Narodil se v Praze na Malé Straně, šťastné dětství, otec byl velmi autoritativní vysloužilý voják – dům U Dvou Slunců, polovina tvorby věnována matce, kterou měl velmi rád.

Dobry novinář, pracoval se Sabinou, Arbesem, Hálkem, tisíce fejetonů

publicistika

fejetony (**Národní listy**) – například *Kam s ním*

reportáže

povídky

-*Arabesky, Povídky malostranské:*

Týden v tichém domě,

Přivedla žebráka na mizinu – o pomluvě,

Pan Ryšánek a pan Šlégl – láska a nenávisť dvou kamarádů, kteří se zamilovali do stejné ženy,

Poezie – jako básník příliš neuznáván

-*Hřbitovní kvítí* – sbírka, po rozchodu se svou milou

-*Knihy veršů* – sbírka, láska k matce, otci a ženě

-*Písň kosmické* – sbírka, nadčasová

-*Balady a romance* – sbírka

-*Prosté motivy* – sbírka, Neruda už stárne

-*Zpěvy páteční* – sbírka, kterou vydal Vrchlický, Neruda mu všechno odkázal

***JAKUB ARBES**

není v almanachu Máj, protože je mladší, ale sblížil se s Májovci, kvantita převyšuje v jeho díle nad kvalitou

sociální romány

-*Moderní upíři* = vykořisťovatelé

-*Štrajchpuhlíci* – o tiskařích

romaneta – hrozně tajemné povídky, ve kterých se řeší něco nevysvětlitelného, nějaká záhada, která se na konci racionálně objasní

-*Svatý Xaverius, Dábel na skřipci, Ukřižovaná, Newtonův mozek*

ostatní

-*Nesmrtelní pijáci* – o prokletých básnících s rozvrácenými osudy

RUCHOVCI

- slavilo se otevření ND – byli nadšení a vrátili se k vlastenectví, tvrdili, že spisovatel má sloužit národu a nenapodobovat cizácké vzory (tím se liší od Lumírovců)

- k otevření ND vydali svůj almanach *Ruch*

***SVATOPLUK ČECH**

-nejvýznamnější, psal skoro všechny žánry

-dílo je účelově politické, usiluje o sjednocení slov. jazyků

1.Epické veršované skladby - z českých dějin

-*Husita na Baltu* – chvála spanilých jízd statečných husitů (vliv Palackého)

-*Adamité* – o tom, kam vede fanatismus

-*Evropa – alegorie, Evropa jako loď, která někam pluje*

-*Slávie* – alegorie, podpora panslavismu

-*Dagmar*

2.Lyrické básně

-*Písň otroka - touha po svobodě a kritika maloměšťáků*

-*Ve stínu lípy* – marná snaha o návrat k časoměrnému verši

3.Próza – psal sociální romány

-*Jestřáb kontra Hrdlička – o vykořisťování*

-*Výlet pana Broučka do Měsíce* – pan Brouček se dostane na měsíc a zjistí, že se tam mluví krásnou češtinou. Vysmívá se Lumírovcům, hlavně Vrchlickému, že opakují po cizině.

-*Hanuman* – o opičím králi, který uměl napodobovat – opět si střílí z Lumírovců, kteří se opičí po cizině

-*Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do 15. století*

- pan Brouček se opil v hospodě na Vikárce, spadl do sklepa a ocitl se v době husitské. Připojil se husitům a měl s nimi jít bojovat, ale nenašel dost odvahy a utekl. Satirický román o tom, jak se od dob husitské revoluce změnila česká povaha.

***JOSEF VÁCLAV SLÁDEK**

-původně Ruchovec, jenže se spřátelil s Vrchlických, obrátil a přeběhl k Lumírovcům

***ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ**

-emancipovaná a vzdělaná žena, spisovatelka, novinářka, velká vlastenka

-neměla se ráda s Vrchlickým (vlastenectví X cizí vzory), nadávali si spolu přes noviny a veřejnost se bavila. Žila až do první republiky, ale pořád psala postaru – mladí autoři se jí smáli.

libreta - *Hubička, Tajemství, Čertova stěna*

LUMÍROVCI

- vydávali časopis **Lumír** (vycházely v něm i překlady prokletých básníků, Poea, Shakespeara)
- tvrdili, že čeština je pěkná, ale měli bychom k nám přinést i velkou zahraniční literaturu (tím štváli Ruchovce)

*JOSEF VÁCLAV SLÁDEK

- hodně cestoval, projel USA a přivezl k nám spoustu literatury
- rektor anglistiky a překladatel (Shelley, Scott, Johnson, Marlow, Shakespeare)
- Jiskry na moři** - **Selské písně a české znělky**
 - sbírka básní, 1.stesk po domově - *Křišťálová studánka*
 - 2.touha cestovat
- báseň *Čechy krásné, Čechy mé*
- literatura pro děti - *Zlatý máj, Zvony a zvonky, Skřivánčí písně*

*JAROSLAV VRCHLICKÝ

- jeho vzorem byl Viktor Hugo, uměl asi deset jazyků, výborný překladatel. Velmi vzdělaný.
- miloval Sofii Podlipskou, ale byl příliš mladý, takže to nevyšlo. Nakonec si vzal její dceru – hrála v ND a podváděla ho s hercem, tak ji opustil. Žil velmi dlouho, stal se už za života klasikem a mladí buřiči se mu vysmívali. Nakonec dostal dnu a umřel.

1.Poezie

- Okna v bouři** – depresivní, upoután na lůžko myslí na svůj život
- Poutí k Eldorádu** – milostná lyrika
- Zlomky epepeje** – po vzoru Huga popisuje dějiny světa, dlouhá sbírka básní

2.Próza

- Noc na Karlštejně** – veselohra, příběh si vymyslel – komedie o tom, že láska si vždy najde cestu
- Hippodamie** - melodram, hudbu napsal Zdeněk Fibich, stále se hraje

*JULIUS ZEYER

- matka mluvila francouzsky, otec německy – mohl se stát jen Lumírovcem
- psal česky – bizardní příběhy, mysticismus, romaneta, legendy... velmi tajuplná literatura.
- Radúz a Mahulena**

13. Historická beletrie v české a světové literatuře, František Kožík – spisovatel našeho kraje

Česká historická beletrie

Historická díla se u nás objevují už ve středověku, ale nejedná se o historickou beletrii (ta se u nás objevuje až v době Národního obrození):

Legendy – *Legenda o sv. Václavu, Kristiánova legenda, Legenda o sv. Prokopu, Legenda o sv. Kateřině* (13.stol)

Kroniky – *Kosmova kronika, Dalimilova kronika, Husitská kronika*

Historická beletrie

Národní obrození

***J. Linda** – *Záře nad pohanstvem*

***František Palacký** – *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě* – do r. 1526 (nástup Habsburků na trůn); 5 dílů (první díly německy, pak česky), vychází z Hájkovy kroniky, ale Hájek si vymýšlel, tak ji Palacký upravil, byly napsané na vysoké úrovni, měly velký vliv na národní vlastenectví – měly protiněmecký nádech

2.polovina 19.stol.

***Václav Beneš Třebízský** – byl kněz, psal hlavně o době pobělohorské; vyzdvihoval husity, byl ovlivněný Palackým

- *V červánčích kalicha; V záři kalicha;*

Pobělohorské elegie – povídky

- *Královna Dagmar* – dcera Přemysla Otakara II., skromná, spravedlivá, provdala se do Dánska a přinesla sem křesťanství

- *Trnová koruna* – doba pobělohorská

- *Bludné duše* – vzbouření sedláků v Josefské době

***Josef Svátek**

- *Obrazy z kulturních dějin českých* – výpisky z archivu

- *Paměti katovských Mydlářů v Praze* – osudy kata Mydláře

***Alois Jirásek** -spisovatel, který vyvolal národní cítění, r. 1917 podepisuje manifest pro rozbití monarchie, vyzvedává úlohu českého národa, později ho zneužívají komunisté, narodil se v Hronově, otec sedlák, jeho tvorba je průřezem českých dějin

• nejstarší období

Staré pověsti české – ovlivněno rukopisy, soubor pověstí od Praotce Čecha, přes dobu knížat, husitství až po Bílou Horu

• husitství

Mezi proudy – trilogie, v letech 1391 – 1409, líčí počátky husitského hnutí, spory krále se šlechtou a duchovenstvem, vystupují zde Jan Hus, Jan Žižka, Václav IV.

1. *Dvojí dvůr* – pražský arcibiskup Jan z Jenštejna se postavil proti Václavu IV.

2. *Syn ohnivcův* – začíná se objevovat Jan Hus, ale ještě jako student

3. *Do tří hlasů* – Jan Hus dosáhne podepsání Dekretu Kutnohorského

Proti všem – trilogie, v letech 1419 – 1420, líčí vrchol husitského hnutí

1. *Skonání věků* – založení Tábora

2. *Kruciáta* – 1.křížová výprava na Vítkově

3. *Boží zástup* – odchod chiliastů z Tábora

Bratrstvo – trilogie, o úpadku husitství po bitvě u Lipan a odchodu husitských vojsk na Slovensko pod vedením Jana Jiskry z Brandýsa

1. *Bitva u Lučence*

2. *Mária*

3. *Žebráci*

Husitský král – o Jiřím z Poděbrad, nedokončeno

Z Čech až na konec světa – podle cestopisu Václava Šaška z Břfkova, o diplomatické cestě Jiřího z Poděbrad

• doba pobělohorská

Temno – počátek 18. století, popisuje řádění jezuitů, pálení protestantských knih, vytváří kult Jana Nepomuckého

Poshlavci – Chodové pod vedením Jan Sladkého Koziny usilují o obnovení chodských výsad, odboj potlačen a Kozina popraven

***K.H.Mácha** (3. fáze NO) – *Kat (Křivoklát)* –

historický román – zachycuje vztah kata a Václava IV., kat je levoboček Přemyslovců, chce vládnout, touží po moci; osobní tragédie

***J.K.Tyl** – *Braniboři v Čechách* – z té doby, sílí německá kolonizace

- *Dekret Kutnohorský* – povídka, tématem jsou problémy současnosti

***Zikmund Winter** – profesor dějepisu (vědec),

psal na vyšší úrovni, zabývá se kulturní historií (každodenní život měst a venkova)

- *Mistr Kampanus* - Jan Campanus - učitel na univerzitě za Rudolfa II., snaží se studenty naučit humanitě, je to tragická postava, zjistí, že pro lepší život nemůže nic udělat, z ochozu Týnského chrámu pozoruje popravu českých pánů, cítí se vinen, má pocit, že zradil sám sebe a spáchá sebevraždu

Skály, Skaláci

• Obrození

F.L.Věk – pět dílů, z 1. fáze Národního obrození, František Ladislav Věk – učitel z Dobrušky, učí v Praze, cílem bylo ukázat jak probíhá NO, v Praze (proud vědecký), v Dobrušce (proud lidový); historické postavy: Václav Thám, Kramerius

U nás – čtyřdílná kronika odehrávající se na Náchodsku, 2. fáze NO

Filozovská historie – příběh studentů z Litomyšli, kteří se účastní boje na barikádách v Praze r.1848

Divadelní hry: a) historické - **Jan Hus, Jan Žižka, Jan Roháč**

b) ostatní – **Lucerna** – mlynář odmítá lásku krásné kněžny a s ní bohatství a moc. Je věrný své Haničce. **Vojnarka**,

Otec

1. polovina 20.stol.

*Vladislav Vančura

- **Pole orná a válečná** – téma 1.SV

- **Markéta Lazarová** – ze středověku, ukazuje život zchudlých rodin, kruté poměry, drsní lidé i prostředí, Markéta je vzdělaná, milá, zbožná, zamiluje se do Mikuláše ze znepráteného rodu, má jít do kláštera, otec to totiž slíbil Bohu, ona se vzepře, otec ji zavrhne, Mikuláš je popraven, ona jde do kláštera, vychová svého syna

- **Obrazy z dějin národa českého** – po mnichovském diktátu, kapitola o Kosmovi, snaží se dodat národu sílu a naději; dílo nebylo dokončeno

***Jaroslav Durych** – psal barokní prózu, těžké romány (hrůza, násilí, vraždy)

- **Bloudění** – větší Valdštejnská tragédie, hist. román, náročné pro čtenáře

- **Rekviem** – menší Valdštejnská tragédie, kratší próza, má zvláštní formu; bitva, kurýr přijíždí se zprávou o začátku bitvy – střídají se 2 světy

2.polovina 20.stol.

*Miloš Václav Kratochvíl

- povídky: **Bludná pouť**

- romány: **Život Jana Ámose** – o Komenském

Mistr Jan – o Husovi

Evropa tančila valčík

Evropa v zákopech – navazuje na předchozí dílo

Král obléká halenu – o Václavu IV.

*František Kubka

Palečkův úsměv; Palečkův pláč – o šaškovi krále Jiřího z Poděbrad

*Vladimír Neff

Sňatky z rozumu, Císařské fialky, Srpnovští páni – z doby 16. – 17.stol

*Jarmila Loukotková

Spartakus – otrocké vzpoury, **Není římského lidu, Navzdory básník zpívá** – o Francoisovi Villonovi

*Václav Kaplický

Kladivo na čarodějnice – tvrdě zachycuje inkviziční procesy v 17.stol., román je situován na zámek Velké Losenice

*Bohumil Říha

Čekání na krále – o Jiřím z Poděbrad

*Václav Erben

Paměti krále Jiříka z Poděbrad

***Oldřich Daněk** – divadelní hry z historie

*Vladimír Körner

Lékař umírajícího času, Adelheid

*Julius Fučík

Reportáž psaná na oprátce

*Josef Škorecký

Zbabělci

*Ludmila Vaňková

***Arnošt Lustig** – téma holocaustu

+ další autoři píší o komunistickém režimu

***František Kožík (1909 – 1997)** – narodil se v Uherském Brodu, žil v Hluku, studoval na GUH, pak se jeho rodina přestěhovala do Brna, studoval tam Právnickou fakultu MU zároveň s dramatickou konzervatoří (obor režie a dramaturgie) a poté Filozofickou fakultu, pečlivě studoval prameny, psal bohatým vytříbeným jazykem, jeden z nejplodnějších českých autorů, po studiích pracoval u Čs. rozhlasu v Brně a jako dramaturg Čs. státního filmu v Praze, psal libreta k operám (pseudonym Jiří Žalman)

Největší z Pierotů – příběh nejslavnějšího

francouzského mima českého původu Jeana

Gasparda Debureau (hraje v italské lidové komedii, všechno řekl, ač nikdy nepromluvil, zasazen do 1.

poloviny 19. století)

Na dolinách svítá – o Hluku

Světlo v temnotách – o J.A.Komenském

Josef Mánes

Miláček národa – J.K.Tyl

Světová historická beletrie

Romantismus

***Walter Scott** – sběratel starých lidových balad, založil historickou povídku, román; psal povídky s rytířskou, historickou tématikou; líčí prostředí, nejen hrdinu, poutavý děj; navazují na něj autoři historické prózy

- *Ivanhoe* – hist. román, Ivanhoe je čestný,

- *Kenil Worth* – z doby královny Alžběty

spravedlivý, odvážný rytíř, ctí krále

- *Piráti; Talisman* – povídky

- *Waverly* – skotské dějiny

***Victor Hugo** – stoupenec svobodomyšlných názorů

- *Devadesát tři* – zachycuje situaci po roce 1793

- *Chrám Matky Boží v Paříži* – zachycuje život v 15. století (doba Violina)

- *Bídnič*

***Stendhal**

- *Kartouza parmská* – v podtextu je téma napoleonských válek, hlavní hrdina je znechucen válkou, ztrácí dřívější ideály o Napoleonovi i o válkách

***A. Dumas** – nepřiliš pravdivý děj, téma lásky, boje, hrdinství

***Adam Mickiewicz** – účastnil se revolučního hnutí, za to poslán do Ruska, kde poznal Puškina

***Puškin**

- *Kapitánská dcera* – zachycuje selské povstání v Rusku

- *Konrad Wallenrod* – téma národního osvobozenického boje

v 18. stol.

Realismus

***Gustave Flaubert** – pesimistický pohled na život, byl nemocný, osamělý

- *Salambo* – hist. román ze starověkého Kartága, o tajné lásce královské dcery k vůdci poražených žoldnů, dcera prožívá dilema, jestli zradit a mít lásku nebo ne

***Lev Nikolajevič Tolstoj** – snažil se reformovat lidskou společnost, ze šlechtické rodiny, přikládal význam náhodám, zajímal se o historii – podle něj historii netvořili jen slavní lidé, ale i obyčejní

- *Vojna a mír* – čtyřdílný román z doby napoleonských válek, bitva u Moskvy, u Slavkova, ... na pozadí hist. událostí ukazuje autor život ruské společnosti – šlechty, inteligence, obyčejných lidí; autor promlouvá prostřednictvím postavy Pierra Bezuchova, ten hledá smysl života v kartách, v manželství, zakládá nemocnice, školy (zednářství); smysl mu ukáže voják – nejdůležitější je to co člověk dělá pro ostatní; další postavou je Andrej Bolkonskij – představitel šlechty – čestný, spravedlivý, odchází do války, setkává se se smrtí, hledá také smysl života – zpřijemňuje si ho

***Henryk Sienkiewicz** – Polák, držitel Nobelovy ceny

- *Ohněm a mečem* – trilogie, téma národně osvobozenického boje a lásky dvou lidí

- *Quo Vadis* – pronásledování křesťanů za Nerona

- *Křižáci* – boj Poláků proti německým křižákům

1. polovina 20. stol.

***André Maurois** – Francouz

- *Dějiny Anglie; Dějiny Francie* – napínavá díla

***Anatole France** – držitel Nobelovy ceny

- *Bohové žízní* – o vzestupu a pádu Velké francouzské revoluce

***Heinrich Mann**

- *Mládí krále Jindřicha IV.; Zrání krále Jindřicha IV.*

***Lion Feuchtwanger** – z rodiny židovského továrníka, studoval germanistiku a antropologii, antifašista, vyzdvihuje SSSR

- *Židovka z Toleda*

- *Lišky na Vinici* – téma Velké francouzské revoluce

***Robert Graves** – studoval na Oxfordu

- *Já Claudius; Claudius Bůh* – ze starého Říma, ne zcela podle pravdy

***Michail Šolochov**

- *Rozrušená země* – období kolektivizace ruské vesnice

- *Tichý Don* – čtyřdílný román, o životě ruských kozáků

z doby 1. sv. v. a těsně po ní

- 2. polovina 20. stol.

***Mika Waltari** – Fin

- *Egypt'an Sinuhet* – ze starověkého Egypta

***Umberto Eco**

- *Jméno růže* – ze středověku, nejedná se o klasický hist. román, ale má jeho prvky

***Hermann Hesse** – držitel Nobelovy ceny za literaturu, léčil se s nervama

- *Siddhártha* – ze staré Indie (5. – 6. stol); hovoří o vzniku buddhismu, má také rysy filozofické, psychologické – není čistá historická povídka

14. Rozvoj české realistické prózy v 2.polovině 19.století venkovská, městská, historická

1. VENKOVSKÁ PRÓZA

-kritika poměrů na českém venkově, kritika soc. rozdílu

7.9.1848 – zrušena robota, ale i výkup – ti, co neměli peníze si museli půjčit => z některých se stali boháči a ostatní zchudli => velké soc. rozdíly

-většina českých autorů pocházela z venkova – vzniká představa, že právě české jádro je na venkově

*Karel Václav Rais

-vesnický učitel

Výminkáři – povídková sbírka

Pantáta Bezoušek – idylický příběh o muži z venkova, který posílá peníze na sbírku ND a sní, že se tam jednou dostane. Na sklonku života mu dcera zaplatí lístek.

Zapadlí vlastenci – popisuje bezejmenné lidi, kteří vytvářejí národ (Čermák, Čížek, Stehlík,..)

*Antal Stašek (vl. jm. Antonín Zeman)

-otec Ivana Olbrachta

-v díle bojoval proti pověřivým lidem

Blouznivci našich hor – kritizuje náboženské sekty a hnutí

*Jindřich Šimon Baar

-vesnický farář

Jan Cimbura – román o prototypu vesničana – tvrdě pracuje, má výjimečné postavení, absolutní „klad“

Hanýžka a Martínek – Hanýžka je malá holka, která chodí pozdě do školy a nic neumí => pan učitel ji zesměšňuje => začne se učit, všechny děti předežene, pan učitel si ji oblíbí a největší odměna je pro ni kamarád Martínek.

2. MĚSTSKÁ PRÓZA

-u zrodu stojí Májovci, hlavně Neruda

-Praha

*Jan Neruda - *Povídky Malostranské*

*Karolina Světlá - *Černý Petříček*

*Jakub Arbes

- píše **romaneta** = novela s fantastickými motivy a zpravidla tajemnou zápletkou, založena na postupném odhalování záhady logickým nebo zdánlivě vědeckým vysvětlením. Hlavní myšlenkou bývá rozpor mezi tajemnými jevy a jejich vědeckým vysvětlením

Svatý Xaverius

+ čeští naturalisté:

*Gustav Pflégr Moravský

Vrstevník májovců, ale má naturalistické prvky

*Ignát Herrmann

-redaktor Národních Listů

-časopis Švanda dudák – humoristické prózy, krutý a útočný humor

U snědeného krámu – hl. postava Martin Žemla si otevře krám, má dobré srdce, dává na dluh => Ritmistr Kilián toho využívá, dohodí mu Pavlíňku – ta je zlá => Martin se otráví z hlaviček u sirek a policisté najdou jeho krám úplně vyjedený.

Otec Kondelík a ženich Vejvara

*Karel Matěj Čapek Chod

-považován za největšího vypravěče

- píše do Národních Listů, Národní Politiky

- útočný

Kašpar Lén Mstítel

*Tereza Nováková

Drašar – hist. román

Děti čistého živého

*Karel Klostrmann

-psal o Šumavě, J. Čechách

Mlhy na blatech

*Josef Holeček

Naši – 10 svazků, o několika generacích z J. Čech

*Jan Herben

-novinář, spisovatel, kronikář

-časopis Čas

Do třetího a čtvrtého pokolení – románová kronika z J. Moravy

*Josef Karel Šlejhar

-úředník

-chce ukázat, že život na venkově není idylka

Kuře melancholik – paralela, chlapci umře matka,

má novou macechu, která nenávidí ho i jeho kuře.

Když chlapec dostane zápal plic, matka zabije kuře a chlapec umírá s ním

Bratři Alois a Vilém Mrštíkovi

-oba dva byli učitelé, bydleli v Diváčích, velmi provokovali, společné dílo:*Maryša* (viz MO 11)

***Alois Mrštík**

-byl starší, staral se o Viléma, *Rok na vsi* – románová kronika

***Vilém Mrštík**

-nedokončil práva

-zasnoubený se Zdeňkou Braunerovou -česká malířka, krajiny, litografie; studovala v Paříži, přítelkyně Augusta Rodena

-týden před svatbou ji Vilém opustil

Pohádka Máje – student z Prahy Ríša přijíždí na prázdniny na vesnici, všechny provokuje, je to mladý hejsek, v hájence objeví Helenku-krásnou a čistou duši, zamotá jí hlavu a odjede zpátky do Prahy. Občas jí napíše, ale Helence to nestačí a tak se za ním vypraví do Prahy a tam zjistí, jaký Ríša skutečně je.

Santa Lucia – román z městskeho prostředí, nešťastný osud dívky

Sběratelé lidové slovesnosti

***František Bartoš, František Sušil** - oba dva faráři na Moravě

-Sušil nasbíral spoustu písniček

Spisovatelé pro děti a mládež

***Adolf Wenig** – psal pověsti

***Jan Karafiát – Broučci**

Ženy na přelomu století

***Anna Marie Tilschová**

-naturalistka

Haldy – jako jedna z prvních zachycuje život na Ostravsku

***Božena Benešová**

- paní „Bó“

-žila v Napajedlích, v Uh. Hradišti a nakonec v Praze

-srovnávána s G.Sandovou

-od 20 let měla šedivé vlasy, nosila pánské obleky i klobouky a kouřila doutníky

Don Pablo, Don Pedro a Věra Lukášová

***Růžena Svobodová**

-kamarádka BB

-sentiment, emancipace české ženy

Černí myslivci – cyklus povídek

3. HISTORICKÁ BELETRIE

-realistické historická beletrie – jde o reálné ztvárnění doby, důležitý je věrný popis politiky, oblečení, prostředí => navození kolorismu doby

***Josef Svátek**

-historik, novinář

-vrstevník májovců, myšlenkově zapadal k romantikům

Paměti katovské rodiny Mydlářů v Praze v 16. a 17. století – Jan Mydlář pocházel z měšťanské rodiny, studoval lékařskou fakultu. Chtěl zachránit svou Dorotku a tak se stal katovým pomocníkem, u řemesla musel zůstat, protože už byl považován za „nečistého“ člověka. Stal se předním popravčím Českého království, dodával těla Janu Jeseniovi na pitvy, vykonal popravu 27 pánů na Staroměstském náměstí. Kati z rodiny Mydlářů byli velmi vzdělaní, uměli i léčit.

***Václav Beneš Třebízský, Zikmund Winter, Alois Jirásek** - viz MO 13

15. Umělecké zásady a tvůrčí principy realismu

- po smrti romantiků je romantismus zesměšňován, vyšel z módy
- začala průmyslová revoluce
- spisovatelé považovali svoje problémy za malicherné, když tolik ostatních lidí trpí
- chtějí zlepšit svět, popsat co nejširší společnost
- hrdina má ve společnosti spoustu kopíí, snažili se vyjádřit ducha společnosti

*Charles Darwin

- nejvíce ovlivnil realisty
- evoluční teorie: přežije silnější

*Karel Marx

- s Engelsem vydal *Komunistický manifest*
– v Rusku přijal Lenin

*Louis Pasteur

- biolog, vakcínami vyřešil epidemie, které decimovaly obyvatelstvo => zvýšení počtu obyvatel a rozšíření chudé vrstvy

*August Comte

- zakladatel sociologie
- ovlivnil realisty, pozitivista

Pozitivismus – pravdivé jen to, co se dá vědecky dokázat, popírá romantismus

Utopický socialismus – založený na tom, že každý si vezme jen to, co potřebuje, neuskutečnitelný

*Robert Owen, Charles Fourier - továrníci

ZÁSADY REALISMU

- studovali život ve všech jevech komplexně
- neobrací pozornost k výjimečné osobnosti
- hrdina se během díla vyvíjí
- popisuje všechno objektivně – názor autora není důležitý
- příběhy se odehrávají v současnosti
- zobrazuje pravdu, ať už vypadá jakkoli

PŘEDCHŮDCI REALISMU

- mezi romantismem a realismem

*Nikolaj Vasiljevič Gogol

- zesměšňoval společenské neduhy – podplácení, donašečství,...

- zešlel, zapřel své dílo, spálil 2. díl *Mrtvých duší*

- nejslavnější jsou veselohry

- *Ženitba* – nevěsta si vybírá nápadníky – pokrytectví

- *Hráči* – zloděj je okraden

- *Revizor* – do zkorumpovaného městečka má přijet císařský revizor, před ním přijíždí podvodník, všichni mu začnou podlézat, využívá toho, Hejtman mu podstrčí do postele manželku i dceru, nakonec to přežene, uteče a přijíždí pravý revizor – morálka končí tam, kde začínají peníze

- *Mrtvé duše* – kritika organizace společnosti, román

*Heinrich Heine

- básník, vycházel z romantismu, opustil ho

Knihy písní

*J. W. Goethe, F. Schiller, V. Hugo, George Sandová – psala realistické povídky, ovlivnila Němcovou

VRCHOLNÝ REALISMUS

ANGLIE

*Charles Dickens

- zbořil mýtus o nejvyspělejší zemi – bída na předměstí
- *Oliver Twist, David Copperfield*
- *Malá Doritka* - o nešťastném osudu dětí, odsouzení k chudobě, vždy je tam neděje
- *Kronika Pickwickova klubu* – humoristický román o recesistech

*William Makepeace Thackeray

- *Trh marnosti*

*Thomas Hardy

- *Neblahý Juda*

*Charlotta Brönterová

- *Jana Eyrová* – služka se zamiluje do pána

*Emily Brönterová

- *Na větrné hůrce*

FRANCIE

*Honoré de Balzac

- nejplodnější autor všech dob
- *Lidská komedie* – cyklus novel, pokus zobrazit svět a člověka
- *Otec Goriot* – rodič se obětuje pro své děti, oni mu to ani nevrátí – jak se budeme chovat k rodičům, tak se budou naše děti chovat k nám
- *Ztracené iluze, Evženie Grandetová, Lesk a bída kurtizán*

*Prosper Merime

- *Carmen* – příběh ze Španělska, o žárlivosti, Don José se zamiluje do cikánky, ona do něj taky, až do chvíle, kdy do města přijede matador, Don José ji ze žárlivosti zabije; zhudebnil to George Bizet, zfilmoval Carlos Saura

*Emile Zola

- zakladatel ultrarealismu = naturalismu – snaží se popsat deviantní rysy člověka
- *Rougon-Maquartové* – 20 na sebe navazujících románů
- *Žaluji* – pamflet, žaloval zkorumpované soudce
- *Zabiják* – o alkoholu, dva kamarádi založí firmu, jeden se zraní, má dceru Nanu, upije se k smrti
- *Nana* – jak se ze slušné holky stane prostitutka
- *Člověk bestie* – sexuální deviant – když se před ním svlékne žena, zabije ji
- *Břicho Paříže* – o nekonečných předměstích, neúspěšných lidech
- *Germinal* – horník, má hodně dětí, půjčuje si, nemá šanci se z toho vymotat

RUSKO

- zaostalost, obrovská negramotnost
- žili v jiných podmínkách než zbytek Evropy
- spisovatelé = šlechtici

*Ivan Sergejevič Turgeněv

- aristokrat, bohatý šlechtic, cestoval, žil v Paříži
- ve svých povídkách oslavuje Rusko
- *Otcové a děti* – generační román, popisuje vývoj ruské společnosti
- *Lovcovy zápisky* – soubor povídek, vzpomínek; lovec se toulá přírodou a při tom poznává obyčejné ruské lidi – jádro každého národa
- *Pěvci* – zpívají bez nějakého vzdělání – lovec to obdivuje

*Lev Nikolajevič Tolstoj

- Vzor Petr Chelčický, největší romanopisec všech dob
- z bohaté nejvyšší aristokratické rodiny, studoval kadetku, důstojník, zažil skutečnou válku (v pol. 19. stol.) o Krym, Rusové zvítězili, utekl z armády, zbytek života propagoval odpor k násilí
- životní kredo: „Násilí plodí jenom násilí a nikdy ho nesmí být užito.“
- žil na venkově v Jasné Poljavě, neholil se, nestříhal, žil jako obyčejný sedlák, přísný vegetarián, pracoval s mužikama na poli, nechal postavit školu, starobinec
- přítel Masaryk
- byl nešťastný, že se mu nedaří změnit aspoň své okolí
- na stáří se pomátl, sedl na vlak a na nádraží pak zmrzl
- jeden z největších pacifistů světa
- *Sevastopolské povídky* – protiválečný, povídkový soubor
- *Vojna a mír* - největší nejpropracovanější historický román (románová epopej), 4 díly, o Napoleonských válkách
 - hlavní postava: Andrej Bolkonskij – zemřel v bitvě u Slavkova, když umírá vidí Napoleona jako směšnou figurku, Nataša – Andrejova milenka, Pierre Bezuchov – jeho kamarád, který si nakonec vezme Natašu – život musí dál
 - „Lidé dělají války, ale touží po míru.“
- Film: - americký – Vojna a mír, herečka Audrey Hepburn
 - ruský – 4-dílný, režie: Sergej Bondarčuk, Bolkonskij: Vladimir Tichonov
- *Anna Karenina* – nespokojená v manželství, zamiluje se – rozhodne se pro lásku, ale on ji zradí – spáchá sebevraždu; švédský film: Anna Karenina – Greta Garbo

*Gustav Flaubert

- považován za zakladatele psychologického románu, popisuje niterní stavy lidské duše
- *Paní Bovaryová* – žena není šťastná se svým manželem, má milence, nakonec umře – snažil se napravit práva žen
- *Čitová výchova* – o výchově problematického kluka,
- *Salambo* – ve starověkém Kartágu

*Guy de Maupassant

- mistr povídky, celoživotní téma: láska a erotika
- *Miláček* – proutník, ale člověk, který ženy opravdu miluje, neponižuje je
- psal o lásce v tisícero podobách
- člověk má v sobě prázdno, které když se vyplní citem, tak se život stane zajímavým
- *Berta*

- **Vzkříšení** – příběh padlé ženy, o lidech, kteří hlásají morálku a sami jsou nemorální; prostitutka, která se připele do zločinu, soudí ji soudce, který ji kdysi jako student svedl a namočil do bahna spodiny
- **Živá mrtvola, Kreutzerova fontána**

***Ivan Alexandrovič Gončarov**

Oblomov – „líný člověk“ – zbytečný člověk; flegmatik, nic ho nebaví, má sluhu Váňu, jenom se opíjí. Nedokáže ho změnit ani jeho kamarád, který má chuť do života

***Fjodor Michailovič Dostojevskij**

- psal i povídky, každá kniha je bestseller
- šlechtic, na škole se seznámil s revolucionáři, chtěli svrhnout cara, zatčeni, dostali tvrdé tresty. Byl 4 roky vězněn v cele smrti a čekal na popravu, nakonec dostal milost, ale byl psychicky na dně
- trpěl epilepsií, své dílo diktoval
- hazardní hráč, gambler
- potkal dívku, která se do něj zamilovala, žili spolu, díky ní zaznamenal svá nejlepší díla
- **Bratři Karamazovi** – rozklad rodinných vztahů mezi bratry a otcem, vrcholný psychologický román
- **Zápisky z mrtvého domu** – z vězení, v takovém prostředí se najde skutečné přátelství
- **Zločin a trest**
 - hlavní hrdina student Raskolnikov nechápe nespravedlnost, že on žije v bídě a pvdodníci mají bohatství, zabije lichvářku i její sestru, detektiv od začátku ví, že to udělal on.
 - zamiluje se do Soničky, které zemřel otec, stane se prostitutkou, aby uživila sourozence, přizná se jí k vraždě, ale ona ho odmítne, probudí se v něm svědomí – sám se jde přiznat – odsouzený na galeje, Soňa jede s ním, on toho pak lituje
- **Idiot** – Myškin, kníže, žije většinu svého života psychiatrické léčebně, není absolutně imunní vůči světu, neví co má kdy říct, neumí kličkovat. Jednou jede za příbuznými a vidí všechny podvody...Je čistý, nezkažený.
- **Běsi** – naturalistický román, **Bílé noci, Hráč**

Doznívání ruského realismu

***Anton Pavlovič Čechov**

- čerpal z Dostojevského, byl o generaci mladší
- základ jeho díla v realismu
- výborný dramatik, psal lyrizované drama o tom, jak fungují mezilidské vztahy
- lékař
- v Moskvě se seznámil s divadelní společností Mchat, režisér Stanislavskij tvrdil, že herec má roli žít – absolutně autentický
- u nás vždycky nejhranější a nejpobulárnější autor
- divadelní hry: **Racek, Tři sestry, Višňový sad, Strýček Váňa, Ivanov**
- divadlo Na zábradlí – rež. Petr Lébl, režíroval Čechova, vytvořil nový soubor: Klepl, Hrzánová, Holubová, Čtvrtníček, Suchařípa – překládal Čechova; až lébl dokončil poslední Čechovovu hru, tak se oběsil

***Maxim Gorkij**

- propagoval humanismus, dožil se bolševické revoluce
- píše knihy, kde Lenina zobrazuje jako „spasitele světa“
- původně vynikající autor, ale pak začal vychvalovat komunisty
- **Na dně** – div. hra, zobrazil tragédii lidí na okraji společnosti

NORSKO

***Henrik Ibsen**

- nemožnost domluvit se mezi lidmi
- odcizení člověka
- **Nora** – psychologická hra, nešťastná žena necítí ke svému muži vůbec nic. Zešílí z toho, nedokáže se přetvařovat
- **Peer Gynt** – o tulákovi, který hledá štěstí, nenajde nic, vrací se domů van ději, že zde najde štěstí, ale zemře mu blízký člověk – zhrouť se mu svět

POLSKO

***Henryk Sienkiewicz**

- jeden z největších autorů historického románu
- Polsko – historie krvavých bojů o přežití
- 1905 – dostal Nobelovu cenu za literaturu
- trilogie: **Ohněm a mečem, Potopa, Pan Wolodyjowski**
- **Křižáci** – o křižových výpravách proti Polákům
- **Quo vadis?** -pár let po ukřižování Krista, v Římě, kde vládne Nero
 - hlavní postavy – Petronius (arbiter) – milovník žen, nakonec zemře se svou milenkou v náručí; Vinicius – miluje křesťanku Lygii, která má věrného sluhu Ursa, Vinicius s ní uteče z Říma
 - vyjádřil prapůvodní myšlenky křesťanství

17. Generace buřičů v české literatuře

- je to generace přelomu 19. a 20. století tvorbou navazují na Českou modernu

- pojem vytvořil **František Buriánek**

Charakteristické rysy

1. oproti Moderně je jazyk přirozenější, jasnější a hovorovější
2. není tu přílišná mnohoznačnost a příliš složitý symbolismus
3. nazývání: „**básníci života a vzdoru**“, vedli bohémský život, anarchie, satanismus
4. téměř všichni byli členy anarchistické skupiny kolem časopisu S.K.Neumanna *Nový kult*
5. příklon k vitalitě, životu a vzdoru, překonán pocit dekadence a nihilismu

Pojmy:

- **anarchismus**: směr, který usiluje o neomezenou svobodu člověka a odmítá autoritu státu

- **antimilitarismus**: hnutí, které odmítá válku, zbrojení, armádu

- **civilismus**: směr v poezii na přelomu století; oslava moderní techniky a civilizace (představitel **S.K.Neumann - Zpěvy drátů**)

- **vitalismus**: směr, který vznikl krátce po válce, jako reakce na válku; vita = život oslava života (příroda, citové prožitky, ...)

Fráňa Šrámek → vitalismus, antimilitarismus

Karel Toman → přiklání se k rodné zemi

S.K.Neumann → bojovná poezie, socialismus

Viktor Dyk → satira

Fr. Gellner → satira

Petr Bezruč → sociální poezie

***PETR BEZRUČ** (1867-1958)

- vl. jménem Vladimír Vašek

- synem nár. buditele ze Slezska – Antonína Vaška (odpůrce pravosti rukopisů)

- narodil se v Opavě a studoval v Praze – nedokončil filologii a práva

- byl v Brně úředníkem na poště, pro tvorbu měla vliv práce na poště v Místku

- měl vážné zdravotní potíže

- psal básně pod pseudonymem a posílal je do Herbenova časopisu *Čas*

Charakteristika díla:

- je především realistou (hlásí se k Macharovi), užívá symbolismus a dekadenci

- poezie je úzce spjata se slezským regionem, vyjadřoval pocity lidu, touha po spravedlnosti

- vizionářství – schopnost předpovídat budoucnost

Dílo: *Slezské písně* (1903, pak ještě upravováno)

- jediná sbírka balad, je uvedena mottem

- dlouho nechtěl dát souhlas s vydáním

- stylizuje se do různých postav: věštec, lidový bard, horník, poutník, vypravěč

- *1. báseň: Červený květ* – symbol jedinečnosti, červená – barva revoluce

tém. okruhy: intimní zpovědi (*Labuťinka*), sociální balady (*Maryčka Magdonova, Kantor Halfar, Ostrava*), kritika vlády (*Den Palackého*)

postavy: lidové (Ondráš), antické (Leonidas, Xerxes), náboženské (v básni *Vrbice* je postava ukřižovaného), skutečné (Palacký)

jazyk: jednoduchý, srozumitelný, dialekty (polská slova, nářečí), baladické zkratky – urychlí děj

báseň: *Stužkonoska modrá* (1936)- jméno mýry se stalo symbolem něčeho, po čem básník touží a nedosáhne

***FRÁŇA ŠRÁMEK** (1877 – 1952)

- narodil se v Sobotce, ale často se stěhovali

- studoval v Písku, v Roudnici a práva v Praze

- byl 2x vězněn (za báseň *Píšou mi psaní*)

- pro antimilitarismus mu byla vojenská služba prodloužena

- během 1.sv. války byl na frontách v Itálii a Rumunsku, na Haliči

- během 2.sv. války nevycházel z domu – protest

- buřič s antimilitaristickým postojem

- psal poezii, prózu i dramata

1.sbírky:

Života bído, přec tě mám rád (1905)

-24 básní – bída, vzdor, nenávisť, touha po plném životě

- báseň *Narodil se* – o parchantovi; básník říká, že se jednou vzbouří; prostý jazyk – jakoby dětská říkanka, písňová forma *Splav* (1916)

- impresionismus, lyrika
- uprostřed války oslavuje přírodu, člověka
- vidí harmonii ve spojení života a přírody

Modrý a rudý (1906)

- verše o vojáčkách - 12 básní o nesmyslnosti války, forma satiry
 - básně: *Raport* – forma hlášení, příběh graduje smrtí koně, *Pišou mi psaní* – úvodní, podobnost s Tyrolskými elegiemi
- Rány růže** (1945)

2. próza:

Stříbrný vítr (1910)

- román, je pro autora osobní zpovědí
- stříbrný vítr – symbol věčného mládí a naděje
- hl. postava: *Jeník Ratkin* – prochází etapami dospívání, má despotického otce, přísné profesory, dívka mu zlomí srdce.... přesto chce se životem bojovat
- jeden z nejvýznamnějších českých románů o dospívání, impresionismus a subjektivismus (vnitřní monology postavy)

3. divadelní hry:

Měsíc nad řekou (1922)

- zfilmováno: Eduard Cupák, Dana Medřická
- hl. postavy: *Slávka*, *Vilík Roškot*
- děj: lyrický, impresionismus
- Slávka a Vilík se milují, ale Slávka vztah utne, protože je už moc stará → chce udělat něco rozumného

Léto (1915)

- střet mladých a starých
- na venkov přijedou Pražáci, noblesní dáma vnáší rozruch do vsi, upoutá zadaného mladíka → každý si uvědomí své meze a jdou svou cestu

***FRANTIŠEK GELLNER** (1881- 1914)

- původem žid, studoval ve Vídni, pobýval v Mnichově, Drážďanech a Paříži
 - vedl bohémský život, kterého zanechal, když se stal redaktorem Lidových novin
 - narukoval hned po vypuknutí 1. světové války, brzy byl nezvěstný
 - chtěl šokovat měšťanstvo, cynismus i láska, provokace i pokora, dojem zbytečného člověka, syrový záznam vlastních zážitků, vulgarismy, vztek, satira
- sbírkky: *Po nás ať přijde potopa* (1901), *Radosti života* (1903), *Nové verše* (posmrtně)
- báseň: ***Už se mi k smrti protiví***

***VIKTOR DYK** (1877-1931)

- všechny žánry: lyrika, epika, drama
- o své generaci mluvil jako o generaci ztracenců
- vystudoval práva, byl novinář, za války byl za verše vězněn
- utopil se v moři (v básni ***Soumrak u moře*** předurčil svůj osud)
- některé verše oslovili celý národ: „*Opustíš-li mě, nezahynu, opustíš-li mě, zahyneš*“ (→ Zdeněk Pluhař: román *Opustíš-li mě*)

poezie, lyrika – hodně užívá satiru

Síla života, Marnosti – reakce na potlačení hnutí Omladina

Satiry a sarkasmy – politická poezie

Pohádky z naší vesnice – parodoval idylu v příbězích V. Hálky

v době války hodně píše o domově → válečná tetralogie:

Lehké a těžké kroky – ***Anebo*** – ***Okno*** (báseň *Země mluví*) – ***Poslední rok***

lyricko-epická báseň: ***Milá sedmi loupežníků*** - vliv romantismu

- dívka se stane milou tlupy, ale zabili jejího milého, a tak je přivádí na šibenici

próza: ***Krysař***

- novela, inspirovaná starou německou pověstí
- zbavil město krysař, ale protože nedostal slíbenou odměnu, zavedl zvukem své píšťaly obyvatele města do propasti, aby se pomstil za lakotu – přežije jen prostomyslný rybář a opuštěné nemluvně
- filmová, divadelní i muzikálová podoba

drama: ***Zmoudření Dona Quijota*** – hrdina se smíří se ztrátou iluzí → zemře

***KAREL TOMAN (1877-1946)**

- vl. jménem Antonín Bernášek
- nedokončil práva, hodně cestoval
- psal poezii, překládal z francouzštiny (Maupassant, Anatol France)
- dílo: *Pohádky krve* (1898) *Měsíce* (1918)
- bás. sbírka dekadentního zaměření - 12 básní, popis změny přírody i lidského života
- vyřadil ji ze svých spisů (podzim = smrt)
- Sluneční hodiny* (1913) - klidná poezie - vyjádřil obavu o rodnou zemi (červenec, září)

***STANISLAV KOSTKA NEUMANN (1875 –1947)**

- jeho otec mu zemřel brzo, byl vychováván tetami, které nesnášel
- v Olšanské vile jeho tet soustřeďoval skupinu anarchistů, jejich sezení se stávala nebezpečná okolí – vydával vlastní časopis *Nový kult*
- 1899 byl souzen s Omladinou → 14 měsíců vězení, dobrovolně si zvolil samovazbu → začal literárně tvořit:
- sbírka *Nemesis bonorum custos* (Spravedlnost, ochránkyně moudrých)
- po vězení se odstěhoval na Moravu, z Brna byl jako nebezpečný buřič vyhoštěn, pak pobýval ve víscce (příroda, harmonie)
- sbírký: *Jsem apoštol nového žití, Apostrofy hrdé a vášnivé* symbolismus, dekadence, kult satana, revolta, *Satanova sláva mezi námi, Sen o zástupu zoufajících*

→ tzv. moravské období – uklidnění, přírodní lyrika:

- Kniha lesů, vod a strání* (1914) – básnická sbírka
- přírodní lyrika, jedna z nejkrásnějších českých sbírek
- úvodní báseň: *Vstupní modlitba* – parafráze na otčenáš, motto básně je: „*Ve jménu života i radosti i krásy*“

***JIŘÍ MAHEN (1882 – 1939)**

- vl. jménem Antonín Vančura
- pocházel z Čáslavi, přestěhoval se do Brna
- vystudoval filozofickou fakultu v Praze – obor čeština a němčina
- básník, novinář, dramaturg, knihovník, režisér a divadelní kritik
- redaktor Lidových novin, publikoval v Novém kultu a dalších
- v důsledku německé okupace a osobní deprese spáchal sebevraždu

1) drama:

- Jánošík* (1910) - tragédie na motivy slovenské lidové pověsti
- Ulička odvahy* (1917) - komedie ze studentského prostředí
- Mrtvé moře* (1918) - příběh o protestantském písmákovi z období protireformace
- Husa na provázku* (1925) - šest filmových povídek psaných v duchu poetického scénického lyrismu
- název převzalo v roce 1967 experimentální brněnské divadlo
- Mahen napsal více než dvacet dramát, otázkám divadla věnoval i značnou část své **publicistiky**:
- Před oponou* (1920)
- Režisérův zápisník* (1923)

2) próza:

- Kamarádi svobody* (1909) - v románu vylíčil autor atmosféru svých studentských let
- Díže* (1911) - drobné lyrizované prózy
- Měsíce* (1920) - uvolněná imaginace ve stylu poetismu
- Nejlepší dobrodružství* (1929) - pokus o surrealistický román
- pro děti: *Co mi liška vyprávěla, Dvanáct pohádek*

Výraznou pozornost otázkám knihovnictví a umění věnoval Jiří Mahen ve svých **esejích**:

- Kapitola o poválečné generaci* (1934)

3) poezie:

- Balady* (1908)
- cyklus milostné lyriky psaný formou francouzské balady
- později se Mahen vrátil k poezii jen příležitostně.

18. Spisovatelé 20.století proti válce v české a světové literatuře

- 20. století se stalo dějištěm dvou nejhroznějších válek v historii; na 1. a 2. svět. válku reaguje **umění** - nejrychleji literatura - alarmující, mobilizující charakter; reagují všechny národní literatury, každá různým dílem (záleží na tom, jak byl který národ zasažen)

1. realistický proud

- schéma **klasického románu** - dějová linie, realistická a logická posloupnost děje
- rozsáhlé romány zaměřené na **popisnost** - psychologické a citové roviny života
- **Feuchtwanger, Hemingway, Fitzgerald...**

2. experimentální proud

- schéma **moderního románu** - zrušení základní dějové linie - prolínání několika časových rovin současně = simultánka
- složitá symbolika, experimenty, novotvary, **Kafka, Joyce, Woolfová...**

3. detabuizovaná literatura

- o čem se dříve nepsalo - sex, erotika - **Henri Müller – Obratníky**

Francouzská literatura

***Henri Barbusse (1873 - 1935)**

- zakladatel skupiny **Clarté** - protiválečná a okupační vystoupení
- **Le Feu (Oheň)** - protiválečný román s podtitulem **Deník bojového mužstva**; přeložen do 60 jazyků
- autentické zachycení života vojáků v 1. SV
- dokonale zde vylíčil šílenství a nesmyslnost války, válečnou mašinérii ničící člověka
- děj se odehrává na francouzsko-německé frontě
- kapitoly: **Vajíčko, Zápalky, Obvaziště**
- **Rusko, Gruzie** – reportáže, **Stalin, svět viděný skrze jednoho člověka** – sociální námět
- **Různé zprávy, Světlo v propasti** – sbírky povídek

***Romain Rolland (1866 - 1944)**

- držitel **Nobelovy ceny** za literaturu, člen skupiny **Clarté**
- v díle se promítá jeho celoživotní názor = **pacifismus**; byl proti jakémukoliv násilí, vysoce humánní
- psal životopisy umělců - **Beethoven, Tolstoj, Michelangelo...**
- **Dobry člověk ještě žije** - příběh optimistického člověka - umí naplno vychutnat život
- **Petr a Lucie** - novela, děj za 1. SV při bombardování Paříže
- 1918 se setkávají v metru Petr a Lucie, zamilují se a válka jakoby kolem nich přestala existovat; končí tragicky - oba nakonec umírají
- prolínají se zde dvě základní dějové linie - **kontrast válečného utrpení vs. intimita lásky, nevinnost, morální čistota** hlavních hrdinů jako bezbranných obětí války

***Antoine de Saint Exupéry (1900 - 1944)**

- zájem o **létání** - odraz v díle - snaha o rekordy
- r. 1944 se nevrátil z nočního letu, neví se, co se mu stalo
- protiválečný román: - **Válečný pilot** - neuznává zbytečné oběti (pouze jeden život za druhý)
- **Dopis rukojmímu** - filosofické dílo proti fašismu
- **Citadella** - osobní závěť; soubor meditací o lidském bytí - věří, že lidstvo dokáže překonat nástrahy

***Gabriel Chavelier (1906 - 1973)**

- **Zvonokosy** - zápletky se stavbou dřevěných veřejných záchodků
- spory o tuto stavbu vyvrcholí příchodem armády a smrtí jednoho člověka - uvědomí si, že to bylo všechno zbytečné
- alegorie na válku - je zbytečná; chování postav se odráží v jejich myšlení

Německá literatura

- němečtí autoři trpěli pocitem viny za 1. SV, když ve 30. letech nastoupil Hitler a začal je terorizovat, mnozí emigrovali

***Lion Feuchtwanger (1884 - 1958)**

- židovský původ - emigruje do USA, protifašistické noviny - **Das Wort**
- **Josephus Flavius - Židovská válka, Synové, Zaslíbená země** (trilogie)
- vývoj v Německu ve 20. a 30. letech
- **Lišky na vinici** - pomoc Francie americké revoluci
- **Vyhnanství** - reaguje na základě vlastní zkušenosti na osudy emigrantů, kteří hledají obživu v Americe
- **Židovka z Toleda** - děj ve španělské Kastilii

***Erich Maria Remarque (1898 - 1970)**

- **společenské romány** - sociální tematika; r. 1916 odchází dobrovolně na frontu
- *Na západní frontě klid* - román v ich formě o studentovi, který se sám hlásí na frontu
- *Cesta zpátky* – volné pokračování
- *Nebe nezná vyvolených, Černý obelisk, Jiskra života* - útrapy války, přátelství lidí v koncentračním táboře

***Thomas Mann (1875 - 1955)**

- **kritika** německé společnosti - Nobelova cena r. 1929
- *Buddenbrokové* - satirická kritika německé společnosti v 19. století
- *Mario a kouzelník* - hypnotizér **Chiopoli** (předobraz Hitlera) udělá číšníku **Mariovi** na vystoupení ostudu (v hypnóze ho poráží) - Mario ho zastřelí; protifašistický námět

německé drama

*** Bertolt Brecht (1898 - 1956)**

- tvůrce **epického divadla** - odtržení diváka od hry, aby si zachoval nadhled - pomocí zcizovacího efektu = titulky, komentář, oslovení publika - dává najevo, že nejde pouze o divadlo, ale i o život
- do literatury vstupuje ve 20. letech; zpočátku reaguje na atmosféru Německa po první světové válce (vyprovokovali ji a byli poraženi)
- *Muž jako muž* - je naznačen existencialismus, protože řeší problém identity člověka v odlidštěné společnosti; tento problém ukazuje na příběhu vojáků britské koloniální armády, kteří při drancování přijdou o kamaráda - aby se na to nepřišlo, najdou si dobrosrdečného Ira, přístavního dělníka, tak dlouho mu vymývají mozek, až se z něj stane voják
- *Matka* - přepracované dílo Gorkého; markytánka věří, že ji válka živí, ale ve skutečnosti ji ničí
- *Třígrošový román* - (pův. Žebrácká opera - satira na vládnoucí vrstvy v Anglii před 200 lety); popisuje život v kapitalismu, ovládnutí chudých bohatými (J.J.Peachum ovládá žebračky)
- *Matka kuráž a její děti; Strach a bída Třetí říše* - parodie na Hitlera
- *Svatá Johanka městských jatek* - vyjadřuje utopický problém, zda se dají následky vykořisťování společností řešit charitativní činností, dochází k názoru, že ne charitativní činností, ale bojem

Ruská literatura

***Alexandr Fadějev (+1956)**

- *Porážka* - příběh partyzánského oddílu bojujícího do posledních sil
- *Mladá garda* - osud studentů v Krasnojarsku, chtějí bojovat proti fašistům, vytvoří organizaci Mladá Garda, bylo odhaleno a studenti byli brutálně zavražděni - hození do jámy a zasypání vápnem; Fadějev dostal příkaz od komunistické strany zpracovat to knižně

***Izaak Babel (1894 - 1941)**

- židovský původ; povídky z vlastních zkušeností
- *Rudá jízda* - tažení Kozáků r. 1920

***Jevgenij Zamjatin (1884 - 1934)**

- *My* - ironický román; výsměch sovětské moci

***Dimitrij Fudmanov**

- *Čapájev* - hrdina, zastřelen

Anglická literatura

- prosazuje kritický realismus - lpí na starých tradicích (móda, styl života...)

***Herbert George Wells (1866 - 1946)**

- sci-fi literatura: - *Válka světů; Stroj času; První lidé na měsíci*
- *Ostrov Dr. Mureau* - dělá ze zvířat lidské bytosti (snaží se potlačit zvířecí pudy) - vzpoura

***Robert Graves (1895 - 1985)**

- poznamenán válkou → neuróza; tvorba zajímavá **mezními situacemi, nesmysly...**
- po rozvodu píše autobiografii - *Sbohem tomu všemu* - velký úspěch

Americká literatura

- pojem **ztracená generace** (použila G. Steinová - lidé poznamenaní válkou)

***Ernest Hemingway (+1961)**

- dobře vystihl psychologii postav; **metoda ledovce** - velký děj na malé ploše
- **49 povídek (Pátá kolona); Komu zvoní hrana** - občanská válka ve Španělsku
- *Stařec a moře* - nejslavnější novela - Nobelova cena
- *Sbohem armádo* - protiválečný román

Světová Próza reagující na 2. SVĚTOVOU VÁLKU (viz MO 22)

RUSKO

*Alexander Fadějev

- *Mladá garda* (pravdivý příběh o odboji studentů (proti nacismu) – mladí vlastenci jsou odhaleni a popraveni; jeden člen skupiny zradí; poprvé to Fadějev napsal pravdivě, později musel přepisovat, byl zavřený, spáchal sebevraždu; proslavila se cenzurovaná podoba knihy)

*Boris Polevoj

- *Příběh opravdového člověka* (podle skutečné události, ruský sestřelený pilot Meresjev se doplazí domů, amputují mu obě nohy, vrátí se do boje, po válce chodí po školách a vypráví o svých „hrdinských činech“, politicky napsané; z hl. hrdiny až komická postavička, ptz napsáno až přehnaně)

*Michail Šolochov

- *Osud člověka* (příběh obyčejného ruského vojáka, žádný hrdina, odejde do války, zajmou ho, přežije, mezitím ztratil svou rodinu, syna později najde)

*Alexej Někrasov - *Ve stalingradských zákopech*

*V. Rasputin

- *Žij a nezapomínej*

FRANCIE

*Pierre Boulle

- prvoplánově psal sci-fi

- *Most přes řeku Kwai* – slavný román i film (dostal Oscara) - odehrává se za 2.světové války někde v džungli; vojáci staví most - pointa knihy: člověk, aby nezešílel, musí pracovat

NĚMECKO

*Adolf Hitler

- *Mein Kampf* (Můj boj) - nadiktoval ji Rudolfu Hessovi, spolu založili NSDAP

*Josef Goebbels

- Hitlerův ministr propagandy, supernacista
- psal - *deníky* – popisuje techniku získání moci, jak národ zpracovat a ovládnout; dodnes nejsou všechny zveřejněny

*Anne Frank

- *Deník Anne Frankové*
- skutečný deník dívky, která se jako židovka musela skrývat před nacisty
- válku nepřežila, zemřela v koncentračním táboře - po válce vydal její otec

ITÁLIE

*Alberto Moravia

- *Horalka* - dcera s matkou unikají před válkou do hor, obě jsou znásilněny vojáky; dcera má psychické problémy, přestane mluvit

VELKÁ BRITÁNIE

*Patrick Ryan

- *Jak jsem vyhrál válku* - humorné; hlavní hrdina Ernest Goodbody je zmatkář, ale všechny jeho zmatky shodou náhod přináší úspěchy ve válce
- kniha zobrazuje nelogičnost a nesmyslnost armády

AMERIKA

*William Styron

- *Sophiina volba* - v Brooklynu, přistěhuje se muž, chce se stát spisovatelem, hledá příběhy
- Sofie je jeho sousedka, původem z Polska, postupně mu vypráví svůj životní příběh
- film - Sofii hraje Meryl Streep

*Joseph Heller

- *Hlava XXII* - hlavní hrdina – Yossarian je válečný letec v americké letecké základně ve Středomoří
- jediná možnost, jak se dostat z války, je být psychicky nemocný – člověk musí ale nejprve napsat žádost, aby byl propuštěn – zároveň ovšem psychicky nemocný člověk nemůže napsat žádost = to je vlastně ten paragraf XXII (odvolávají se na něj všichni velitelé, nechtějí nikoho pustit domů, vždy navýší počet letů)
- satirická kniha o nesmyslnosti války (nejde se z války dostat, člověk je poslán na jatka a nemá, jak se dostat ven)

*George Patton

- americký generál, absolutní válečník
- *Válka máma očima*

*Winston Churchill

- *Druhá světová válka* – dostal za ni Nobelovu cenu za literaturu (jako jediný politik)
- po válce prohrál volby, nadiktoval své dílo – strašně moc si toho pamatoval

POLSKO

*Jerzy Kosinski (1902 - 1991)

- rodiče ho v 6 letech dali na venkov na V Polska, vychovatelka zemřela a on se toulal, byl snědší a lidi ho považovali za cikána a neměli ho rádi - v díle se snažil ukázat zaostalou morálku lidí na venkově
- na konce války emigruje do USA a kvůli narušené psychice spáchá sebevraždu
- *Nabarvené ptáče* - kniha zakázaná v celém V bloku

ODRAZ 1.SVĚTOVÉ VÁLKY V ČESKÉ LITERATUŘE

*Jaroslav Hašek (1883 - 1923)

- narodil se v Praze, v rodině úředníka, jeho otec byl **podivín** - nestálý, nervní, rád se toulal
- tuto nestálost a sklon k anarchii zdědil i syn Jaroslav
- Hašek je typický anarchist, nejen dílem, ale i životními postoji
- miloval svobodu a recesi, měl sklon k alkoholu, což mu podlomilo zdraví a zemřel relativně mladý
- r. 1919 založil **Stranu mírného pokroku v mezích zákona** a napsal **Dějiny** této strany
- **program strany**: zavedení otroctví, zestátnění domovníků, zřízení ústavu pro slabomyslné poslance, zavedení inkvizice, nucené zavedení alkoholismu...
- ve válce narukoval na V frontu a byl dokonce v zajetí; velmi ho trápilo nepochopení mladých intelektuálů, jejich plané vlastenectví, což byl jeden z důvodů, že upadl opět do životního stylu před válkou - rebelant, tulák a pijan, propadá alkoholu
- aby se vyhnul této situaci, chce odjet z Prahy do Lipnice k příteli a zde v hospodě píše *Osudy dobrého vojáka Švejka*; V Lipnici také ve 40 letech zemřel (**Haškova Lipnice** - festival humoru a satiry)
- drobné povídky:
 - *Pitomec u kumpanie, Dobrý voják Švejk a jiné povídky*
 - *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* - nedokončil
- postavu **Josefa Švejka** si Hašek vytvořil v zajetí, po návratu se rozhodl napsat román o českém vojákovi, který dokonalým a přesným plněním sebenesmyslnějších pokynů a povelů podává zkarikovaný obraz prohnílého Rakouska-Uherska
- pomocí satiry kritizuje rozpadající se sílu R-U mocnářství; Olbracht nazval Švejka geniálním idiotem; chtěl říci, že prostý člověk svými životními zkušenostmi je schopen vidět dále než vzdělaní vojevůdcové
- Olbracht řekl, že každý Čech má v sobě kousek Švejka
- v Josefu Švejkovi je i veliký humanismus a antimilitaristický postoj; Švejk stojí uprostřed bojiště a volá „Nestřílejte, vždyť jsou tady lidi“ - geniálně vyjádřená myšlenka humanismu, lidé jsou důležitější, než zájmy mocnářů
- román má **3 základní rysy** - **antimilitarismus**, **antibyrokratismus** (precizním plněním sebenesmyslnějších příkazů ukazuje hloupost lidí, papírování...), **antiklerikalismus** (odpor k církvi)
- představitel církve, která místo toho, aby ochraňovala lidi, je pomocníkem války, je polní kurát **Otto Katz** - je ukázán jako morálně odrovnaný člověk - propadl alkoholu, žije rozmařilým životem, posílá lidi na smrt, poručík **Dub** - blázen do války
- Hašek tento román nestihl dokončit, původně vycházel na pokračování v novinách, 4 díly:
 - 1. *V zázemí*, 2. *Na frontě*, 3. *Slavný výprask*, 4. *Pokračování slavného výprasku* - zůstal nedokončen
- někteří jeho přátelé chtěli dokončit knihu, ale nepochopili jazyk Švejka - jadrný, obhroublý, ale ne sprostý, je to dáno jeho lidovostí a funkčností; postavili dokončení Švejka na vulgarismech, u Haška je geniální jednota obsahu a formy, dokončení jsou nekvalitní

*Ivan Olbracht (1882 - 1952)

- *Podivné přátelství herce Jesenia* - přátel Jesenius a Veselý na pozadí 1. SV, v mezních situacích prověřuje jejich charakter

*Vladislav Vančura (1891 - 1942)

- *Pole orná a válečná* - proti válce, odsuzuje nesmyslné válečné vraždění; zachycuje životní osudy zdegenerované šlechtické rodiny, majitelů velkostatku, parazity společnosti, na něž vydělávají dělníci, kteří ve srovnání vychází jako nositelé lepších hodnot

ČESKÁ POEZIE

*Viktor Dyk

- válečná tetralogie - *Lehké a těžké kroky; Anebo; Okno; Poslední rok* (každému roku války věnuje jedno dílo)
- báseň - *Země mluví* (v díle Okno) - výzva národu, aktuální v době nástupu fašismu u nás

*Fráňa Šrámek

- nejvýrazněji se zapsal do tohoto období básní - *Raport (Modrý a rudý)*
- *Žasnoucí voják* - povídka

*Stanislav Kostka Neumann

- *Válčení civilistovo* - autobiografický román - pobyt na bosenské frontě

LEGIONÁŘSKÁ LITERATURA

*Rudolf Medek

- *Anabáze* - cesta legionářů do Vladivostoku
- *Plukovník švec* - podle skutečnosti

*Josef Kopta

- v zajetí v Rusku
- *Třetí rota* - osudy legionářů

*Jaroslav Kratochvíl

- interbrigadista ve Španělsku - psal reportáže: - *Barcelona, Valencie, Madrid...*
- *Prameny* - osudy českých legionářů v Rusku

*Václav Kaplický

- *Gornostaj*
- *František Kupka
- *Barvy východu*

ODRAZ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY V ČESKÉ LITERATUŘE

*Jan Drda (1915 - 1970)

- *Dalskabáty hříšná ves aneb zapomenutý čert* - ochočený čert Trepifajxl
- *Němá Barikáda* - soubor povídek, úspěšně zfilmováno
 - **povídka Vyšší princip** - o studentech před maturitou, profesor (František Smolík) se vydal všanc svým studentům: „Z hlediska vyššího principu mravního vražda na tyranovi není zločinem a také já schvaluji atentát na Heydricha.“
 - v duchu toho, že každý hrdina má své jméno, je **povídka Hlídač dynamitu** - vypráví o muži (Milec), byl hlídač skladu, ve kterém Němci skladovali dynamit, tento muž ho tajně vynášel a partyzáni ho používali ke svým akcím; jednou dostal hlášku, že přijde domovní prohlídka, nestihli se ženou všechn dynamit doma ukrýt; gestapo přišlo a začalo je prohlížet a bít (schovali dynamit do hrnce na plotnu), když hrnc dospěl do určité teploty - vybuchl - zabil manžele i gestapo

*Arnošt Lustig (*1926)

- za války byl v koncent. táborech; po válce půs. v MF, zpravodaj ČR o v Izraeli
- po r. 1968 emigroval do USA - působil na univerzitě ve Washingtonu
- *Modlitba za Kateřinu Horovitzovou* - děj v roce 1943; Němci zajmou skupinu bohatých Židů a chtějí výkupné za jejich propuštění; přidá se k nim i Kateřina; postupně však přestávají Němcům věřit, protože je vozí pouze sem tam a kladou si nesmyslné podmínky; Kateřinu jeden esesák nutí, aby se vysvětlila - ona ho zastřelí, ostatní židé jsou pak také zastřeleni
- *Noc naděje; Démanty noci* - povídky z koncent. táborů, osudy lidí; zaměřil se na vykreslení okamžiku
- *Dita Saxová* - novela; ukazuje osud dívky, která prošla koncentračním táborem - natolik ji poznamenal, že už nedokázala najít smysl života a spáchala sebevraždu; zfilmováno
- *Hořká vůně mandlí* - r. 1968; z koncentračního tábora
- *Nemilovaná (Z deníku sedmnáctileté Perly Sch.)* - příběh dívky v Terezíně - živí se jako prostitutka (za oblečení a jídlo), chodí k ní i muž, který rozhoduje, kdo půjde do transportu; když šel sám do transportu, začal k ní chodit jeden esesák - přičilo se jí to, ale dělala to kvůli tomu, aby nemusela do transportu; jednou se však dozví, že do transportu jde i ona → zabije toho esesáka a odchází

*Ladislav Fuks (*1923)

- patří k nejvýznamnějším, má zvláštní vidění světa
- **psychologicky** laděné prózy - otázky zločinů - neobvyklé situace
- *Pan Theodor Mundstock* - román o rozdvojení osobnosti, hrdina je starý žid, který očekává povolání do koncentráku, jeho přátelé už tam jsou; Theodor se rozhodne, že tam přežije, a proto se rozhodne na to, co ho v táboře čeká, připravovat - zlikviduje pohodlí svého domu, spí v chladu na zemi, snižuje si dávky jídla, nechá nad sebou viset oprátku - připravuje se duševně i tělesně; když však odchází do transportu, srazí ho německé auto; Fuks ho nenechal přežít, nedal mu šanci ani zkusit, jestli se připravil dobře, chtěl ukázat, že jedinec, i kdyby byl sebelépe připraven, nemůže přemoci mašinerii
- *Variace pro temnou strunu* - román o dospívání mladých lidí zasažených problémy v rodině i okupací
- *Mí černovlasí bratři* - o židovských dětech za doby okupace
- *Spalovač mrtvol* - hlavní postava - pan **Kopferfingel**, psychologická studie člověka, který se nechává opájet pocitem, jak chutná moc; je zaměstnancem krematoria - svědomitým a zodpovědným, svou práci miluje, ve svém bytě má morbidní výzdobu - černé závěsy; je to muž jemný a citlivý, mluví tichým laskavým hlasem, své děti a ženu oslovuje nejhezčími jmény; v okamžiku, kdy se opět setká se známým **Villym**, který je vysokým nacistickým hodnostářem, dochází ke zlomu - vyvíjí na Kopferfingela tlak, že může být vedoucím a lépe postaveným, podmínkou je vstup do NSDAP; ten zpočátku váhá, nakonec vstoupil, stoupá jeho postavení v krematoriu, stává se arogantním a rozkazovačným, jedinou překážkou k nejvyššímu postu je manželka, která není čistá arijska (napůl židovka); Villy ho nabádá, aby se jí zbavil - zrůdnost fašismu; hrdina odstraní svou ženu (oběsil ji v koupelně) i své děti (syna ubil tyčí v krematoriu), teď je volný, má před sebou kariéru a post nejvyššího vedoucího krematorií; je to dílo o zrůdnosti, jak deformoval fašismus lidi, prosté lidi i zrůdnost prostého člověka, který ochutnal slast moci a rozhodování nad osudy jiných; nakonec sám skončí v blázinci, protože je úplně mimo realitu; román je svou tematiku velmi nadčasový; zfilmoval Juraj Herz, hl. role. Rudolf Hrušínský
- 60. léta: pohádka - *Myši Natálie Mooshaberové* - děti ji tyranizují - začne zabíjet cizí děti
- 70. léta: - *Nebožtíci na bále, Příběh kriminálního rady* - detektivka

Reakce na válku:

- *Pasáček z doliny* - těsně po skončení války na Slovensku; při přechodu Benderovců (banda hrdlořezů - zrádci, kolaborovali s Hitlerem - utíkali na Z) se s nimi setká malý chlapec, myslí si, že jsou to skřítki - nosí jim jídlo, nakonec všechno skončí dobře; zfilmováno
- *Obraz Martina Blaskovicze* - o přátelství českého a německého chlapce za války
- *Vévodkyně a kuchařka* - vévodkyně chce ve Vídni zřídit hotel, aby připomínal zašlou slávu šlechty - varování před lidmi, kteří chtějí oživit staré věci

*Vladimír Körner (*1939)

- historické prózy z doby okupace, náměty filmoval František Vlácil
- *Střepiny v trávě* - zamyšlení nad vlivem války na lidi; zkušenosti lidí z koncentračních táborů
- *Slepé rameno* - konfrontace Čechů a Němců na konci protektorátu
- *Adelhaide* - příběh pilota RAF - vrátil se a dostal vilu po bohatém Němci v kraji (zůstala tam jeho dcera Adelhaide) - chtěl ji zachránit před odsunem; do vily se vrací její bratr (nacist), Adelhaide šla do vězení za jeho ukryvání - oběsí se; zfilmováno 1969
- Vlácil; Petr Čepek, Ema Černá
- *Údolí včel* - povídka ze 13. stol; mladý zeman **Pán z Vlkova** se stane členem řádu něm. rytířů, postupně zjišťuje nedostatky, kritizuje, utíká zpátky do Čech, pronásleduje ho bývalý přítel **Amin**, tak podřeže jeho ženu - Pán ho nechá zaživa roztrhat psy (tady za komunistů konec); závěr: odchází zpět k řádu - Bůh zvítězil
- *Zánik samoty Berghof* - na samotě se usadila skupina nacistů a odmítli uznat kapitulaci; ukázka fanatismu

*Jan Procházka (1929 - 1971)

- scénárista na Barrandově; r. 1968 - proti okupaci - jeho pohřeb byl manifestací proti normalizaci
- v 70. letech by l na indexu - stáhly se všechny knihy i filmy
- povídky z brigád: - *Rok života, Zelené obzory*
- *Závěj* - novela o lidech, kteří se chtějí vypracovat vlastními silami
- *Ucho* - ukázka tyranie komunistického režimu - utlačování svobod člověka
- *Kočár do Vídně* - dva Němci (odlišné postavy - zlý nacist x mladý kluk) zabijí manžela a ženu nutí, aby je převezla přes oboru s partyzány, aby se dostali k hranicím; mladý kluk toho nacistu zastřelí, ale chytanou je partyzáni - mladého zastřelí a ji znásilní (mysleli si, že je to jejich děvka)

*Ota Pavel (1930 - 1973)

- narozen v Praze, dětství trávil v okolí Berounky; za války na Kladensku - začal sportovat (fotbal)
- **sportovní reportér** – r. 1962 doprovázel fotbalovou reprezentaci do Ameriky • **Dukla mezi mrakodrapy** - velký úspěch
- r. 1964 na ZOH v Innsbrucku onemocněl nervovou chorobou - šel do invalidního důchodu
- r. 1967 - sportovní povídky: - *Plná bedna šampaňského*
- *Pohádka o Raškovi*
- *Výstup na Eiger* - soubor povídek
- vzpomínkové knihy na dětství - *Smrt krásných srnců; Jak jsem potkal ryby*
- zfilmovaná díla: - *Smrt krásných srnců, Zlatí úhoři, Pohár za první poločas*
- *Smrt krásných srnců* (Mamince, která měla za muže mého tatínka)
- 1. povídka - *Nejdražší ve střední Evropě* - tatínek (prodejce Electroluxu) koupí rybník za 10 tis. korun (myslel si, že tam jsou samí velcí kapři) - při výlovu najdou pouze 1 kapra; ten, co mu rybník prodal, chtěl později koupit drahou ledničku - tatínek mu zabalil starý krám do nové krabice - pomsta za rybník (zvenčí také vypadal hezky)
- *Ve službách Švédska* - otec se zamiloval do ženy gen. ředitele Electroluxu a chtěl po jednom portrétistovi, aby ji namaloval, ale on když ji viděl, řekl, že takové „fintě“ nemaluje
- další povídka *Smrt krásných srnců* je o panu Proškoví a jeho psu Holanovi, který byl vycvičen k lovu srnců, pan Prošek chtěl ulovit srnce, aby nakrmil své syny před odchodem do koncentračního tábora - nakonec se vrátili
- *Kapři pro wehrmacht* - Němci zabavili rybník i kapry v Buštěhradě - v noci místní obyvatelé vysekali v ledu díru a všechny kapry vylovili a rozdali známým; když se Němci chystali na slavnostní výlov, nic nenašli
- *Otázka hmyzu vyřešena* - otec se živí jako prodejce - potká inženýra Jehličku a prodává jeho vynález - mucholapky, které nelepí (med + DDT) - mouchy odletěly a chtěly až venku; lidé ale chtěli klasické mucholapky, kde se mouchy přilepí – zkrachoval
- *Prase nebude* - o slíbeném praseti z JZD, které nikdy nedostali
- *Králíci s modrýma očima* - otec se stará o králiky a jezdí s nimi na výstavy, jednou jim ale zapomněl vyčistit nehty a nikdo králiky nechtěl

*František Hrubín (1910 - 1971)

- ve 30. letech - intimní lyrika - *Zpíváno z dálky, Krásná po chudobě*
- obraz války a osvobození - *Chléb s ocelí, Jobova noc*

- melodická poezie, bohatý jazyk i v době germanizace
- pro děti: - *Ríkejte si se mnou* - v 50. letech knihu ilustroval Jiří Trnka a vyšla pod názvem *Špalíček veršů a pohádek*

SKUPINA 42

- inspirována všedním **životem velkoměsta** a jeho periferií → **neliterární záznam reality**
- hlásí se k poezii Františka Halase
- představitelé: **Jiří Kolář; Jindřich Chaloupecký; Josef Kainar; František Hudeček; K. Lhoták...**

***Jiří Orten (1919 - 1941)**

- nejtalentovanější; patřil do skupiny kolem **Kamila Bednáře**
- k literatuře ho přivedla matka - hrála ochotnické divadlo; studoval dramatickou konzervatoř
- **29.srpna 1941** ho srazilo auto, ale v nemocnici ho nevzali, protože byl židovského původu, po 3 dnech zemřel
- v díle vycházel z Nezvalovy spiritualistické poezie; r. 1936 - *Haló noviny*
- *Čítanka Jaro* - sbírka vydané pod pseudonymem K. Jílek
- *Jeremiášův pláč, Ohnice* - vydané pod jménem J. Jakub
- r. 1947 - všechny sbírky v knize - *Dílo*; po smrti vyšly **elegie a deníky**
- měl i vztah k vitalismu, ale oproti Wolkerovi je plachý a nebojovný
- myšlenky osamocení, marnosti života vs. naděje na budoucnost

Česká poezie reagující na válku (viz MO 19)

- Jaroslav Seifert - *Přilba hlíny*
- Vladimír Holan - *Panyhida; Rudoarmějci*
- František Halas - *Barikáda*
- František Hrubín - *Chléb s ocelí, Jobova noc*
- Vítězslav Nezval - *Historický obraz, Přišli včas*
- Konstantin Biebl - *Bez obav*
- S.K. Neumann - *Bezedný rok, Zamořená léta*
- Fráňa Šrámek - *Rány, růže*

19. Česká meziválečná poezie- poezie proletářská, poetismus, surrealismus

-nový proud české poezie→ několik básnických skupin

Proletářská poezie

-1. pol. 20.let, především v Praze, končí smrtí J.Wolkera

-pohled na svět očima chudého člověka (proletáři- rolníci,dělníci,...), chce změnit svět prací

-věří komunismu

***Jiří Wolker (1900-24)**

-jediný čistý proletář

-narozen v Prostějově, rodina intelektuálů, studuje

FF UK, kamarádí se Seifertem, cestuje

-nakazil se TBC, léčebny na Slovensku,

Chorvatsku, do smrti píše, umírá v Prostějově

-**Host do domu**- básně Pokora, Poštovní schránka

-**Těžká hodina**-o těžkých živ.okamžicích

-**Svatý Kopeček**- volný tok myšlenek, lyricko-

epická báseň

***Josef Hora**

-velmi vzdělaný, první národní umělec, v r. 29

vystupuje z KSČ

-**Pracující den**- proletářská, oslavuje dělníky

-**Máchovské variace**- vzor: K.H.Mácha,

organizoval převoz jeho ostatků na Slavín

***Jindřich Hořejší**

-nejstarší proletář, poezie jeho koníček

-**Hudba na náměstí**

***Stanislav Kostka Neumann**

1) začíná jako anarchistický buřič, propaguje satanismus, vězněn, revolta (dílo: *Jsem apoštol nového žití*)

2) účastní se WWI→ šok→ stává se přesvědčeným komunistou (dílo: *Rudé zpěvy- až*

pateticky komunistické, proletářské, propagované vládou, *Anti- Gide*- reakce na knihu *Návrat* ze SSSR od André Gida)

3) přírodní, milostná lyrika (dílo: *Kniha lesů, vod a strání*)

Poetismus a surrealismus

Surrealismus- automatický text, volný tok myšlenek, bez zábran a autocenzury

- o logické věci v absurdních spojeních
- o manifest surrealismu: Andre Breton a Paul Eluard
- o G.Apollinaire, S. Dalí, Nezval, Švankmajer,...

Poetismus- český obdoba surrealismu, hříčka se slovíčky

- o začíná v pol.20.let, končí hosp.krizí
- o *Devětsil*- společnost básníků, levicově orientovaných, jednotlivec nemůže umělecky něčeho velkého dosáhnout - potřebuje být organizován, jdou s revoluční vrstvou - s dělnictvem, snaží se přiblížit umění co nejširšímu publiku.Zakladatelé Jaroslav Seifert a Karel Teige.

***Vítězslav Nezval**

-„kníže české poezie“

- otec byl řídící →četl, od mala neustále tvořil

- poetistické sbírky: **Podivuhodný kouzelník**, **Pantomima** (2 části: Papoušek na motocyklu a *Abeceda*)

-surrealistické sbírky: **Skleněný havelok**, **Absolutní hrobař**, **Praha s prsty deště**

- vrchol: *Edison*- monotematická, lyricko-epická báseň

- ve 30. letech nadčasová, anonymní poezie: **52 hořkých balad věčného studenta Roberta Davida**

- za protektorátu se upíná na český jazyk, vlastenecké básně

- div.hry: **Manon Lescaut**

***Jaroslav Seifert (1901-86)**

-narozen v chudé rodině na Žižkově, rodiče dřeli na jeho studium

1) proletářská poezie: **Město v slzách**

2) poetismus: **Na vlnách TSF** (nadšení technikou)

3) hosp.krise, vystupuje ze strany, nachází se v lyrice (témata: láska k rodné zemi, k matce a milované ženě): **Ruce Venušiny**

4) protektorát: **Zhasněte světla** (depressivní), **Vějíř Boženy Němcové**, **Kamenný most**(o Praze)

***František Halas**

-nezařaditelný, nevzdělaný,specifický kostrbatý verš, ke stáru píše vlasteneckou a milostnou poezii, byl v odboji

- **Halas**- 1.sbírka

- 20. a 30.léta: **Sépie**

-erotická lyrika: **Staré ženy**, **Mladé ženy**

-vlastenecká: **Torzo naděje**

-poválečná lyrizovaná próza **Já se tam vrátím**

***Vladimír Holan**

-ovládal český jazyk, vrchol čes.poezie, tragický osobní život- vše podřídil poezii (vnitřní emigrace)
- sbírky: *Blouznivý vějř, Kameni přicházíš*

***František Hrubín**

-píše hlavně pro děti a mládež
- výstražná poezie za Protektorátu: *Jobova noc*
-divadelní hry (50.léta): *Srpnová neděle*

***Konstantin Biebl**

-vzdělaný, jeho dílo následuje vývoj Nezvala
- *S lodí, jež dováží čaj a kávu*- sbírka poetická, čerpal z cest do exot.zemí

***Vilém Závada**

-žil na Ostravsku, chtěl vydávat→ Prorežimní básník

Katoličtí básníci

***Josef Pekař**- historik, napsal dějiny vycházející z katolicismu

***Josef Florian**- u Jihlavy ve Staré Říši vydavatelství Dobré dílo- vycházely tu tituly katolických autorů

***Jan Zahradníček**-zavřen v uranových dolech, absolutní víra v Boha

-básně na biblická témata: *Rouška Veroničina*
-Znamení moci- báseň, obžaloba tyranů, totality, zakázaná

***Jakub Deml**- kněz, nesměl kázat (nepohodlný církvi), filozof, velmi kritický (kritizoval i TGM), ochraňoval ho Nezval

-*Štěpěje*-básně, eseje, deníkové zápisky, filozof.úvahy,...zahrnuje např Moji přátelé (o kytíčkách)

***Bohuslav Reynek**- grafik, ve své době zapomenutý básník

Další katoličtí autoři

***Jaroslav Durych**- romanopisec, trilogie *Bloudění*- z 30-leté války

***Karel Schulz**- *Kámen a bolest*-o životě Michelangela

Literární kritici, esejisté

***František Křelina**- už za 1. republiky, ruralista=návrat k přírodě,vesnici

***Jan Čep**- historik, básník, moderátor Svobodné Evropy

***Bedřich Fučík**- 2. nejlepší lit.kritik po Šaldovi, jeden z prvních šel do uran.dolů

20. Česká próza 1.pol XX.století

-Období mezi světovými válkami dosáhla česká literatura vysoké úrovně a mnohými svými představiteli se zařadila na úroveň literatury světové

Legionářská literatura

*JAROSLAV HAŠEK

-bohém, vynikající spisovatel se smyslem pro humor, provokatér

-řadu povídek publikoval v novinách a časopisech, stává se redaktorem časopisu *Svět zvířat*, založil pol. Stranu Strana mírného pokroku v mezích zákona(parodie na tehdejší strany), vstupuje do kabaretu *Červená sedma, Trampoty pana Tenkráta*

Můj obchod se psy a jiné humoresky-soubor povídek, o tom jak vlastnil obchod se psy

Osudy dobrého vojáka Švejka- satirický a humorný román, přeložen do 60-ti jazyků, děj tvoří množství povídek, Švejk je typ lidového hrdiny, prohnaný chytrák, předstírá hloupost, nadřazení si nejsou jisti zda je pitomec , nebo chytrák, román je zesměšnění války prostřednictvím lidového humoru

*JAROMÍR JOHN

Večery na slavníku-povídky, humorně vypráví o nepřijemných stránkách války, o proměně lidských citů

*RUDOLF MEDEK

- *Plukovník Švec*-drama podle skutečné události o dobrovolné smrti velitele jednotky

Ruralistická literatura

- z lat. ruralis= venkovský, mizí idyličnost venkova, autor líčí těžký úděl venkovanů a náb. Konflikty, tradice, rodinné vazby, přírodu

*JOSEF KNAP, FRANTIŠEK KREPINA

Demokratická literatura

*KAREL ČAPEK

- vynikající spisovatel, psal dramata, romány i povídky

1. období-povídky: *Krakonošova zahrada, Boží muka*

2.období-dramata(nebo utopie)

R.U.R.-drama o robotech, kteří se vzbouří lidem a vyhubí je, zbyde jen jejich konstruktér, nakonec je ale lidstvo zachráněno, mezi roboty se objeví láska

-*Továrna na absolutno, Věc Makropulos, Matka*

-*Krakatit*- problémy odpovědnosti člověka za důsledky zneužití vynálezu

-*Válka s mloky*- román o mlocích, kteří získávají kontrolu nad světem- varování před totalitou

-*Bílá nemoc*- drama o šíření bílé nemoci, končí tragicky

3.období-drobné práce

-*Povídky z jedné kapsy, povídky z druhé kapsy*

Fejetony z cest: *Italské listy, Francouzské listy, Obrázky z Holandska, Výlet do Španěl*

Pro děti: *Devatero pohádek, Dášenska čili život štěněte*

-*Marsyas čili na okraji literatury, Hovory sT.G.M.*

-ovlivněn pragmatismem-*trilogie-Hrubal, Povětroň. Obyčejný život*

*JOSEF ČAPEK

-výtvarník, umělecký kritik

Kulhavý poutník-esejistická próza

Povídání o pejskovi a kočičce

Básně z koncentračního tábora

*KAREL POLÁČEK

- žurnalista, humorista a prozaik, psal do Lidových novin, zemřel v Osvětimi

- používal novotvary, sarkasmus, satiru

Bylo nás pět- napsal v koncentračním táboře

Muži v ofsajdu, Hostinec U kameného stolu-humoristické knihy

*EDUARD BASS

- novinář, prozaik, reportér, dramatik, byl redaktorem Lidových novin, později jejich šéfredaktorem

Klapzubova jedenáctka

Lidé z maringotek-tzv. Cirkusácký dekameron- deset milostných příběhů, které si vypráví 10 artistů jedné noci

Cirkus Humberto- známý román, líčí mnohotvárný svět cirkusového prostředí

Levicově orientovaná literatura

*MARIE MAJEROVÁ

-její umělecké kvality nebyly velké, ale kvůli režimu byla velmi oblíbená

Nejkrásnější svět- román o touze ženy po sebeurčení

Siréna- generační román

Robinsonka- příběhy pro děti

***MARIE PUJMANOVÁ**

***IVAN OLBRACHT**

-vl.jm. Kamil Zeman, syn Antala Staška

-vynikající vypravěč, zaměřil se na osudy vyjimečných jedinců, kteří vzdorují okolí

O zlých samotářích-kniha 3 povídek, hl.hradinové jsou lidé žijící na okraji společnosti

Žalář nejtemnější-psychologický román

Anna proletářka-bolševická sračka, román, příběh venkovské holky, která se pod vlivem svého přítele stává uvědomělou levicovou bojovnicí...

Nikola Šuhaj loupežník-balada, spojení legendy a reality, ve skutečnosti je Nikola vojenský zběh, který během 1.sv.války utekl od svého pluku a stává se loupežníkem, nakonec je vyzrazen a dopaden, vychází z pověsti o loupežníkovi, který chudým dával a bohatým bral

Imaginativní podoba české prózy

***VLADISLAV VANČURA**

-prozaik, publicista, dramatik a režisér, byl lékařem, 1.předseda **Devětsilu**, za heydrichiády byl zatčen a 1.6. 1942 popraven

-experimentoval s jazykem, používal archaismy, knižní výrazy apod., lidový jazyk, mluva vyšších vrstev, experimentoval i ve větné skladbě

Pekař Jan Marhoul- román, příběh pekaře, který přichází o svou pekárnu, protože neumí obchodovat, je lidmi zneužíván pro svou dobrotu a končí jako dělník ve své pekárně

Rozmarné léto-novela, pod vlivem poetismu, idyla lázeňského města Krokovy Vary je narušena příjezdem potulných komediantů

Markéta Lazarová-historický román, román-balada z období středověku o dvou rodinách loupeživých rytířů, používá metafory, prolínání jazykových rovin, r. 1967 zfilmován Fr. Vláčilem, hl.role-Magda Vašáryová

Konec starých časů-román, tragická satira z maloměstského prostředí jihočeského statku, kam zavítá ruský emigrant, moderní Baron Prášil a Don Juan

Kubula a Kuba Kubikula-pro děti

Psychologická próza

-vykresluje duševní stavy postav, rozporů v lidské psychice, proniká do psych.světa člověka a porovnává tento svět s tím jak ho vidí ostatní, autor je většinou účastníkem děje a vyjadřuje se v 1.osobě, postava je ovlivněna prostředím, se kterým se zároveň dostává do konfliktu

***EGON HOSTOVSKÝ**

Případ profesora Kornera

Žhář- hrdinou je 15-ti letý Kamil, který má pubertální krizi a pod vlivem Dory(svádí ho a zároveň ho pokořuje) napíše dva paličské dopisy (ve městě je náhodou požár) a toho využitou ti žháří

***JARMILA GLAZAROVÁ**

-*Vlčí jáma*-příběh osiřelé dívky

-*Advent*-příběh osamělé matky a jejího vztahu k synovi, celý děj se odehrává během jedné noci, kdy matka hledá svého syna

***JAROSLAV HAVLÍČEK**

-vynikající spisovatel, sugestivně líčí tragické

osudy defenerovaných jedinců

Petrolejové lampy- mladá Štěpánka tak touží po dětech a rodině, že si vezme zatrpklého a zadluženého bratrance

Neviditelný- jeden člen rodiny si myslí, že je neviditelný

***VÁCLAV ŘEZÁČ**

Černé světlo-o mladíkovi, který je pocitem méněcennosti dohnán ke zlu, v dětství byl svědkem scény, kdy obyvatelé domu ubíjí krysou a on si řekne, že nic takového nikdy neudělá, tak používá lstí a lidí vhání do podobné situace jako ostatní krysou, končí jako mrzák

Katolická próza

-hluboká víra v Boha, mystický vztah k zemi, přírodě, historii, inspirací je období baroka

***JAKUB DEML**

Šlépěje, Moji přátelé-básně v próze, *Zapomenuté světlo*-pocity marnosti, nicoty a beznaděje

***JAROSLAV DURYCH**

Bloudění- historická próza z období baroka

Expresionismus

- zachycuje bezprostřední, rozumem nekontrolované vnitřní stavy a projevy lidské psychiky

- atmosférou úzkosti, cizoty a absurdity světa na něj navázala později díla existencialistických autorů

***RICHARD WERNER**

- díla založená na jazykovém experimentu

Škleb-povídkové soubory

***LADISLAV KLÍMA**

-filozof, prozaik a esejista, zabýval se výstředními duševními stavy, oblatí snů a halucinací, které se prolínají s oblastí děsivých dějů a fantastičnosti

Útrpení knížete Sternenhocha- téměř halucinogenní příběh šílenství propadajícího Sternenhocha a jeho ženy

***JAN WEISS**

-zakladatel české sci-fi literatury

Dům o tisíci patrech-příběh z obludného mrakodrapu, který je tisícipatrovou říší zvráceného upíra

***JOSEF VÁCHAL**

-zabýval se spiritismem, jeho tvorba byla ovlivněna také satanismem a okultismem

Krvavý román- pokus o ideální horor

21. Světová literatura 1. poloviny 20. století, německy psaná literatura v českých zemích. Hodnocení na základě vlastní četby.

NĚMECKY PSANÁ ČESKÁ LITERATURA

- autoři jsou většinou **Židé žijící v Praze** – ghetto, němčina jako úřední jazyk => **píší německy**

*FRANZ KAFKA (1883-1924)

- narozen na Starém Městě, vystudoval práva, pracuje v pojišťovně, zemřel na TBC
- ke svému dílu kritický – chtěl, aby bylo po smrti spáleno, Max Brod ho vydal
- **EXPERIMENTÁLNÍ LITERATURA** – postavy nemají celá jména, nepoužívá přesnou interpunkci
- **varování před zmechanizovaným životem a byrokracií, předzvěst nacismu, politických procesů**
- depresivní, expresionismus
- zachovaly se jeho deníky a dopisy
- **PROCES** – nedokončený román; Josef K. je v den 30. narozenin zatčen, veden proti němu proces na svobodě - neví proč, v den 31. narozenin ho zapíchl jako psa, předzvěst politických procesů
- **ZÁMEK** – román; kritika byrokracie
- **PROMĚNA** – povídka; přeměna člověka v brouka, rodina se ho štítí, chce zemřít
- **NEZVĚSTNÝ (AMERIKA)** - román, syna se zrekne rodina, vypovězen do Ameriky, společensky upadá, hledá místo v životě

*GUSTAV MEYRINK (1868-1932)

- sklon k mystickým a orientálním vědám, vytváří kult magické a mystické Prahy
- GOLEM** – román, popis starého židovského ghetta

*FRANZ WERFEL (1890-1945)

- tíhne ke křesťanství, romány mají mravní podtext
- **PÍSEŇ O BERNARDETĚ** – o Lurdkém zázraku

*EGON ERWIN KISCH (1885-1948)

- „**žučivý reportér**“ – reportáže z celého světa, komunist
- **PRAŽSKÁ DOBRODRUŽSTVÍ** – povídky z pražského prostředí
- **PŘÍSTÁNÍ V AUSTRÁLII** - reportáže
- **NANEBEVSTOUPENÍ TONKY ŠIBENICE** – drama o prostitutce

SVĚTOVÁ LITERATURA 1. POLOVINY 20. STOLETÍ

- REALISTICKÁ LITERATURA

- EXPERIMENTÁLNÍ LITERATURA (Kafka, Woolfová, Joyce, Proust) – promíchané dějové roviny, chybí časová posloupnost, ubývá děje, důraz kladen na psychiku člověka, vliv psychoanalýzy, experimentují s jazykem, náročná díla
- LITERATURA REAGUJÍCÍ NA VÁLKU
- DETABUIZOVANÁ LITERATURA (H. Miller) – hlavním tématem je sex a erotika

FRANCOUZSKÁ LITERATURA

*HENRY BARBUSSE (1873-1935)

- byl na frontě, komunist
- **OHEŇ – 1. světové dílo reagující na 1. sv. válku ze zákopů**

*ANATOLE FRANCE (1884-1924)

- satirik
- **OSTROV TUČŇÁKŮ** – parodie na francouzské dějiny

*MARCEL PROUST (1871-1922) –

EXPERIMENTÁLNÍ LITERATURA

- **HLEDÁNÍ ZTRACENÉHO ČASU** – zobrazení francouzské společnosti na přelomu století

*ROMAIN ROLLAND (1866-1947)

- nadaný hudebník, pacifista, životopisec: L.N. Tolstoj, Beethoven
- **PETR A LUCIE** – novela, děj v Paříži 1918, milenci umírají při bombardování
- **DOBŘÝ ČLOVĚK JEŠTĚ ŽIJE** – román
- **JAN KRYŠTOF** – o německém hudebníkovi v Paříži

*ANDRÉ GIDE (1869-1951)

- zastánce individualismu, homosexuál, komunist
- **PENĚZOKAZI** – román, odsouzení falešné morálky fr. společnosti
- **NÁVRAT ZE SSSR** – kritika stalinského režimu, reakce: S. K. Neumann – Anti-Gide aneb optimismus bez pověr a iluzí

*ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY (1900-1944) - šlechtický původ, letec, ztroskotan někde u Korsiky za 2. sv. války

- **MALÝ PRINC** – filozofická pohádka pro dospělé, Malý Princ procestuje 7 planet, na každé potká jiný typ lidí, příběh o lišce – „Správně vidíme jen srdcem, co je důležité, je očím neviditelné.“
- **CITADELA** – filozofické úvahy
- **KURÝR NA JIH, NOČNÍ LET, ZEMĚ LIDÍ, VÁLEČNÝ PILOT** – válečné román

NĚMECKÁ LITERATURA

- pronásledování něm. spisovatelů – mnozí byli Židé, odchod do emigrace
- ***LION FEUCHTWANGER** (1884-1958)
 - Žid, emigroval, píše o Židech
 - **ŽID SŮS** - o židovském obchodníkovi
 - **ŽIDOVKA Z TOLEDA**
 - **GOYA** – o španělském malíři
 - **JOSEPHUS FLAVIUS** – odboj Židů proti Římanům
- ***HERMANN HESSE** (1877-1962)
 - ovlivněn buddhismem, skepse k civilizaci, duševní svoboda člověka
 - **STEPNÍ VLK** – román
- ***THOMAS MANN** (1875-1955)
 - z obchodnické rodiny z Lubecku, bratr Heinrich, emigroval do ČSR
 - **BUDDENBROOKOVÉ** – úpadek obchodnické rodiny z Lubecku
 - **MARIO A KOUZELNÍK** – novela, varování před fašismem
 - **DOKTOR FAUSTUS** – soudobé Německo
 - **JOSEF A BRATŘI JEHO** – biblický motiv
- ***STEFAN ZWEIG** (1881-1942)
 - Rakušan, psychologické romány, spáchal sebevraždu
 - **ŘETĚZ** – soubor psychologických románů
- ***ERICH MARIA REMARQUE** (1898-1970)
 - v 18 letech na frontě, zlomený válkou, emigroval do USA, píše pořád stejně – napínavý děj, antifašistický postoj
 - **NA ZÁPADNÍ FRONTĚ KLID** – hl. hrdina odchází na frontu – jeho učitel přesvědčuje žáky o vlastenecké povinnosti, vidí umírat své kamarády
 - **CESTA ZPÁTKY; TŘI KAMARÁDI; JISKRA ŽIVOTA**

ANGLICKÁ LITERATURA

- ***JAMES JOYCE** (1882-1941) – **EXPERIMENTÁLNÍ LITERATURA**
 - Ir, studuje na jezuitském gymnáziu, názorově se rozchází s církví, protestuje proti utlačování Irů Angličany
 - **ODYSSEUS** – román, pro náročného čtenáře; jeden všední den Leopolda Blooma, bloudí po Dublinu, paralela k Odysseovi a jeho putování
- ***VIRGINIA WOOLFOVÁ** (1882-1941)
 - **EXPERIMENTÁLNÍ LITERATURA**
 - schizofrenička, deprese, píše si deníky, sebevražda
 - děj není důležitý, soustředí se na psychiku, dojmy, postavy – psychicky nevyrovnaní lidé
 - **PANÍ DALLOWAYOVÁ** – v každé postavě je jedna z jejích osobností
 - **K MAJÁKU**
- ***GEORGE BERNARD SHAW** (1856-1950)
- ***BERTOLT BRECHT** (1898-1956)
 - dramatik, představitel **divadelní avantgardy** – levicově orientovaný, vytvořil tzv. **všeobecně epické divadlo** – divák se má nad tématem zamyslet
 - **ŽEBRÁČKÁ OPERA** – přepracoval to Václav Havel – divadelní hra
 - **MATKA** – námět od Gorkého
 - **MATKA KURÁŽ A JEJÍ DĚTI** – třicetiletá válka, markytánka přichází ve válce o všechny děti, zároveň ji válka živí – paradox
- ***HEINRICH MANN** (1871-1950)
 - vystupuje proti válce, v emigraci v ČSR
 - **PROFESOR NEŘÁD** – zfilmováno: Modrý Anděl (Marlene Dietrichová)
 - **MLÁDÍ A ZRÁNÍ KRÁLE JINDŘICHA IV.** – alegorie na nacismus, bartolomějská noc
- ***ARNOLD ZWEIG** (1887-1968)
 - Žid, pobývá v Palestině, člen světové rady míru
 - **SPOR (HRA) O SERŽANTA GRÍŠU** – ruský voják Gríša zajat, uteče k partyzánům, dostane šaty vojáka odsouzeného k smrti, je chycen, spor o popravení, popraví ho, přestože ví o jeho nevině
- ***AGATHA CHRISTIE** (1890-1976)
 - **detektivky**, vytvořila postavu belgického detektiva Hercula Poirota a slečny Marplové
 - **VRAŽDA V ORIENT EXPRES**, **SMRT NA NILU**
- ***ROBERT GRAVES** (1895-1985)
 - studoval řečtinu a latinu, zabývá se antickými tématy a mýty
 - **JÁ CLAUDIUS, CLAUDIUS BŮH A JEHO ŽENA MESSALINA** - historické romány, zachycuje římské impérium, intriky
- ***JOHN GALSWORTHY** (1867-1933)
 - **SÁGA RODU FORSYTŮ** – trilogie, zachycení viktoriánské Anglie, generační román

- Ir, dramatik, zastavil úpadek anglického dramatu
- **PYGMALION** – divadelní hra, profesor fonetiky Henry Higinse učí květinářku Lízu Doolitelovou výslovnosti a vyjadřování, za půl roku ples, Líza Higinse miluje, Higinse si uvědomí že bez Lízy nemůže žít...
- muzikál *My Fair Lady* – Líza: Audrey Hepburnová
- ..

***HERBERT GEORGE WELLS (1866-1946)**

- studuje biologii a darwinismus, sociální smýšlení, zakladatel **sci-fi literatury**
- **STROJ ČASU** – sestavení stroje času, cesta do budoucnosti
- **VÁLKA SVĚTŮ** – 1. kniha na téma napadení jinou civilizací
- **OSTROV DOKTORA MOREAU** – Dr. Moreau se snaží na ostrově polidštit zvířata, zvířata se vzbouří a zabijí doktora

AMERICKÁ LITERATURA

- **ZTRACENÁ GENERACE** (Hemingway, Faulkner, Fitzgerald) – název pochází od Gertrudy Steinové; jsou to mladí lidé, kteří prošli 1. sv. válkou, válka jim nabourala život, nemůžou zapadnout zpět do běžného života

***ERNEST HEMINGWAY (1899-1961)**

- vztah k přírodě, zdravotníkem na italské frontě v 1. sv. válce, zraněn, dopisovatel ze španělské občanské války, usadil se na Kubě
- píše metodou ledovce - spousta věcí zůstává pod povrchem jako ledovec pod vodou
- **SBOHEM, ARMÁDO** – protiválečný román z italské fronty, americký voják se zamiluje do zdravotní sestry
- **KOMU ZVONÍ HRANA** – americký učitel angličtiny ve španělské občanské válce na straně komunistů, zamiluje se do partyzány, umírá
- **STAŘEC A MOŘE** – novela, Nobelova cena, stařec Santiago má životní cíl chytit velkou rybu, chytl něco velkého, táhne ji k břehu, žraloci mu ji sežrali, prohrál boj s přírodou

***WILLIAM FAULKNER (1897-1962)**

- autor amerického jihu
- **DIVOKÉ PALMY** – romány

***THEODOR DREISER (1871-1945)**

- novinář, bourá americký sen – hrdinové si volí mezi kariérou a slušností, zvolí si kariéru
- **AMERICKÁ TRAGÉDIE** – člověk zabije milovaného člověka kvůli moci a postavení

***FRANCIS SCOTT FITZGERALD (1896-1940)**

- představitel literatury jazzového věku, kritika americké společnosti
- **NĚŽNÁ JE NOC**
- **VELKÝ GATSBY** – má mnoho přátel, pašuje do Ameriky alkohol (prohibice), všichni ho mají rádi jen kvůli penězům, na pohřeb mu nikdo nepřijde
- **DIAMANT VELKÝ JAKO RITZ** – povídka

***UPTON SINCLAIR (1878-1968)**

- kritika kapitalismu
- **BOSTON** – chudí dělníci, svedli na ně vykradení banky, zmanipulovaný proces

***HENRY MILLER (1891-1980)**

- **detabuizovaná literatura**, člověk má uniknout do světa erotiky, obviněn z pornografie
- **OBRTNÍK RAKA, OBRTNÍK KOZOROHA**

***JOHN STEINBECK (1902-1968)**

- pochází z Kalifornie, kritik americké společnosti
- **PLÁŇ TORTILLA** – postavy mexických povalečů, výsměch konzumnímu životu
- **HROZNY HNĚVU** – z období hospodářská krize
- **NA VÝCHOD OD RÁJE** – otec má dva syny, matka štetka, jeden syn ji přijme a druhý ne, motiv Kaina a Abela, Adama a Evy
- **O MYŠÍCH A LIDECH** – George a Lennie (retardovaný) pracují na farmě, Lennie hladí rád hladké věci, ale vždy je rozmačká, hladí vlasy farmářově manželce, zlomí jí vaz, utíká, farmáři ho chtějí zabít, George ho najde dřív a zastřelí ho, aby ho ušetřil lynčování

RUSKÁ LITERATURA

- 1917 – bolševická revoluce, literatura se stává nástrojem revoluce a politiky, buď se spisovatelé přizpůsobí, nebo emigrují

***MAXIM GORKIJ (1868-1936)**

- sirotek, samouk, nesouhlasí s revolucí, emigruje, na Stalinovu žádost se vrací zpět, psal pozitivně o Soloveckém gulagu – zaprodal se
- vytvořil pojem socialistický realismus; jeho postavy = bosáci – tuláci, spodina, ale mají ideály
- **MATKA** – mladý revolucionář roznáší letáky, matka nesouhlasí, syna zatknou, ona pochopí a jde roznášet letáky místo něho
- **NA DNĚ** – o lidech bez domova

***VLADIMÍR MAJAKOVSKÝ (1903-1930)**

- **kubofuturismus**, obdiv k revoluci – boží vše staré
- **OBLAK V KALHOTÁCH** – poemy

***SERGEJ ALEXANDROVIČ JESENIN** (1895-1925)

- poslední lyrik staré ruské poezie; spáchal sebevraždu
- **PÍSEŇ O VELIKÉM POCHODU** – obdiv revoluce

***ALEXEJ TOLSTOJ** (1883-1945)

- **KŘÍŽOVÁ CESTA** – osudy ruské inteligence během občanské války

***BORIS PASTERNAK** (1890-1960)

- kritizoval režim, musel se zříci Nobelovy ceny
- **DOKTOR ŽIVAGO** – sirotek Jurij Živago, vystudoval medicínu, manželka Taňa, milenka Lara, zažil obě revoluce, ..., Živago umírá v Moskvě; nezajímal se o politiku, přesto ho zničila, popisuje hrůzy revoluce, hlad, bídu

***MICHAEL BULGAKOV** (1891-1940)

- studoval medicínu, prozaik, dramatik, spolupráce s MCHATem, nesmí publikovat
- **MISTR A MARKÉTKA** – faustovské téma

22. Světová literatura druhé poloviny 20. století

1. Literatura o válce

*ADOLF HITLER

- *Mein Kampf* (Můj boj) - nadiktoval ji Rudolfo Hessovi, spolu založili NSDAP

*JOSEF GOEBBELS

- *Deníky* - dodnes nejsou všechny zveřejněny, technika získání moci
- „tisíckrát opakovaná lež se stává pravdou“

2. Umělecká literatura o válce

a) Angloamerická

*NORMAN MAILER

- *Nazí a mrtví*
- američtí vojáci v nesmyslné bojové akci, masakr
- protiválečný román, naturalistický

*JOSEPH HELLER

-*Hlava XXII*

- hlavní hrdina - *Yossarian*, americká letecká základna ve Středomoří
- Hlava XXII – odstavec v zákoníku, na který se odvolávají všichni velitelé, nechtějí nikoho pustit domů, vždy navýší počet letů)
- satirická kniha o nesmyslnosti války, jedna z nejlepších knih o 2.SV

b) Německá

*HEINRICH BÖL

- antifašista, nezasvěcený do války - zobrazuje těžký úděl po válce, klade morální otázky, odkrývá kořeny vzniku totalitních režimů; krátké novely
- *Klaunovy názory, Vlak dojel přesně*

c) Ruská

*BORIS POLEVOJ

- *Příběh opravdového člověka*

- podle skutečné události, ruský sestřelený pilot (*Meresjev*) se doplazí domů
- amputují mu obě nohy, vrátí se do boje, po válce chodí po školách a vypráví o svých „hrdinských činech“

*MICHAIL ŠOLOCHOV

- svá největší díla napsal mezi válkami
- *Osud člověka*
- film: *Sergej Bondarčuk*
- příběh obyčejného ruského vojáka, žádný hrdina, odejde do války, zajmou ho, přežije
- mezitím ztratil svou rodinu, syna později najde

d) Italská

*ALBERTO MORAVIA

- *Horalka*- dcera s matkou unikají před válkou do hor, obě jsou znásilněny vojáky
- dcera má psychické problémy, přestane mluvit
- 2x filmově zpracované - v obou Sofia Loren - nejprve dcera, potom matka

*WINSTON CHURCHILL

- *2. světová válka* – dostal za ni Nobelovu cenu za lit.

*GEORGE PATTON

-*Válka máma očima*

*WILLIAM EASTLAKE

- *Hájili jsme hrad*

- Hlava XXII v anglickém podání, hájí hrad při protiofenzívě v Ardenách

*PATRICK RYAN

- *Jak jsem vyhrál válku*

*JAMES CLAVELL (austral.)

- *Král Krysa*

- zajatecký tábor v džungli, američtí zajatci - voják King vydělává na obchodě s krysím masem, popis vývoje vztahů v zajetí (hierarchie)

*GÜNTER GRASS

- na konci života přiznal v autobiografii svou účast v nacistických službách
- *Plechový bubínek*
- odehrává se v Gdaňsku (pocházel odsud), dospělý muž sleduje očima dítěte šílenství Němců - absurdita války, film: **V. Schlöndorff**

*ALEXANDR FADĚJEV

- *Mladá garda*

- pravdivý příběh o odboji studentů, odhaleni a popraveni,
- jeden člen skupiny zradí - poprvé to napsal pravdivě, později musel přepisovat, byl zavřený, spáchal sebevraždu
- proslavila se cenzurovaná podoba

e) Literatura o holocaustu

- *Deník Anne Frankové*

- skutečný deník ženy, která se jako židovka musela skrývat před nacisty
- válku nepřežila, zemřela v koncentračním táboře - po válce vydal její otec

*WILLIAM STYRON

- *Sophiina volba*

- v Brooklynu, přistěhuje se muž, chce se stát spisovatelem, hledá příběhy
- Sofie je jeho sousedka, původem z Polska, postupně mu vypráví svůj životní příběh
- film - Sofii hraje **Meryl Streep**

3. Existencialismus

- filozofický směr, v literatuře se rozvinul především v 50. letech v Paříži
- odcizení člověka v moderním světě, bezbřehý nihilismus- všechno je marné, nejisté
- jedinou jistotou v životě je smrt - časté téma
- „člověk je odsouzen ke svobodě“
- silní individualisté, neměli žádnou skupinu, vycházeli hlavně z Nietzscheho

*JEAN-PAUL SARTRE

- filozof a spisovatel, zabýval se smyslem existence
- *Bytí a nicota* (fil. kniha), *Hnus* (esej), *Mouchy* (drama), *S vyloučením veřejnosti* (drama)

*ALBERT CAMUS

- původem z Alžírů, samotář, introvert
- dostal Nobelovku, krátce potom podivně zemřel při autonehodě, dodnes nevysvětleno
- *Cizinec*
- člověk někoho zabije na pláži, absolutně bezdůvodně, jen pro to, že mu vadí
- u soudu se vůbec nebrání, bezcitný, čeká na smrt
- *Mor* - alegorický román ze středověku, mor - symbol nevyhnutelného zla šířícího se po světě
- *Mýtus o Sisyfovi* - esej, *Sisyfos* - symbol existencialismu, veškeré snažení je sisyfovská práce

*SIMONE DE BEAUVOIR

- Sartrova životní partnerka, šokující knihy
- *Mandarín*
- *Druhé pohlaví*

*JACQUES BREL

- chansonnier, stejně jako Gauguin odjel na Tahiti

*NIKOS KAZANTZAKIS

- vyrůstal v přísně katolické rodině, provokativní texty
- *Kristus znovu ukřižovaný*
- přátelil se s B. Martinů, základ pro Řecké pašije
- *Řek Zorbas*

*BORIS VIAN

- všeučelce, herec, režisér, muzikant, textař
- velmi provokující člověk, žil naplno, téměř nespál
- uštval se, zemřel při promítání jeho filmu - s ním končí celá jedna generace
- *Pěna dní*
- imaginativní román, láska mezi mladými lidmi
- *Naplivu na vaše hroby*
- kniha neznámého spisovatele, přeložil ji a vydal pod svým jménem
- vydal dvě pokračování pod jménem původního autora

4. Neorealismus

- Itálie (po válce chudá země), hrdinou je obyčejný chudý Ital z venkova, předměstí - prostředí zlodějíčků, dělníků, prostitutek...
- nejvíce se projevil ve filmu, umění ulice

*VITORIO DE SICA

- začíná točit neorealisticke filmy, krátkometrážní film *Střecha* - pouze neherci

*LUCHINO VISCONTI

*MICHELANGELO ANTONIONI

*PIER PAOLO PASSOLINI

*FEDERICO FELLINI

*ALBERTO MORAVIA

- literatura zabývající se erotikou, sexem; napsal spoustu povídek různé úrovně
- *Římanka* - prostitutka chce pro svou dceru lepší život, film
- *Já+on* - polemizuje o svém druhém já
- *Voyeur*

5. Rozhněvaní mladí muži- generace spisovatelů v Anglii

*KINGSLEY AMIS

- *Šťastný Jim*- kritika poválečné konzumní společnosti

*JOHN BRAIN

- *Cesta nahoru, Místo nahoře, Život nahoře*- volně navazující trilogie o kariérismu

6. Francouzský nový román

- nenavazující dějové roviny, nevrací se k původní linii děje

*ALAIN ROBBE-GRILLET -*Gumy*

7. Beat Generation

*LAWRENCE FERLLINGHETTI

- zařídil si knihkupectví v San Franciscu - vydával beatníkům knížky, autorská čtení
- volný verš, volný tok myšlenek, protest - člověk odmítá žít konzumním světě
- je nejpřístupnější básník, převažují pozitivní myšlenky
- *Lunapark v hlavě, Startuji ze San Francisca*

*ALLEN GINSBERG

- expresivní, vypjaté básně - nářek, pláč; časem se umířňoval, stal se pacifistou
Kvílení, Kaddiš a jiné básně (modlitby za mrtvé)

*JACK KEROUAC

- pocházel z Kanady, přísně vychovaný katolík, velký respekt k matce, nebral drogy, ale upil se
Na cestě, Mag, Dharmoví tuláci

8. Postmoderní literatura

- "fin de millenium", prolínání stylů, rezignace

*UMBERTO ECO

- *Jméno růže* - zároveň historický a detektivní román, mystifikace, literární esej - nic není jednoznačné

*MILAN KUNDERA

9. Magický realismus

*GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

- *Sto roků samoty*
- *Žít, abych psal* (vzpomínky)

*LUIS BORGES, *JULIO CORTÁZAR

10. Nezařaditelní

*KURT VONNEGUT

- *Snídaně šampionů, Mechanické piano*

*VLADIMIR NABOKOV

- potomek ruských emigrantů v USA, univerzitní profesor
- *Lolita*
- vztah staršího muže a mladičké dívky - velmi šokující, kritizované

*JACQUES PREVERT (básník)

*JOHN OSBORNE (dramatik)

- *Ohlédni se v hněvu*

- *Komik*

- zpověď stárnoucího komika, splývá komedie a tragédie

- u nás to uvedl Alfred Radok, hrál J. Marvan

*GREGORY CORSO

- potomek italských přistěhovalců, nedokončil žádnou školu, dostal se do polepšovny, do vězení - začal tam číst beatniky a psát

Benzín, Mokré moře

*WILLIAM BORROUGHS

- svědectví o největších hrůzách, sám si prožil všechno možné - byl narkoman, vrah, ...

Nahý oběd, Feták, Teplouš

*CHARLES BUKOWSKI

- žil o 20 let později, má v sobě něco z beatníků, ale je více prvoplánově vulgární

- *Všechny řítě světa i ta má*

*PAOLO COELHO

- není magický realista, ale patří k této generaci

- *Alchymista*

*SALMAN RUSHDIE

- narodil se v Indii, studoval v Anglii, vyrostl v muslimském prostředí

- *Satanské verše*

- znevážení totality, vydané při islámské revoluci v Iránu - byl nad ním vynesen rozsudek smrti

*ALEX HALEY

- *Kořeny*

- obsáhlý generační román, od přivlečení černošských otroků do Ameriky až po současnost (sám je Afroametičan)

***KEN KESEY**

- *Vyhod' me ho z kola ven* (Formanovo zpracování **Přelet nad kukaččím hnízdem**)

***J. D. SALINGER**

- *Kdo chytá v žitě* (generační výpověď)

***PIERRE BOULLE**

- Francouz, psal i sci-fi: *Planeta opic*
- *Most přes řeku Kwai*

***JEAN COCTEAU**

- kubista, surrealista - psal texty písní, scénáře, básně, točil filmy, dělal grafiky
- *Kráska a zvíře*
- scénář podle starofrancouzské legendy, pro **Jeana Marais**

***TRUMAN CAPOTE**

- *Chladnokrevně*
- psychologický román podle skutečné události, masová vražda bez afektu

***EDGAR LAWRENCE DOCTOROW**

- *Ragtime*
- asimilace černochů do společnosti, zfilmoval Forman

***WILLIAM SAROYAN**

- pocházel z Arménie, psal krátké texty - desítky povídek o obyčejných lidech
- *Tracyho tygr* (*o sebedůvěře, sebeúctě*)
- *Odvážný mladý muž na létající hrazdě*
Tati, tobě přeskočilo

11. Ruská literatura

***BORIS PASTERNAK**

- z intelektuálské rodiny, stal se komunistou - okouzlený Leninem, vystřízlivěl, znechucený Stalinem
- především básník, za 2. světové války zpravodaj na frontě
- svůj román psal mnoho let, chtěl zaznamenat všechny omyly, krveprolití
- **Doktor Živago** - ukazuje zhoubnost totality, zničí každého - první kniha kritizující komunismus
- po vydání ho už nemohli zničit, byl donucen odmítnout Nobelovu cenu, byl hlídáný

***ALEXANDR SOLŽENICYN**

- „svědomí národa“ - zavřený v gulagu, perzekuovaný, násilím vyhoštěný, žije v USA
- dostal Nobelovu cenu, on už ji mohl převzít
- **Jeden den Ivana Denisoviče, Souostroví Gulag, Rudé kolo** (bolševická revoluce)

12. Sci-fi a fantasy

sci-fi: futurologická literatura - řeší, jak dopadne budoucnost, využívá vědeckých poznatků, dává varování před možným vývojem

***GEORGE ORWELL (GB)**

- **1984**
- vize totalitního systému (Big Brother), kontrola lidí, žádné soukromí
- *Farma zvířat*
- přebraz totality - alegorie Ruska (prasata - ústřední výbor, ...)

***ARTHUR C. CLARKE (GB)**

- jeho nápadem jsou družice (způsob šíření signálu)
- *Vesmírná odysea*
- děj v několika časových rovinách; zfilmoval **Stanley Kubrick**, asi nejlepší sci-fi film

***HERBERT GEORGE WELLS (otec sci-fi)**

- *Válka světů*

***RAY BRADBURY (USA)**

- *Martánská kronika*
- popis zničené civilizace po atomové válce
- **451° Fahrenheita**
- totalita, cenzura - seznam knih, které lidé mohou číst (451°F - teplota, kdy začíná hořet papír)

***ISAAC ASIMOV (USA)**

***STANISLAV LEM (Polsko) - Solaris**

***bratři STRUGAČTÍ (Rusko)**

***JOSEF NESVADBA**

fantasy: příběhy většinou z minulosti, žádná omezení, nové jazykové a kulturní systémy

***J.R.R. TOLKIEN**

- pocházel z Jižní Afriky, působil jako profesor v Oxfordu, jazykovědec, otec fantasy - odboural svázanost s historií, jazykem - vlastní umělé jazykové systémy
- **Hobit, Pán prstenů** (trilogie)

13. Poezie

- "zpívající básníci"

USA, GB: BOB DYLAN - otec světového folku, **JOHN LENNON, DONOVAN, JOE SEBASTIAN**

Rusko: VLADIMIR VYSOCKIJ - výborný herec, písně o morálce, o národu, **BULAT OKUDŽAVA** - lyrika, nostalgie

Francie: JACQUES PRÉVERT - básník a výborný textař, volný verš; **JACQUES BREL; EDITH PIAF**

CHARLES AZNAVOUR, G. BECAUD

Kanada: LEONARD COHEN

u nás: **K.Kryl, V.Merta, V.Třešňák, J.Hutka**

23. Česká próza a poezie od r. 1945 do konce 60. let

3 větve české literatury: oficiální (cenzura), samizdatová (vydávají si ji sami spisovatelé), exilová
- spisovatel se stává svědomím národa, má velmi důležitou roli

Oběti války

*bratři Čapkové, *Karel Poláček, *Vladislav Vančura

*Julius Fučík- *Reportáž psaná na oprátce*- psaná ve vězení na cigaretové papírky a toaletní papír, o zatčení, mučení

*Jan Drda

Němá barikáda (kniha povídek)

- o *Vyšší princip* – povídka o maturantech v době Heydrichiády
- o *Včelař, Pancéřová pěst*

Hrátky s čertem – divadelní hra

O létajícím ševci - pohádka

*Jiří Muka

- syn Alfonse Muchy (ten byl popraven za protektorátu za odboj)

- *Most* - román

- *Studené slunce* – román, napsáno v uranových dolech

- v '48 zatčen, odvezen do uranových dolů

- *Lloydova hlava* - román

- *Pravděpodobná tvář* - román

*Marie Pujmanová

- *Miliony holubiček* - báseň

- STB ji chtěli vzít syna, musela ke konci kariéry psát prokomunistické básně

*Marie Majerová

- *Robinsonka* - román

- *Siréna* - román

*Jiří Weil

- žid, zabýval se holocaustem

- *Život s hvězdou* - román

*Egon Hostovský

- židovského původu

- '38 opouští zemi kvůli nacistům, Londýn; vrací se do Prahy, musí opustit kvůli komunistům

- *Nezvěstný* - pološpionážní román, o roku '48, o "čištění"

*Václav Řezáč

- mistr psychologické prózy

- *Nástup* – po válce, Benešovy dekrety (odsun Němců, '46-47, byli vražděni)

*Viktor Fischl

- diplomat, věřící Žid, dosud žije v Izraeli

- humorista, používá židovský humor

- *Hovory s Janem Masarykem* – o synovi TGM

- *Dvorní šašci*

*Ivan Olbracht

- knihy pro děti

Schématismus – ideologicky zaplevelená literatura, spisovatel dostane schéma, jen dotvoří příběh

*Václav Káňa

- *Parta brusiče Karhana* - drama

- pan Karhan je absolutní idol komunistů; hra řeší problémy na schůzi, jeden muž není komunista -> vyhodí jej z kolektivu
- napsáno na zakázku

60. léta v české literatuře

- zlatá éra naší kultury (české umění se dostává do světového kontextu)

- vznikají divadla, filmy dostávají Oskary

*Arnošt Lustig

- má americké občanství, přednáší na americké univerzitě

- romány o holocaustu

- Žid, byl v Terezíně když mu bylo 13 let, utekl z transportu, změnil si jméno

- '68 uteče do USA, Škvorecký mu pomůže, dostane stipendium

- romány: - *Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou, Kamarádi* – o útěku z transportu, *Démanty noci*

*Ladislav Fuks

- aby mohl psát, spolupracoval s STB, neemigroval

- *Spalovač mrtvol* - v krematoriu pracuje hlavní správce, má rád mrtvolu, je to ale degradující povolání, chce postoupit dál; vstoupí do nacistické strany, zabije svou rodinu, konečně má lepší pocit, že je něco víc > každá totalitní ideologie staví na takových lidech

- *Vévodkyně a kuchařka*

*Ivan Klíma

- jeden z 10 nejprekládanějších autorů
- mistr psychologické povídky
- odmítl emigraci, ale také sloužit komunismu
- povídky: - *Milenci na jednu noc, Milenci na jeden den*
- *Láska a smetl* – román, *Má veselá jitra; Moje zlatá řemesla*

*Josef Škvorecký

- jazzové prózy; už jako mladý hrál na saxofon
- jeden z nejlepších překladatelů z angličtiny do češtiny
- **Zbabělci** - skandál; proklouzlo cenzurou; pravdivě píše o osvobození v '45
- v '68 emigroval, učil v Torontu na univerzitě, založil s manželkou nakladatelství 68 publishers, vydávali v Kanadě české knížky
- Povídky: - **Hořkej svět, Prima sezóna**
- Detektivky: - **Smutek poručíka Borůvky, Konec poručíka Borůvky, Návrat poručíka Borůvky, Hříchy pro Pátera Knoxe**
- Novely: - **Konec nylonového věku** (New York, Londýn), **Legenda Emöke, Lvíče**
- Romány – **Zbabělci, Tankový prapor, Mirákl**
- **Tvář jazzu** (antologie)
- filmové scénáře – Farářův konec

*Filip Jánský - *Nebeští jezdci* - román

- *Ladislav Grosman - *Obchod na korze* – povídka,
1. československý oskarový film

*Jan Procházka

- scénarista, scénáře vyšly jako povídky
- *At' žije republika, Kočár do Vídně, Ucho*
- ultrabolshevik v ústředním výboru KSČ, dokázal filmařům otevřít dvířka, velmi svobodomyslný

*Vladimír Körner

historické romány: - *Lékař umírajícího času (Jesenius), Údolí včel, Adelheid, Zánik samoty Berhof*

- *Anděl milosrdenství*

- ošetřovatel za 1. sv. Války; vojáci umírají ve velkých bolestech, on je vezme do náruče a zbaví je před smrtí bolesti; má s tím problémy – je považován za šarlatána

*Ludvík Vaculík

- rodák z Brumova, miluje moravský folklór, velmi nekompromisní ve svých dílech
- výborný fejetonista – napsal jich několik tisíc
- *Sekyra* – román, *2000 slov* – politický pamflet, požadavek na zrušení cenzury, svobodu slova,...
- samizdatová literatura
- nakladatelství – Edice Petlice

*Milan Kundera

- největší český spisovatel 2. pol. 20. stol.
- rodák z Brna, otec muzikolog – objevuje se to v jeho tvorbě
- rozhodl se pro literaturu, mohl být klavírní virtuóz
- byl pedagog na FAMU, profesor francouzské literatury, překládal romány
- po ruské okupaci odjel na stáž do Francie, už se nevrátil
- píše francouzsky, nikdo nesmí překládat jeho dílo do češtiny, chce si je přeložit sám
- poezie, divadelní hry (zavrhl) - *Monology* – sbírka básní
- povídky, romány (oficiální) – *Žert* - děj se odehrává v UH; nejlepší poválečný román
- *Směšné lásky* - vrchol české povídkové tvorby
- romány: - *Valčík na rozloučenou, Život je jinde, Kniha smíchu a zapomnění, Nesnesitelná lehkost bytí, Nesmrtelnost, Jakub a jeho pán*
- *Nevědomost, Pomalost* - francouzsky psané eseje

Ženy spisovatelky:

*Valja Stýblová

- doktorka, stále píše
- *Skalpel, prosím* - román

*Eva Kantůrková

- *Přítelkyně z domu smutku* - román

*Jarmila Loukotková

historické romány:

Není římského lidu

Navzdory básník zpívá - z 90% fiktivní příběh Françoise Villona

***František Koží**

- chodil na GUH
- historická próza - romány
- biografie

Na dolinách svítá - o Hluku, *Světlo v temnotách* - O J.A. Komenském, *Josef Mánes, Miláček národa* - J.K. Tyl
Největší z pierotů - Jean Gaspar DEBUREAU

***Václav Kaplický**

- *Kladivo na čarodějnice* – historický román; napsáno takovým způsobem, že všichni pochopili, že je to kritika komunismu

***Antonín Zápotocký**

- 2. komunistický prezident
- romány: *Vstanou noví bojovníci*, *Rudá záře nad Kladnem*

ČESKÁ SCI-FI

***Josef Nesvadba**

- vyhlášený pražský psychiatr
- hlavním cílem poučít, moralizovat, ne pobavit
- *Zítřka vstanu a opařím se čajem* (povídka, film)
- *Výprava opačným směrem* – povídková kniha
- *Zabil jsem Einsteina, pánové*; *Slečna Golem* – filmy (scénáře)

***Ludvík Souček**

- doktor, hodně cestoval, tajuplná postava
 - *Cesta slepých ptáků* - SCI-FI
- literatura faktu: *Tušení stínu*, *Tušení souvislosti*

Literatura faktu:

- *Miroslav Ivanov -*Tajemství rukopisů*

Humoristická literatura

- *Jan Werich - *Fimfárum* – moderní pohádky
- *Miroslav Horníček - *Dobře utajené housle* - povídky
- *Miroslav Švandrlík - *Černí baroni* - román

***Bohumil Hrabal**

- narozen 1914 v Brně
- nikdy nepoznal svého otce
- pábítel, pábení – způsob lidového plebejského vyprávění, kdy se v člověku nahromadí životní zkušenost; hospodské kecy
- povídky *Skřivánci na niti*, *Hlučná samota*, *Pábítelé*
- *Perlička na dně* (první oficiální sbírka, vyšla když mu bylo 49 let - 1963)
- novely: *Něžný barbar*, *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*
- *Ostře sledované vlaky* - román
- *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* - novela
- *Morytáty a legendy* – dopisy čtenářů
- povídky *Slavnosti sněženek*, *Postřižiny*
- *Obsluhoval jsem anglického krále* - román
- *Dopisy Dubence* - dopisy
- *Listopadový uragán* - reportáže
- *Proluky* - memoáry
- *Bambino di Praga* - poezie
- jeho tvorba je pěticipá hvězda (J. Hašek, F. Kafka, L. Klíma, J. Deml, R. Weiner)

Česká poezie: *J. Seifert od 45-70, Holan, Halas, Nezval, Fr. Hrubín, Konstantin Biebl

Skupina 42: *Jindřich Chaloupecký, Ivan Blatný, Jiří Kolář, Josef Kainar, Jan Skácel, O. Mikulášek

***Ivan Blatný**

- Anglie, zhroutí se, žije 30 let v psychiatrické léčebně, píše básně, vydá mu to později Škvorecký, navštíví ho Hrabal, umírá v Anglii
- *Melancholické procházky*
- *Stará bydliště*

***Karel Šiktanc**

- chartista, 20 let zakázaný, generace „května”

***Jiří Kolář**

- spisovatel a výtvarník, komunist, v r. 48 jako jeden z prvních prohlédl
- *Prometheova játra* (deník od r. 1950) – deníkové záznamy + poezie

***Oldřich Mikulášek**

- milostná, vlastenecká, pijácká lyrika
- *Ortely a milosti*, *Sólo pro dva dechy*

***Josef Kainar**

- písňový textař, jazzový kytarista
- literární prostitut
- uměl napsat komukoliv cokoliv
- donášel na kamarády
- *Český sen, Moje blues*
- *Člověka hořce mám rád*
- *Kuře v hodinkách* – píše pro Mišíka – texty k rockové hudbě

***Miroslav Holub**

- původně doktor
- verše z lékařského prostředí
- generace „května“ (časopis Květen)
- *Kam teče krev*

***Jan Skácel**

- brněnská legenda
- vedl literární časopis *Host do domu* – nejlepší literární časopis té doby
- v '68 zákaz publikování
- *Kam odešly laně* – dětská poezie
- *Hodina mezi psem a vlkem*
- *Smutěnka*
- *Kdo potmě pije víno*

***Ivan Diviš**

- katolický básník
- *Moje oči musely vidět*

Undergroundová poezie

***Egon Bondy**

- filosof, esejista, přítel Hrabala, Boudníka

Ivan Martin Jirous = Magor - *Magorovy labutí písně

Šestatřicátníci

***Jiří Kuběna**

- PhDr. Jiří Paukert
- uznávaný historik umění, básník
- v současné době kastelán na hradě Bítov
- *Krev a víno, Zpívající voliéra, Paní na duze*
- *Jižní kříž, Žízň hvězdy jitrní, Hledá se Micimaus*
- organizuje legendární bítovská setkání básníků

***Václav Havel**

- vydával samizdatový časopis Rozhovory 36
- I. svazek jeho díla téměř 180 stran poezie
- mimo generace 36 není považován za básníka

***Pavel Švanda**

- „Šestka“ - 36 žijící v Brně
- v 60. letech redaktorem Hosta, také časopis Tvář

***Věra Linhartová**

- pracovala v galeriích, kulturních organizacích
- '68 emigrovala do Francie
- překládá starou japonskou poezii do francouzštiny
- pro svůj styl psaní v 60. letech byla přezdívána „Kafka v sukních“

***Josef Topol**

- založil s O. Krejčou Divadlo za branou
- celoživotní přátelství s Havlem, Kuběnou
- *Konec masopustu* - drama
- *Básně, Kočka na kolejích* - drama
- *Sbohem, Sokrate* - drama

***Viola Fischerová**

- '68 emigrovala do Švýcarska
- '84 v rádiu Svobodná Evropa
- *Propadání, Babí hodina*
- *Odrostlá blízkost*
- *Zádušní básně za Pavla Busku*

***Václav Hrabě**

- psal blues
- jediný český beatník

- v 60. letech se začíná rozvíjet zpívaná poezie:

Karel Kryl, Jaroslav Hutka, Vlastimil Třešňák

24. Česká literatura od roku 1968 do současnosti

viz. MO 23 :

* Arnošt Lustig	*Valja Stýblová	* Jiří Kolář (už jen jako výtvarník)	* Ivan Martin Jirous
* Ladislav Fuks	*Eva Kantůrková	*Oldřich Mikulášek	*Egon Bondy
* Ivan Klíma	*Jarmila Loukotková	* Jan Skácel	* skupina
* Josef Škvorecký	* František Kožík	*Ivan Diviš	Šestatřicátníků
*Vladimír Körner	*Josef Nesvadba	*Miroslav Holub	* Jaroslav Hutka
* Ludvík Vaculík	*Ludvík Souček	*Karel Šiktanc	
* Milan Kundera	* Ivan Blatný		

*Ota Pavel

- vlastním jménem Ota Popper
- otec Leo Popper - žid ; matka - Češka
- jeho otec bral syny často na Berounku chytat ryby, miloval přírodu; vystřídal spoustu profesí (např. prodavač vysavačů)
- bratři byli deportováni do koncentračního tábora když byl ještě malý (on sám nemusel, navíc se bralo v úvahu že byl ze smíšeného manželství)
- pracuje jako sportovní reportér - novinář
- celý život trpí mani-depresivní psychózou; léčí se psaním povídek
- umírá v 70. letech v psychiatrické léčebně
- *Smrt krásných srnců* , *Jak jsem potkal ryby*, *Zlatí úhoři* - souhrnné vydání *Jak jsem potkal ryby a Smrt krásných srnců*

OBDOBÍ NORMALIZACE

- období 70tých a 80tých let
- nové talenty moc neobjevovaly, velká cenzura

*Zdeněk Zapletal

- vstupuje do literatury v době normalizace
- vystudoval farmacii, pracoval jako magistr v lékárně
- rodák ze Zlína
- *Půlnoční běžci*, *Půlnoční pěšci* - volné pokračování

*Radek John

- redaktor Mladého světa
- byl v Americe kam ho poslali komunisti; posílal reportáže do Mladého světa, které měly Ameriku očernit, za odměnu mu komunisti dovolili napsat knihu *Memento*
- dělá investigativní novinařinu
- *Memento* - první kniha, která otevřeně mluví o drogách

EXILOVÁ LITERATURA 70TÝCH A 80TÝCH LET

*Ota Filip

- žil v Německu od r. 74; píše česky
- *Kavárna Slávia* - vyšlo v Německu

*Jan Křesadlo

- po r.68 emigroval do Anglie, zde ale stále píše česky
- působil v nakladatelství Rozmluvy
- experimentuje, otevřeně mluví o sexu

*Pavel Tigríd

- komunisti ho nesnášeli protože je kritizoval
- musel 2x emigrovat
- zakládá Svobodnou Evropu, rozhlas
- žil ve Francii; založil časopis *Svědectví* – píše o české literatuře, publikování zakázaní autoři
- v Klausově vládě ministrem kultury
- život ukončil vlastní rukou
- *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*
 - mladá dívka dostane od rodičů výlet do Paříže, setká se v kavárně s Tigrídem, provází ji po Paříži, klade mu otázky
 - objektivní popis důležitých událostí v dějinách

ČESKÝ SAMIZDAT 70TÝCH A 80TÝCH LET

- nejznámější bylo nakladatelství Petlice Ludvíka Vaculíka – vycházel zde mimo jiné Ludvík Vaculík, Milan Kundera, Ota Pavel
- psali bývalí političtí vězni

*Jiří Stránský

- v 50tých letech uvězněn, pracoval v uranových dolech
- v 60tých letech jej pustili – pracuje jako scénárista a dramaturg na Barrandově
- po roce 68 se opět stává zakázaným autorem – jeho knihy jsou vydávány v samizdatu
- *Štěstí* - vězeňská literatura, povídky - povídka *Bumerang* zfilmována

- *Zdivočelá země* - román, seriál
- realisticky popisuje období od války až po současnost ; pokračování Aukce

*Karel Pecka

- bývalý mukl, vězněn v 50tých letech
- jeho oblíbeným místem byla Hospoda u Černého vola
- *Na co umírají muži* - povídky

ČESKÁ LITERATURA OD ROKU 89

- od roku 89 zrušena cenzura, literatura upadá
- velká produkce dříve zakázaných autorů

*Jáchym Topol

- syn Josefa Topola; jeho bratr Filip Topol
- jeho díla jsou bez autocenzury
- *Sestra, Anděl* - křižovatka v Praze na Smíchově; zfilmován pod názvem Anděl exit

*Petra Hůlová

- mladá současná autorka
- *Paměť mojí babičce* - román; děj se odehrává v Mongolsku; psán hovorovou češtinou

*Miloš Urban

- kombinuje historické a magické prvky
- *Sedmikostelí, Stín katedrály* - v katedrále Svatého Víta se odehrává zločin

*Michal Viewegh

- nejčtenější autor současnosti
- bývalý učitel češtiny, vzdělaný člověk
- po r.89 začne vydávat knihy
- vyučuje na Akademii Josefa Škvoreckého v Praze
- *Báječná léta pod psa*
- *Výchova dívek v Čechách* - hlavní hrdinkou je znučená mladá dívka pocházející z bohaté rodiny, zamiluje se do učitele, který ji doučuje, vykládá jí největší myšlenky lidstva

*Jaroslav Rudiš

- žil v Berlíně, inspiroval se filmem Nebe nad Berlínem
- *Nebe pod Berlínem* - odehrává se v metru – o životě pod Berlínem; drogy
- také na audiokazetách (čte Richard Krajčo)

*Michal Ajvaz - Návrat starého varana

POEZIE OD ROKU 89

viz. MO 23 :

*Jiří Kuběna, Ivan Martin Jirous *Ivan Wernisch, Pavel Šrut

- * Jiří Krchovský - vulgární, underground

- * Michal Horáček - jeho poezii zhudebňuje Petr Hapka

*Jaroslav Hutka

- seskupení Šafrán (viz. MO 23); emigrace v Holandsku; existenciální písně, moravské balady

- * Karel Plíhal - zhudebnil některé Kainarovy texty

*Karel Kryl

- zpívající folkový básník, jeho písně jsou protestsongy
- pobývá v Německu, kde i umírá (dobrovolně – přestává se léčit)

*Zdeněk Šmíd

- pražský spisovatel
- *Cejch* - popisuje Sudety hlavně ve 20tém století; popisuje generace Němců žijících v pohraničí, lidé nemají vztah k této zemi

*Edgar Dutka

- pracoval jako scénárista
- *Slečno, ras přichází*
- sugestivní příběh psa, který žije mezi zdivočelými psy a pak zase mezi lidmi
- svět lidí očima psa
- napsáno filmovou formou

- * Petr Hruška - původem z Brna

- * Vladimír Merta - seskupení Šafrán, textař
- poslední dobou píše židovské balady

*Vlastimil Třešňák

- má švédské občanství, komunisté jej mučili
- podepsal Chartu 77
- *Klíč je pod rohožkou* - román

*Jaromír Nohavica